

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johanna Lassy

TAMPERELAISET JULKISUUTTA TUOTTAMASSA
Kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikone kansalaislähtöisenä julkisuustuotantona

Tiedotusopin pro gradu –tutkielma
Toukokuu 2001

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

LASSY, JOHANNA: Tamperelaiset julkisuutta tuottamassa. Kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikone kansalaislähtöisenä julkisuustuotantona

Pro gradu –tutkielma, 106 s., 9 liites.

Tiedotusoppi

Toukokuu 2001

Tämä tutkimus tarkastelee kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikonetta kansalaislähtöisenä julkisuustuotantona. Kaupunkilaisten vaalikoneen toteutti tamperelainen kaupunkifoorumi ja sen kautta haluttiin tarjota kaikille kaupunkilaisille mahdollisuus päästä määrittelemään, mikä kunnallispolitiikassa on tärkeää.

Tutkimuksen tavoitteena on ensinnäkin kuvata kaupunkilaisten vaalikoneen syntyä ja toteutusta tekijöiden haastattelujen sekä tutkijan omien kokemusten kautta. Toisekseen tutkimus selvittää, millaisen vastaanoton kansalaislähtöisesti tuotettu vaalikone sai journalistisessa julkisuudessa ja kuinka se suhteutuu viestinten tuottamiin vaalikoneisiin. Tätä selvitetään analysoimalla kaupunkilaisten vaalikoneesta syntyneitä paikallisjulkisuutta. Viestinten vaalikoneiden syntyä ja merkitystä kartoitetaan Aamulehden, Yleisradion ja MTV3:n vaalikonevastaavien haastattelujen kautta. Kolmanneksi tutkimus selvittää Tampereen kaupunginvaltuutettujen suhtautumista kansalaislähtöiseen vaalikoneeseen, joka on samalla osa kuntalaisten aktiivisia vaikuttamispyrkimyksiä.

Tutkimuksen taustalla on huomio siitä, että kaupunkilaisten rooli omaaloitteisina julkisina toimijoina ja paikallisjulkisuuden aktiivisina määritelijöinä rikkoo totunnaisia käytäntöjä ja aiheuttaa helposti hämmennystä kaupungin julkishallinnossa. Samalla se tuo uudenlaisen elementin journalismin hallitsemaan paikallisjulkisuuteen, jossa tavalliselle kaupunkilaiselle on normaalisti varattu lähinnä viestinnän vastaanottajan ja kuluttajan rooli. Kaupunkilaisten vaalikonetta tarkastellaankin esimerkkinä uudenlaisesta viestinnän lajityypistä, jossa perinteiden kuluttajayleisön rooli on korvattu ns. *julkisonäkökulmalla*. Julkisten esitysten kannalta tämä tarkoittaa sitä, että niihin sisältyy mahdollisuus samaistua aktiivisesti ja julkisesti toimivan osallistujan rooliin. Kaupunkilaisten vaalikoneen virittämää julkisuutta tarkastellaan etenkin tästä näkökulmasta.

Tutkimus päättyy ehdotuksiin, joiden pohjalta kansalaislähtöistä vaalikonetta voidaan ensi kerralla lähteä toteuttamaan aiempaa paremmin. Samalla pohditaan kansalaislähtöisen lajityypin mahdollisuuksia vakiintua

paikallisjulkisuuteen. Tämän tutkimuksen perusteella se edellyttää, että niin julkishallinto kuin viestimetkin ovat valmiita ottamaan huomioon kansalaiset julkisina toimijoina. Tällä hetkellä heidät mielletään usein kapeasti joko hallinnon asiakkaita tai joukkoviestinnän yleisöksi.

1. JOHDANTO.....	6
TYÖN RAKENNE, TOTEUTUS JA TIEDONINTRESSIT	9
2. TAUSTAA.....	12
2.1. SÄHKÖISET, MUTTA LAISKAT KUNNALLISVAALIT 2000.....	12
2.1.1. <i>Tamperelaisen kunnallispolitiikan erityispiirteitä</i>	13
2.2. TAMPERE-FOORUMI PAIKALLISEN KESKUSTELUKULTTUURIN LUOJANA	15
2.3. TUTKIMUS KANSALAIJULKISUUDEN TUOTTAJANA	17
2.4. MUU KEHITYS- JA TUTKIMUSTYÖ.....	19
3. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN AJATUSPOHJA.....	22
3.1. JULKISUUS JA DEMOKRATIAN KRIISI.....	22
3.2. VIESTINTÄKÄYTÄNNÖT DEMOKRATIAN JA JULKISUUDEN RAKENTAJANA	24
3.2.1. <i>Ideoita vaihtoehtojulkisuuksista</i>	24
3.2.2. <i>Ilmiö nimeltä kansalaisjulkisuus</i>	26
3.2.3. <i>Julkison käsite yleisösuhteen uudistajana</i>	30
3.3. PAIKALLISPOLITIIKAN HAASTEET	32
3.3.1. <i>Osallisuus julkishallinnossa</i>	34
3.3.2. <i>Kaupunkifoorumitoiminta paikallisen politiikan uutena tulokkaana</i>	36
3.3.3. <i>Kansalaismallien kamppailu</i>	37
3.3.4. <i>Internet politiikan ja journalismin uudistajana</i>	39
4. KAUPUNKILAISTEN KESTÄVÄN KEHITYKSEN VAALIKONE	41
4.1. KAUPUNKILAISTEN VAALIKONEEN TAUSTA JA TARKOITUS	41
4.2. KYSYMYSTEN SYNTYMINEN JA VAALIKONEEN TIEDOTUS	44
4.3. VAALIKONE KANSALAISTEN OSALLISTUMISKANAVANA.....	46
4.4. KANSALAIJLÄHTÖINEN VAALIKONE JULKISUUDESSA.....	48
4.4.1. <i>Aineiston lukutapa</i>	48
4.4.2. <i>Julkisuus ennen vaalipäivää</i>	50
4.4.3. <i>Julkisuus vaalien jälkeen</i>	60
4.5. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	66
5. JOURNALISMIN TUOTTAMAT VAALIKONEET.....	70
5.1. VAALIKONEEN TARKOITUS JA KYSYMYSTEN SYNTYMINEN	72
5.2. VAALIKONEEN HYÖDYNTÄMINEN JOURNALISTISESTI.....	74
5.3. VAALIKONEEN ROOLI JA MAHDOLLISUUDET KANSALAISTEN OSALLISTAJANA	74
5.4. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ: MILLAISEN LAJITYYPIN VIESTINTEN VAALIKONEET LOIVAT?	76
6. PÄÄTTÄJIEN SUHTAUTUMINEN VAALIKONEISIIN	79
6.1. VALTUUTETTUJEN VASTAUSINNOKKUUS JA TAUSTATIEDOT	80
6.2. VAALIKONEET VALTUUTETTUJEN VAALIVÄLINEENÄ	82
6.2.1. <i>Olivatko vaalikoneet ehdokkaille tärkeä vaaliväline?</i>	83
6.2.2. <i>Kuinka kestävän kehityksen teemaan suhtauduttiin?</i>	85
6.3. VAALIKONE KUNNALLISPOLITIIKAN OSANA	86
6.3.1. <i>Voisiko vaalikone tarjota väylän osallistumiseen?</i>	86
6.3.2. <i>Kenen tehtävä vaalikoneiden tuottaminen on – ja millä tavalla?</i>	89
6.4. VASTAUSTEN YHTEENVETOA JA POHDINTAA.....	92
7. LOPPUPÄÄTELMIÄ KANSALAIJLÄHTÖISEN LAJITYYPIN MAHDOLLISUUKSISTA... 95	95
7.1. KAUPUNKILAISTEN VAALIKONEEN HAASTEET.....	96
8. LOPUKSI.....	100
LÄHTEET	102
LIITTEET	110
<i>Liite I: Huomioita ja parannusehdotuksia kaupunkilaisten vaalikoneen toteutuksesta</i>	110
<i>Liite II: Kysely viestinten vaalikoneen tekijöille</i>	111
<i>Liite III: Kysely Tampereen kaupunginvaltuutetuille</i>	112

1. Johdanto

Edustuksellinen demokratia kärsii suuresta luottamuspulasta. Ihmiset eivät koe perinteisen järjestelmän tarjoamaa vaikutuskanavaa mielekkääksi ja tarpeelliseksi, mistä on osoituksena jo pitkään laskussa ollut äänestysinto kunnallisvaaleissa. Vuoden 2000 vaaleissa äänestysprosentti romahti ennätysellisen alas. Tilanne on ristiriitainen sikäli, että kansalaisten epäluottamuslauseesta huolimatta juuri kunnallisvaaleissa päätetään yhä enenevässä määrin ihmisiä kaikkein konkreettisimmin koskettavista oman asuinpaikan asioista. Valtakunnan ja varsinkin EU-tason politiikkaan verrattuna kunnallispolitiikka on lähidemokratiaa, johon ainakin ideaalitapauksessa pääsevät mukaan myös kuntalaiset. Heidän osallisuuteensa oman paikkakunnan asioista kuuluvat olennaisesti paikallisjournalismi ja –julkisuus, jotka paitsi välittävät tietoa, myös määrittelevät paikalliskysymyksiä sekä tarjoavat areenan keskustelulle.

Kansalaisten mahdollisuus toimia ja vaikuttaa asioihin julkisesti ei ole helppoa, koska journalismille on vakiintunut keskeinen asema, lähes yksinvalta, julkisen tilan tuottajana ja ylläpitäjänä. Tämä on yksittäisen kansalaisen kannalta ongelmallista, koska journalismi rakentaa helposti vastaanottajilleen ulkopuolisen aseman esittämäänsä todellisuuteen nähden. Siinä vastaanottajien rooli on yleisön ominaisuudessa seurata sivusta journalismin tuottamaa julkisuutta. (Ridell 2000, 57.) Tämä estää kansalaisia tunnistamasta sitä aktiivista toimijan roolia, johon kunnallisdemokratia nykyään periaatteessa tarjoaa mahdollisuuden lakiuudistusten ja uusien osallistumiskanavien kautta. Journalistisen julkisuuden hallitseva asema on hankala kunnallisten asioiden hoidossa myös siksi, että kriittisimpien arvioiden mukaan journalistinen harkinta pystyy useimmiten tarjoamaan vain kapean näkökulman monimutkaisiin paikallisiin kysymyksiin.

Yhdeksi ratkaisuyrityksenä näihin pulmiin tarjoutuu kansalaisten tuottama omaehtoinen julkisuus: heidän itse luomansa tilat ja kanavat asioiden julkituomiseen ja julkisen puheoikeuden käyttöön. Kuvaava esimerkki tästä on *kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikone*, joka on tämän tutkimuksen kohteena. Tämän vaalikoneen, josta käytetään myöhemmin tiiviyyden vuoksi nimitystä *kaupunkilaisten vaalikone*, tuotti paikallinen kaupunkifoorumi Tampere-foorumi kunnallisvaalien 2000 alla. Tampere-foorumin

suunnitteluryhmä ideoi vaalikoneen kysymykset yhdessä aiheesta kiinnostuneiden kaupunkilaisten kanssa. Vaalikone tehtiin talkoilla ja sen toteutukseen oli kaikilla tamperelaisilla avoin pääsy, mikä erottaa sen muista tamperelaisille ehdokkaille tuotetuista vaalikoneista. Niitä tekivät Aamulehti, Yleisradio ja MTV3, joissa vaalikonekysymykset tuotti journalistinen harkinta.

Viestinten tuottamien vaalikoneiden tehtäväksi on muodostunut se, että ne tarjoavat verkon välityksellä äänestäjän nähtäväksi ehdokkaiden mielipiteitä. Niihin äänestäjä voi sitten verrata omia kantojaan ja saada näin vahvistusta äänestyspäätökselleen. Vaalikoneilla on myös puhtaasti viihteellinen tarkoitusperä, sillä niiden avulla pyritään tuomaan ehdokas lähelle äänestäjiä kertomalla muun muassa tämän henkilökohtaisista mieltymyksistä ja harrastuksista. (Ylen portaali-toimituksen päällikkö Erkki Vihtonen 9.2.2001.) Kaupunkilaisten vaalikone poikkeaa tästä mallista merkittävästi, sillä sitä lähdettiin tekemään hyvin toisenlaisista lähtökohdista. Kysymykset haluttiin tehdä yhdessä kaupunkilaisten kanssa ja tarjota näin heille mahdollisuus päästä julkisesti määrittelymään, mikä tamperelaisessa kunnallispolitiikassa on tärkeää. Samalla ehdokkaita ja kaupunkilaisia haluttiin haastaa punnitsemaan omia arvojaan kestävän kehityksen aihepiiriin liittyvissä arkisissa kysymyksissä.

Tämä tutkimus tarkastelee kaupunkilaisten vaalikonetta kansalaisten omaehtoisena julkisuustuotantona. Tarkoituksena on ensinnäkin kuvata tuotettua julkisuutta sekä selvittää, millaisen vastaanoton se sai journalistisessa julkisuudessa sekä Tampereen hallintokoneistossa. Lisäksi kaupunkilaisten vaalikonetta tarkastellaan suhteessa viestinten tuottamiin vaalikoneisiin. Tutkimuksen taustalla on huomio siitä, että kaupunkilaisten rooli oma-aloitteisina julkisina toimijoina ja paikallisjulkisuuden aktiivisina määrittelijöinä rikkoo totunnaisia käytäntöjä ja aiheuttaa helposti hämmennystä kaupungin julkishallinnossa. Samalla se tuo uudenlaisen elementin journalismin hallitsemaan paikallisjulkisuuteen, jossa tavalliselle kaupunkilaiselle on normaalisti varattu lähinnä viestintän vastaanottajan ja kuluttajan rooli.

Tutkimuksen peruskäsite on *julkisuus* sen eri ilmenemismuodoissa. Tutkimuksessa käsitellään ensinnäkin viestinten tuottamaa *journalistista julkisuutta*, jota tässä ilmentävät tamperelaisien paikallisviestinten tekemät jutut kaupunkilaisten vaalikoneesta. Kaupunkilaisten itsensä tuottamasta julkisuudesta puolestaan puhutaan *kansalaisjulkisuutena*.

Käsite liittyy läheisesti sekä paikallisdemokratian että –journalismin kritiikkiin: jos ne eivät pysty käsittelemään asioita avoimesti ja kansalaisten mielipiteitä kuunnellen, kansalaiset voivat itse ryhtyä ongelmien määrittelijöiksi ja järjestää vaihtoehtoista julkisuutta, jossa kiistanalaiset asiat nostetaan laajempaan keskusteluun. (Rättilä 2001, 18.) Tutkimusta koossapitävä teoreettinen käsite on *julkiso*. Sillä viitataan tietyn ongelman tai kysymyksen ympärille syntyvään toimijaryhmään, joka pyrkii julkisesti keskustellen ratkomaan ongelmaa tai saamaan siitä selkoa. (Pietilä ym. 1999, 1.) Ideana on tarkastella ihmisiä viestintään aktiivisesti osallistuvina toimijoina sen sijaan, että heidät mielletäisiin yleisöksi, jolle yleensä lankeaa joukkoviestintätapahtuman vastaanottajan osa. Kaupunkilaisten vaalikoneesta syntynyttä julkisuutta arvioidaankin tässä työssä siitä näkökulmasta, kuinka siinä toteutuivat ajatukset osallisuudesta sekä kansalaisten mieltämisestä viestintää vastaanottavan *kuluttajayleisön* sijaan *julkisonäkökulmasta* (vrt. Ridell 2000, 86). Julkisten esitysten kannalta tämä tarkoittaa sitä, että niihin sisältyy mahdollisuus samaistua aktiivisesti ja julkisesti toimivan osallistujan rooliin.

Tutkimus päättyi ehdotuksiin ja kehitysideoihin, joiden pohjalta kansalaislähtöistä vaalikonetta voidaan seuraavissa kunnallisvaaleissa lähteä toteuttamaan aiempaa paremmin. Samalla pohditaan kaupunkilaisten vaalikoneen mahdollisuuksia toimia viestinnän uutena *lajityyppinä*. Taustalla on ajatus siitä, että kaikki viestintä toteutuu lajityypeiksi kutsuttujen kulttuuristen muotojen kautta. Vakiintuneet lajityypit hallitsevat totunnaisia viestintäkäytäntöjä ja ylläpitävät samalla tietynlaisia valtasuhteita ja rooliasemia. Uusien viestintäkäytäntöjen ja moniäänisen julkisuuden muodostumiseksi on siksi ratkaistavaa, voidaanko perinteisten lajityyppien rinnalle luoda uusia muotoja – sellaisia, joissa kuluttajayleisön näkökulma voidaan korvata julkisonäkökulmalla. (Ridell 2000, 85-86.)

Tutkimusaihe on omakohtainen, sillä olen ollut itsekin mukana vaalikonetalkoissa loka-kuusta 2000 lähtien. Olin mukana mm. opastamassa vaalien alla kaupunkilaisia vaalikoneen käytössä, tekemässä vaalikoneeseen liittyvää kyselyä valtuutetuille vaalien jälkeen sekä työstämässä Tampere-foorumin julkaisua PaperiFoorumia (1/2001). Siinä käsitellään vaalikoneen esiin nostamia aiheita. Olin myös mukana järjestämässä uusien valtuutettujen ja kaupunkilaisten kohtaamistilaisuutta, joka pidettiin pääkirjasto Metsossa 20.2.2001. Tilaisuudessa ideoitiin Tampereen osallistumiskäytäntöjen kehittämistä. Lisäksi olen auttanut vaalikoneeseen liittyvien tiedotteiden ja selvitysten tekemisessä sekä niiden julkituomisessa. Omakohtaisen roolin tiedostaminen on laadullisessa tutki-

muksessa tärkeää, koska aineistoa on siinä arvioitava pitäen kaiken aikaa mielessä sekä sen tuottamistilanne että tutkijan mahdollinen vaikutus aineiston luonteeseen (Mäkelä 1990, 48).

Lähdin mukaan Tampere-foorumin toimintaan alun perin siksi, että sen tuottama julkisuus kiinnosti minua tutkimusmielessä. Hyvin pian sain kuitenkin havaita, että foorumitoiminnasta vastaavan suunnitteluryhmän aktiivinen henki vei mukanaan. Olenkin kuluneen puolen vuoden aikana löytänyt itseni useamman kerran julkisuustalkoista: tekemästä Tampere-foorumin paperijulkaisua tai kirjoittamasta Mansefoorumille raportteja erilaisista tilaisuuksista. Kansalaisjulkisuus on osoittautunut mielenkiintoiseksi ilmiöksi paitsi tutkielman aiheena, myös oppimisprosessina. Julkisen tilan hahmottuminen laajaksi areenaksi, jossa kenellä tahansa tulee olla puheoikeus, on avartava näkökulma tiedotusopin opiskelijalle ja tulevalle journalistille, joka on tottunut hahmottamaan julkisuutta lähinnä viestinten kautta. Omasta kansalaisjulkisuuden tuottajan roolistani huolimatta tämän tutkimuksen ote on kuvaava ja raportoiva – ei osallistuva. Pyrin kuitenkin hyödyntämään omia kokemuksiani sikäli, kun ne tuovat lisäarvoa muiden kertomuksiin.

Työn rakenne, toteutus ja tiedonintressit

Tutkimusta taustoitetaan luvussa 2 tarkastelemalla syksyn 2000 kunnallisvaaleja ja internetiin tuotettujen vaalikoneiden roolia niissä. Luvussa myös esitellään kaupunkilaisten vaalikoneen tekijän, Tampere-foorumin, toimintaa sekä tutkimuksen osuutta siinä. Luvussa 3, joka on tämän työn teoriaosuus, käsitellään julkisuuden ja demokratian suhdetta sekä julkisuuskäytäntöjen kietoutumista siihen. Teoriaosuudessa pohditaan myös paikallispolitiikan muita haasteita: osallisuutta, poliittisen toiminnan uusia muotoja, erilaisia kansalaismalleja sekä lopuksi internetin roolia politiikan uudistajana.

Tutkimuksen empiirinen toteutus jakautuu kolmeen osaan. Luvussa 4 kuvataan kaupunkilaisten vaalikoneen tekoprosessia sekä sen synnyttämää julkisuutta. Aineistona on kaupunkilaisten vaalikoneen tekijöiden haastattelu sekä aiheesta niin journalistisesti kuin kansalaisvoiminkin tuotettu julkisuus. Julkisuuden tarkastelussa huomio kohdistuu siihen, millaisen kuvan vaalikoneen tekijät itse halusivat tuotoksestaan antaa ja millaisen vastaanoton se sai tamperelaisissa viestimissä. Erilaisia julkisia puheenvuoroja tut-

kitaan erityisesti siltä kannalta, kuinka ne vastaanottajiaan puhuttelevat: kuluttajayleisönä vaiko aktiivisina toimijoina, julkison jäseninä.

Luvussa 5 kaupunkilaisten vaalikoneen vertailukohtaksi otetaan journalistisesti tuotetut vaalikoneet eli Aamulehden, Ylen ja MTV3:n tuotokset. Niiden syntyä ja tarkoitusta selvitetään haastatteleamalla kustakin vaalikoneesta vastannutta henkilöä. Haastattelujen kautta luodaan ensinnäkin kuva siitä, millaiseen seuraan kaupunkilaisten vaalikone asettuu. Viestimet tekivät vaalikoneita osana journalistista prosessia ja loivat näin politiikan määrittelyyn yhdenlaisen lajityypin, jonka kaupunkilaisten vaalikoneen tekijät halusivat tietoisesti haastaa. Vaalikonevastaavilta kysytään myös heidän käsityksiään vaalikoneen roolista kaupunkilaisten osallistumisen välineenä. Tämä tarjoaa aineksia tarkastella ensinnäkin sitä, millaisia mahdollisuuksia toimitukset voisivat tarjota kansalaislähtöisempien sovellusten kehittämiseen tai niiden areenaksi. Toisekseen voidaan pohtia, sisältyykö viestinten vaalikoneisiin ajatusta kansalaisista paikallisjulkisuuden aktiivisina osapuolina.

Luvussa 6 esitellään Tampereen kaupunginvaltuutetuille tehtävää kyselyä, jossa selvitettiin valtuutettujen suhtautumista kansalaisjulkisuuteen. Kyselyssä kartoitetaan myös vaalikoneiden roolia valtuutettujen vaalityössä sekä osana kunnallispolitiikkaa. Vastaukset kertovat siitä, millaisia mahdollisuuksia kaupunkilaisten vaalikoneella on tulevina vuosina toimia kaupunkilaisten äänitorvena sekä laajemmin ajateltuna myös mallina osallistuvamman politiikan muotoilussa.

Tutkimus on otteeltaan ennen kaikkea kaupunkilaisten vaalikoneprojektia kuvaava ja kartoittava. Tämä selittää sen, että työ etenee välillä paremminkin 'tutkimusraportinomaisesti', ei niinkään perinteisen laadullisen tutkimuksen tyyliin. Kuvaileva ote on tärkeä siksi, että kansalaisjulkisuus ja kaupunkilaisten vaalikone sen ilmentymänä ovat uusia ilmiöitä, joita ei toistaiseksi ole juurikaan tutkittu.

Kaupunkilaisten kestävä kehityksen vaalikoneessa käytetyn ohjelmiston kustansi Tampereen kaupungin ympäristövalvontayksikkö, joka on rahoittanut myös tämän tutkimuksen tekemistä. Sen tiedonintressi näkyy tässä työssä etenkin luvussa 5, jossa esitelen kaupunginvaltuutetuille tekemääni kyselyä. Tieto päättäjien suhtautumisesta kaupunkilaisten vaalikonetalkoisiin tarjoaa toivottavasti arvokasta tietoa ympäristövalvon-

tayksikölle, joka kehittää tamperelaisten osallistumista varmasti myös jatkossa. Kukaan kaupunkilaisten vaalikoneen eri vaiheita melko tarkkaan antaakseni kuvan prosessista myös niille, jotka eivät tällä kertaa olleet sen toteutuksessa mukana. Ympäristövalvontaa silmälläpitäen olen myös liittänyt työhöni osuuden, jossa kokoan yhteen kaupunkilaisten vaalikoneeseen toteutuksessa ilmenneitä käytännön pulmia sekä ratkaisuratkaisuja niihin. Tutkimukseni rahoittaja ei kuitenkaan ole esittänyt vaatimuksia tutkimuksestani, vaan olen saanut tehdä työni itsenäisesti.

2. Taustaa

2.1. Sähköiset, mutta laiskat kunnallisvaalit 2000

Vuoden 2000 kunnallisvaalien äänestysluvut romahtivat ennätysellisen alas: koko Suomen äänestysprosentiksi jäi 55,9 kun se edellisissä kunnallisvaaleissa oli yli 60 ja sitä ennen, vuonna 1992 yli 70 prosenttia. (Tilastokeskus 2000 online). Suurissa kaupungeissa äänestysprosentit putosivat vieläkin alemmaksi, ja tamperelaisista äänioikeuttaan käytti 53,6 prosenttia äänioikeutetuista.¹

Alhaisia äänestysmääriä on mielenkiintoista tarkastella kahdesta näkökulmasta. Valtio on ensinnäkin siirtänyt viime vuosina päätöksentekovaltaa kunnille, minkä johdosta niiden rooli kuntalaistensa asioiden todellisina päätöksentekijöinä on kasvanut. Tämän voisi olettaa aktivoivan kuntalaisia osallistumaan nimenomaan paikallisissa vaaleissa, koska niissä päätetään heidän jokapäiväiseen arkeensa vaikuttavista kysymyksistä. Suomessa on lakina voimassa Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirja, jossa määritellään itsehallinto kansanvaltaan perustuvien kuntien oikeutena ja tosiasiallisena taloudellisena kykyä huolehtia itsenäisesti suuresta osasta paikallisia tehtäviä. Kuntalain uudistamisen yhteydessä vuonna 1995 tätä periaatetta pidettiin erittäin tärkeänä. (Nummela 1998.) Myös vuonna 1993 säädetty laki alueiden kehittämisestä kasvatti kuntien toimialaa merkittävästi, sillä niiden vastuulle tuli laaja aluekehitysvastuu. Säädos sai vahvan kansainvälisen lisän Suomen liittyessä EU:hun. (Pöyhönen 1998.)

Vuoden 2000 kunnallisvaaleissa äänestäjille oli toisekseen internetin välityksellä tarjolla enemmän osallistumisen väyliä kuin koskaan. Internetissä toimivat vaalikoneet olivat ensi kertaa mukana kunnallisvaaleissa ja niitä oli koko maassa peräti 11². Joukossa oli niin valtakunnallisia kuin paikallisia sovellutuksia. Tampere suorastaan kuhisi nettidemokratian muurahaispesänä – olihan sekä Aamulehdellä, Tamperelaisella että Tampere-foorumilla omat sähköiset vaalisivunsa – ja sai siitä valtakunnallistakin huo-

---

¹ Suomalaiset näyttävät äänestävän kunnallisvaaleissa kaikkein laiskimmin ja korostavan valtakunnan tason vaalien merkitystä. Tärkeimpänä pidetään presidentinvaalia. (Mäki-Lohiluoma 1998, 36.)

² Kaikkien vaalikoneiden yhteystiedot löytyvät osoitteesta <http://yle.fi/uuttaverkossa.html>.

miota. (ks. Suomen Kuvalehti 41/2000.) Lisäksi kaikilla puolueilla ja suurella osalla ehdokkaista oli verkossa omat kotisivunsa. Myös kuntien viralliset sivut valjastettiin vaalien käyttöön. Esimerkiksi Tampereen kaupungin verkkosivuilla saattoi vaalikeskusteluun osallistumisen ja ehdokaslistojen selailun lisäksi tehdä aloitteita uudelle valtuustolle.³ Lisäksi useilla sähköisillä keskustelusivuilla käytiin vaaleihin liittyvää keskustelua⁴. Lupaukset tietoyhteiskunnan tasa-arvoisesta kehittämisestä ja uusien osallistumiskanavien luomisesta olivat näyttävästi esillä myös puolueiden vaalilupauksissa. Vuoden 2000 kunnallisvaaleja onkin kutsuttu ensimmäiseksi iduksi nettivaaleista.

Idea vaalikoneista tuli Suomeen vuonna 1996, jolloin Yleisradio teki ensimmäisen valtakunnallisen vaalikoneensa europarlamenttivaaleihin. Idean isä on Ylen portaalitoimituksen päällikkö Erkki Vihtonen⁵, joka toi ajatuksen Yhdysvalloista, CNN:n verkkosivuille tehdystä presidenttigallupista. Siinä muutamaan kysymykseen vastaamalla kone kertoi, kuka presidenttiehdokkaista oli eniten samaa mieltä vastaajan kanssa. Tähän ideaan pohjautuvat periaatteessa kaikki sittemmin Suomessa toteutetut vaalikoneet. Niiden toimiminen äänestäjän palvelijana lähtee siitä, että koneeseen saadaan aluksi edustava määrä vaaliehdokkaiden vastauksia, joihin äänestäjät voivat sitten verrata omia kantojaan.

2.1.1. Tamperelaisen kunnallispolitiikan erityispiirteitä

Tamperelainen kunnallispolitiikkaa on tunnettu pitkistä perinteistään, jotka juontavat juurensa jo sotien jälkeiseltä ajalta. Kaupungin poliittiseen historiaan liittyy olennaisesti käsite *aseveliaksi*, jolla tarkoitetaan sosialidemokraattien ja kokoomuksen tiivistä yhteistyötä kunnallispolitiikassa. Sen tavoitteena oli alun alkaen kommunistien eristäminen päätöksenteosta, mutta liitto on kaupungin päätöksentekohistoriaa selvittäneiden tutkijoiden mukaan jatkunut vahvana läpi vuosikymmenten ja sen tavoitteeksi on vakiintunut kaupungin kehittäminen valtaapitävien näkökulmasta. Aseveliakselin toimintamuoto on asioista etukäteen sopiminen ja päättäminen, mikä on hankaloittanut opposition vaikutusmahdollisuuksia virallisen päätöksentekojärjestelmän sisällä. Valtuuston

---

³ Niistä äänestettiin viisi parasta, jotka luvattiin viedä eteen päin valtuuston käsittelyyn. Näin tapahtuikin, mutta käsitellyt aloitteet eivät ainakaan tätä kirjoitettaessa (toukokuu 2001) ole johtaneet toimenpiteisiin.

⁴ ks. esim. www.polemiikki.net sekä www.mansetori.fi

⁵ Haastattelu 9.2.2001.

muut puolueet, mm. vihreät, ovatkin toimineet myös virallisten foorumien ulkopuolella ja yhteistyössä kansalaisliikkeiden kanssa. (Laine & Peltonen 1997.)

Varsinainen aseveliakseli alkoi heikentyä jo 1970-luvun alussa. Syinä tähän olivat muun muassa öljykriisi, lama ja ympäristökysymysten esiinnousu, jotka asettivat hallinnon perinteiset toimintatavat kyseenalaisiksi. (emt. 220.) Sosialidemokraattien ja kokoomuksen tiivis yhteistyö ja asioista etukäteen sopiminen, ei kuitenkaan ole hävinnyt tamperelaisesta kunnallispolitiikasta vieläkään. Tätä ilmentää hyvin se, että vuoden 2000 kunnallisvaalien jälkeen Aamulehden yleisönosastolla tuotiin esiin tyytymättömyyttä siitä, kuinka ”vanha kunnon aseveliakseli” koitti heti alkajaisiksi mitätöidä vaalien tuloksen jakamalla lautakuntapaikat demareiden ja kokoomuksen kesken. Vaalien voittajat eli vihreät ja sitoutumattomat tekivät kuitenkin teknisen vaaliliiton keskustan kanssa ja saivat näin torjuttua suunnitelmat, joita nimitettiin kirjoittelussa ”herrojen juoniksi”.

Aseveliakselikuvioden lisäksi – ja varmasti myös niistä johtuen – kaupunkilaisten ja päättäjien vuorovaikutusta on pidetty Tampereella nihkeänä. Kansalais- ja järjestötoiminta on perinteisesti ollut kaupungissa aktiivista, mutta kansalaisten vaikuttamispyrkimykset ovat usein törmänneet hallintokoneiston jäykkyyteen ja byrokraatiaan. Kuvaava esimerkki tästä on mielestäni Tampereelle pitkään vaaditun kansalaistalon kohtalo. Kansalaisten ja järjestöjen yhteisestä kohtaamispaikasta, ns. kansalaistalosta tehtiin vuonna 1995 kuntalaisaloite, jonka käsittely kuitenkin venyi ja hautautui lopulta hallinnon rattaisiin. Kysymys nousi uudelleen esiin kaupunkilaisten vaalikoneessa ja ryhmä aktiivisia kansalaisia lähti edistämään asiaa uudelleen. Vanhan kuntalaisaloitteen kohtaloa on koitettu selvittää usealta eri taholta, mutta kukaan valtuutetuista ei tunnu muistavan sen kohtalosta mitään. (ks. Lassy 2001.)

Tamperelaisen keskustelukulttuurin tilaa kuvaa osuvasti myös Harjun (2001) pro gradu -työ, jossa hän selvittää tamperelaispäättäjien näkemyksiä paikallisesta julkisesta keskustelusta. Harjun havaintojen mukaan vuoropuhelua kyllä käydään mm. uuden rakennus- ja maankäyttölain velvoittamina, mutta monet päättäjät kokevat sen tietynlaiseksi pakoksi, asukkaiden vaatimaksi jutuksi, jossa he itse ovat ”syytettyjen penkillä” ja ”altavastaajina”. Päättäjät mieltävät Harjun aineiston perusteella kansalaisten näkemykset usein idealistiseksi maailmanparannukseksi, jossa päättäjien rooli on pitää kiinni realistisista suunnitelmista. Kaiken kaikkiaan kansalaisiin suhtaudutaan yleisönä, jolle

tieto suunnataan ja jolta saadaan palautetta annetun informaation aiheuttamista reaktioista. Heitä ei nähdä aktiivisiksi, keskusteleviksi toimijoiksi. (Harju 2001.)

Päättäjien ja kaupunkilaisten yhteistyö on siis Tampereella lähtökohtaisesti varsin nihkeää, eikä kaupungissa ole esimerkiksi lähdetty omatoimisesti edistämään kuntalaisten suoria vaikutusmahdollisuuksia käsittelevän kuntalain 27§:n toteutumista. Näin on tehty esimerkiksi Lahdessa, jossa osallisuutta on lähdetty kehittämään mm. nimeämällä kaupunkilaisten vaikutusmahdollisuuksien kehittämistä pohtiva työryhmä⁶.

Uuden valtuustokauden alkaminen on kaikesta huolimatta virittänyt toivoa avoimemman vuorovaikutuskulttuurin syntymiseksi myös Tampereella. Valtuuston uusi puheenjohtaja Sirkka Merikoski on pitkän linjan järjestöihminen ja on eri välineisiin antamisissaan lausunnoissa korostanut avoimen vuorovaikutuksen ja kansalaisten osallistumisen tärkeyttä. (ks. Lassy & Lehtinen 2001 online.) Lisäksi Tampere-foorumin ponnistelut osallistumiskulttuurin kehittämiseksi ovat selvästi tuomassa tulosta. Tampereen uusi valtuusto on esimerkiksi tehnyt vierailukierroksia 'kansan parissa'. Valtuutetut kiertävät työpaikoilla, kouluissa, päiväkodeissa ja muissa julkisissa paikoissa keskustelemassa tamperelaisten kanssa heitä askarruttavista asioista. Ajatus tämäntyyllisestä toiminnasta oli esillä Tampere-foorumin järjestämässä tilaisuudessa, jonne kutsuttiin kaupunkilaisia sekä luottamus- ja virkahenkilöitä pohtimaan yhdessä Tampereen osallistumiskäytäntöjä⁷.

2.2. Tampere-foorumi paikallisen keskustelukulttuurin luojana

Kaupunkilaisten kestävä kehityksen vaalikoneen toteutti paikallinen kaupunkifoorumi Tampere-foorumi, jonka toiminta sai alkunsa vuonna 1996 Tulevaisuuden tutkimuksen seuran ja Tampereen kaupungin ympäristövalvontayksikön aloitteesta. Ajatuksena oli pyrkiä vastaamaan tarpeeseen elävöittää paikallista demokratiaa ja kasvattaa kuntalais-

---

⁶ Aiheesta luennoi Lahden kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Tapio Luttinen osallisuusfoorumissa, joka järjestettiin Tampereella maalikuussa 2001. Raportti tapahtumasta löytyy osoitteesta <http://mansefoorumi.uta.fi/demokratia/osallisuusfoorum.htm>

⁷ Muistio tilaisuudesta löytyy osoitteesta <http://mansefoorumi.uta.fi/trefoorumi/teemailat/osallistumismalli.htm>

ten osallisuutta kestäväen kehityksen kysymyksissä. Tampere-foorumin voi laajasti mieltää kaikille tamperelaisille avoimeksi julkiseksi tilaksi, jossa eri näkökulmia edustavat kaupunkilaiset voivat keskustella yhteisistä asioista. Tällainen julkinen tila pyrkii mahdollistamaan kansalaisten aloitteellisuuden ja osallistumisen, kehittämään tampere-laista keskustelukulttuuria sekä tuomaan jatkuvuutta kansalaiskeskusteluun. Tampere-foorumilla on säännöllisesti kokoontuva suunnitteluryhmä, jonka kokoukset ovat kaikille avoimia. Se pyrkii keskustelukulttuurin kehittämiseen muun muassa järjestämällä keskustelutilaisuuksia ja koulutustapahtumia, ylläpitämällä postituslistaa ja internetissä toimivia keskustelusivuja sekä julkaisemalla omaa lehteä PaperiFoorumia. (ks. Tampere-foorumi 2001 online.) Suunnitteluryhmä on siis foorumin ”dynamo”, toiminnan aktiivinen subjekti. Sen erottaminen Tampere-foorumista abstraktina tilana on monien suunnitteluryhmässä mukana olleiden mielestä keskeistä. Tässä tutkimuksessa Tampere-foorumista puhutaan nimenomaan toimijana, joukkona aktiivisia kansalaisia. Näin olleen käsitteitä *Tampere-foorumi ja Tampere-foorumin suunnitteluryhmä* käytetään synonyymeina, vaikka niiden analyttinen ero pannaankin merkille.

Tampere-foorumi on viisivuotisen historiansa aikana onnistunut asettamissaan tavoitteissa ainakin sikäli, että se on todella synnyttänyt keskustelua paikallisista aiheista ja tuonut keskustelukulttuuriin jatkuvuutta. Hyvä esimerkki on paljon kiistaa herättänyt Ranta-Tampellan alueen suunnittelu, josta Tampere-foorumin suunnitteluryhmä järjesti vuonna 1998 keskustelutilaisuuden sekä teki sen jälkeen päättäjille kyselyjä tilaisuudessa esiinnoisseista teemoista. Suunnitteluryhmän jäsenet seurasivat lisäksi aktiivisesti Ranta-Tampellaa koskevan kuntalaisaloitteen etenemistä ja raportoivat siitä Mansefoorumilla. Lisäksi heistä yksi osallistui alueen kaavoitusta pohtivan yhteistyöryhmän kokouksiin ja laati niistä muistioita verkkoon⁸. (Ridell 2000, 70-71.)

Kaupunkifoorumitoimintaa harrastetaan Suomessa myös ainakin Jyväskylässä⁹ ja Lahdessa. Niissä toiminta on kuitenkin enemmän viranomaisvetoista kuin Tampereella. Nämä kaupunkifoorumit eivät myöskään hyödynnä toiminnassaan verkkoa samalla tavoin kuin Tampere-foorumi. Lahti-foorumilla, joka koostuu paikallisia aiheita koskevasta keskustelutarjasta, ei edes ole verkkosivuja. Jyväskylä-foorumi löytyy verkosta,

---

⁸ <http://mansefoorumi.uta.fi/tampella/>

⁹ <http://www.jkl.fi/forum/>

mutta sinne kirjoitetut toimintaraportit ovat jo useamman vuoden vanhoja eikä sivuja päivitetä aktiivisesti.¹⁰

2.3. Tutkimus kansalaisjulkisuuden tuottajana

Tampere-foorumin verkkoelämän synty on läheisesti kytköksissä Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen Journalismin tutkimusyksikön hankkeeseen Paikallisuus verkko-mediassa. (Hankkeesta käytetään myöhemmin tiiviyden nimissä sen englanninkielistä nimeä Locality, josta on muotoutunut tutkimuksen yleisnimitys.) Vuosina 1998-2000 toteutetun¹¹ Localityn tärkeimpiä lähtökohtia olivat paikallisuus ja kansalaislähtöisyys sekä uuden viestintätekniikan, ennen kaikkea internetin, mielekkyys arkisissa käytännöissä. Tutkimuksen julkaisualustaksi perustettiin verkkosivusto Mansetori¹². Sinne luotiin kolme osiota: Manseyhteisöt¹³, jonne tamperelaiset kaupunginosat ovat luoneet omia verkkosivustojaan, Mansemedia¹⁴, jonka tarkoituksena on kehittää paikallisjournalismia uuden tekniikan ja kansalaislähtöisyyden näkökulmista sekä tamperelaista kansalaiskeskustelua virittävä Mansefoorumi,¹⁵ jonka sivustoon kaupunkilaisten vaalikonekin toteutettiin.

Localityn niin kutsutussa foorumiosiossa keskityttiin selvittämään, millaisia mahdollisuuksia internet tarjoaa kansalaiskeskustelun sekä yleisemmin avoimen ja vastavuoroisen julkisen viestinnän alustana. Osahankkeen punaisena lankana oli kehittää Mansetorin sivustoa yhtäältä suhteessa paikalliseen journalismiin ja toisaalta paikalliseen julkishallintoon. Sen vakiintuneita viestintäkäytäntöjä on haastettu muun muassa vetämällä kaupunkilaisia ja päättäjiä keskustelemaan asioista tasavertaisesti samalle kanavalle. (Heinonen ym. 2000, 5-7.) Mansefoorumin eri keskusteluosastoilla on ylläpitäjät, jotka

---

¹⁰ Kansalaisareenoita, jotka toimivat myös verkossa, ovat Suomessa esimerkiksi Kansalaisareena (<http://www.kansalaisareena.fi>) ja Prokaupunki.net (<http://www.prokaupunki.net/>).

¹¹ Tutkimushankkeen luoma Mansetori toimii edelleen ja on kehittynyt tamperelaisittain merkitykselliseksi vuorovaikutuksen areenaksi. Mansefoorumin ylläpito on saanut rahaa teknologia -hanke eTampereen budjetista. Mansetorin muut osat eli Manseyhteisöt ja Mansemedia jatkuvat osana Journalismin tutkimusyksikön uutta hanketta Verkkoyhteisöjen kehittyminen (Evolution of e-Communities).

¹² <http://mansetori.uta.fi>

¹³ <http://manseyhteisot.uta.fi>

¹⁴ <http://mansemedia.uta.fi>

¹⁵ <http://mansefoorumi.uta.fi>. Tässä yhteydessä on syytä painottaa, ettei termeillä Mansefoorumi ja Tampere-foorumi ole varsinaista yhteyttä – onhan ensin mainittu siis osa Journalismin tutkimusyksikön hanketta ja jälkimmäinen tamperelainen kaupunkifoorumi. Termien samankaltaisuus on aiheuttanut hämmennystä niin kaupunkilaisissa kuin viestimissäkin.

pyrkivät aktiivisesti viemään keskustelua eteenpäin ja haastamaan päättäjiä siihen mukaan.

Mansefoorumia kehitettäessä liittouduttiin paikallisten kansalaistoimijoiden kanssa, koska uutta viestintäteknikkaa haluttiin kokeilla ja hyödyntää aktiivisten ryhmien viestinnällisistä ja julkisuustarpeista lähtien. Mansefoorumin tutkija on ollut itse aktiivisesti mukana kansalaistoiminnassa ja tehnyt näin ollen osallistuvaa toimintatutkimusta. Tämä on ollut koko projektin ajan tutkimuksen ominaispiirre ja tehnyt tutkimuksesta tamperelaisen paikalliskulttuurin toimijan – ei vain näennäisen ulkopuolista tarkkailijaa. Ridellin (1999a) mukaan tutkijan rooli Mansefoorumilla on olla avoimesti vuorovaikutuksen osapuoli. (1999a, 32)

Tampere-foorumi on ollut yksi tutkimuksen 'yhteistyökumppaneista'¹⁶, ja tutkimuksen rooli onkin näkynyt sen toiminnassa monin tavoin. Foorumiosion julkaisuareenalta Mansefoorumilta löytyvät muun muassa Tampere-foorumin toiminta-ajatus ja suunnitteluryhmien yhteystiedot sekä foorumitilaisuuksista laaditut muistiot. Locality-hanke on tuonut foorumitoiminnalle jatkuvuutta mahdollistamalla sellaisia kansalaiskeskustelun ja seurannan muotoja, joiden tuottaminen puhtaasti kansalaisvoimin tai muuten kuin verkossa olisi ollut ylivoimaisen raskasta ja kallista. Kaupunkilaisten foorumi on uuden tekniikan ansiosta löydettävissä verkosta myös keskustelutilaisuuksien ja paperilehden ilmestymisen välillä, ja tilaisuuksista tehdyt verkkomuistiot mahdollistavat foorumitoiminnan pidemmän aikavälin tarkastelun. (Ridell 2000, 68.)

Localityn kiintoisimpia tuloksia tämän tutkimuksen kannalta on se, että verkko voi muuttaa paikallisjulkisuutta. Projektissa kehitetty paikallisen verkkojulkisuuden toimintamalli tarjoaa kansalaisille uudenlaisia osallistumismahdollisuuksia sekä suhteessa journalistisesti tuotettuun paikallisjulkisuuteen että viranomaisjulkisuuteen. Mansefoorumilla kaupunkilaiset voivat tuoda esiin vaihtoehtoisia näkemyksiä ja ehdotuksia elinympäristöstään sekä esimerkiksi seurata asioiden käsittelyn etenemistä hallinnossa. Mansefoorumille luotiin tutkimuksen aikana verkkomuotoja, jotka tarjoavat aineksia kansalaislähtöisten verkkolajityyppien kehittelylle. Tällaisia lajityyppiä ovat mm. Kyselyjä päättäjille, Kuntalaisten aloitteita ja Kuvaesityksiä. Niiden tarkoitus on ensin-

---

¹⁶ Muut ryhmät, joiden kanssa julkisuutta Mansefoorumin tutkimushankkeen aikana tuotettiin, ovat Mäntinrannan puolesta -liike sekä Tampere 21 -prosessin suunnittelukulttuuriryhmä.

näkin raivata verkosta tilaa nykyistä avoimemmalle julkiselle viestinnälle sekä toiseksi mahdollistaa paikallisten päättäjien toiminnan kansalaisseuranta. Lisäksi pyrkimyksenä on ollut tarjota kanava kaupunkilaisten elinympäristöönsä kohdistamalle mielikuvitukselle ja luovuudelle. Kansalaislähtöisten verkkolajityyppien kehittyminen vaatii Ridellin mukaan tekniikan saatavuuden paranemista, missä paikallisella julkishallinnolla tulee olla suuri rooli. Oleellista on myös tekniikan kehittäminen kansalaislähtöisesti sekä joukkoviestinten aktivoituminen verkon kansalaiskäytön tunnetuksi tekemisessä. (Ridell 2000, 80-92.)

2.4. Muu kehitys- ja tutkimustyö

Erilaiset yhteisöjen verkottumishankkeet ovat lähivuosina olleet trendikkäitä ja suosittuja (Mäkinen 2000, 30), mutta kansalaisten tarpeista lähtevää tutkimusta uuden välineen kehittämisestä ja hyödyntämisestä on tehty yllättävän vähän. Localityn lisäksi kotimaisia kansalaisverkkohankkeita ovat Helsingissä toimiva Kotikatu-hanke ja Oppiva Vaara-Karjala –hanke, joissa tutkimuksen rooli on kuitenkin huomattavasti vähäisempi kuin Localityssä. Lisäksi mainittakoon Helsingin yliopistossa viestinnän laitoksella tehty tuore väitöskirja, jossa käsitellään internetiä kansalaisten vaikuttamisen välineenä. Työhön liittyy empiirinen osa, jossa tekijä tarkastelee oman kokemuksensa kautta verkon ominaisuuksia paikallisessa kaavapolitiikassa. (Sassi 2000.)

Siträn rahoittama pilottihanke Oppiva Vaara-Karjala päättyi vuoden 2000 lopussa ja sen keskeisenä tavoitteena oli tietoyhteiskunnan uusiin haasteisiin vastaavan seutukunnallisen selviytymisstrategian luominen Ylä-Karjalan kaltaiselle taantuvalla ja syrjäisellä alueelle. Hankkeen keskeisinä tavoitteina oli alueen asukkaiden koulutus sekä tietoverkkoihin pääsyn helpottaminen. (Kylätieltä tiedon valtateille 2000, Vehviläinen 2001.)¹⁷ Kotikatu-hanketta vetää Suomen kotiseutuliitto sekä Helsingin Kaupunginosayhdistysten Liitto HELKA ja sen tavoitteena on löytää uusia keinoja, joilla voitaisiin parantaa ihmisten vaikutusmahdollisuuksia heidän omaa asuin ympäristöönsä koskevissa asioissa internetin mahdollisuuksia hyödyntämällä. Projektin avainsanoja olivat Localityn tapaan paikallisuus ja vuorovaikutus. Sen tärkeimpiä havaintoja oli, ettei tietoyh-

---

¹⁷ks. myös <http://unk.pkky.fi/>.

teiskunnan suurin ongelma ole niinkään laitekannan vähyys tai verkkoyhteyksien puute, vaan koulutuksen ja tiedotuksen onnistuminen. (Rantanen 2001 online.¹⁸)

Locality on näihinkin verkkoprojekteihin nähden ainutlaatuinen siinä mielessä, että siinä verkon kansalaiskäyttöä on tarkasteltu julkisuuden näkökulmasta ja nimenomaan yhteydessä journalismin ja julkishallinnon käytäntöihin. Toisin kuin journalismi, joka rakentaa vastaanottajilleen sivusta seuraavan yleisön roolia tai julkishallinto, joka palvelee kuntalaisia asiakkaina, Mansefoorumi kutsuu ihmiset julkisen elämän osapuoliksi ja osallistujiksi. Kuten Ridell (2000) toteaa, muissakin kotimaisissa kansalaisverkko-hankkeissa internetiä kyllä kehitetään osallistumisen ja vuorovaikutuksen kanavana, mutta ei nimenomaisesti kansalaislähtöisenä julkisuutilana. Huomioon ei oteta yhteiskunnallisen todellisuuden mediavälitteisyyttä, joka on varsinkin Localityn foorumiosiossa keskeistä. (Ridell 2000, 56-57.)

Kansalaisten tuottamaa omaehtoista julkisuutta ei ole tiedotusopin laitoksella Localityn lisäksi tutkittu. Aihepiiriä sivuaa Lammi (1992), joka käsittelee pro-gradu -työssään Tampella-liikkeen yritystä luoda toiminnastaan omaa julkisuutta. Rajala (1998) puolestaan tarkastelee tutkielmassaan journalismin laadukkuutta demokratian asettamien kriteerien valossa. Tähän aihepiiriin liittyvät myös journalismin tutkimusyksikön tekemät kansalaisjournalistiset kokeilut (ks. esim. Heikkilä & Kunelius 2000), jotka kuitenkin poikkeavat kansalaisjulkisuuden ideasta siinä, että niissä kantavana ajatuksena on journalismin kehittäminen ja sen kanssa tiiviissä yhteistyössä toimiminen. Kansalaisjulkisuuden ja kansalaisjournalismin eroa käsitellään luvussa 3.2.1.

Paikallisdemokratiaa ja osallisuutta on viime vuosina tutkittu Tampereella etenkin kunnallistieteiden laitoksella. Esimerkiksi Silvan (1995) käsittelee työssään kunnallisdemokraattista järjestelmää sekä kansalaisliikkeiden asemaa siinä. Sainio (1993) puolestaan on tutkinut kansalaisten osallistumisresurssien kehittymistä kunnallisdemokratiassa. Tuoreita tutkimuksia aihepiiristä ovat Hakalan (2000 online) selvitys asukasvaikuttamisen realiteeteista maankäytössä ja kaavoituksessa sekä Leinon (2001, tulossa) lisensiaaintityö Vuoreksen ja Ranta-Tampellan osallistumiskäytännöistä.

---

¹⁸ ks. myös <http://www.suomenkotiseutuliitto.fi/pihlajisto> Hankkeen tutkijan Heli Rantasen osallisuusfoorumissa 1.3.2001 pitämä esitelmä löytyy osoitteesta <http://www.intermin.fi/suom/osallisuus/rantanen.html>.

Vaalikoneita on toistaiseksi tutkittu hämmästyttävän vähän niin Tampereen yliopistossa kuin muuallakin. Kuvaava on, ettei hakutermillä *vaalikone* löydy yhtäkään viitettä Tampereen yliopiston tietokannasta Suomen kaikkien yliopistojen yhteinen tietokanta. Tietooni on tullut, että Turun yliopiston valtio-opin laitoksella on parhaillaan tekeillä pro gradu työ vaalikoneista. Se keskittyy niiden rooliin äänestyspäätösten muodostajina.

Myös kansainvälisistä lähteistä olen löytänyt lähinnä vaalikoneita sivuavaa tutkimusta. Mainitsemisen arvoinen on demokratian ja uuden tekniikan kehittämisen johtava tutkija ja aktivisti, yhdysvaltalaisprofessori Ted Becker, joka on pyrkinyt yhdistämään teledemokratian¹⁹, suoran demokratian ja kestävän kehityksen ideoita toisiinsa sekä paikallisella että globaalilla tasolla. Hänen mukaansa verkkodemokratian muotoja voisivat olla mm. etä-äänestäminen, elektroniset kuntakokoukset sekä keskusteluperusteiset mielipidemittaukset (*deliberative polls*²⁰). Se osuu lähelle kaupunkilaisten vaalikoneen ideaa siinä mielessä, että molemmissa ikään kuin kerätään ihmisiä yhteen jotakin aihetta pohdittamaan. Foorumit vain poikkeavat toisistaan, sillä keskusteluperusteisen mielipidemittauksen ideaa ei ainakaan perinteisessä muodossaan toteuteta verkossa. Fishkin (1999, online) on tosin kehitellyt ajatusta eteenpäin myös verkkoa silmälläpitäen.²¹ Vaalikoneita eivät Fishkin tai Becker varsinaisesti käsittele, mutta aihetta on mielenkiintoista tarkastella teledemokratian taustaa vasten.²²

---

¹⁹ Becker käyttää teledemokratiaa synonyymina osallistuvalla ja keskusteluperusteiselle eli deliberatiiviselle demokratialle. (ks. luku 4.3.) Hän perustelee termiä sillä, että uuden tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen on demokratian muotoutumisen avaintekijä.

²⁰ *Deliberative opinion poll* –metodin, joka on suomeksi käännetty *keskusteluperusteiseksi mielipidetiedusteluksi*, on alun perin kehittänyt yhdysvaltalaisprofessori James Fishkin. Siinä yleistä mielipidettä selvitetään siten, että tietyistä väestöstä satunnaisotannalla valittu kansalaisryhmä saatetaan yhteen keskustelemaan, ”deliberoimaan” jostain annetusta teemasta. Tuloksena on normaalia gallupdemokratiaa ”valistuneempi yleinen mielipide”. (Rättilä 2001, Fishkin 1999 online.)

²¹ ks. <http://www.auburn.edu/tann/tann2/project2.html#POLL>

²² Beckerinkin esittelemiä demokratiamuotoja kehitetään Yhdysvalloissa mm. Globaalissa Teledemokratialiikkeen (TAN+N) toimesta²². (Anttiroiko 2000 online, ks. myös van Dijk 1996).

3. Tutkimuksen teoreettinen ajatuspohja

3.1. Julkisuus ja demokratian kriisi

Julkisuus voidaan ymmärtää monella tapaa. Se mieltyy helposti kaikkien ulottuvilla oleviksi yhteiskunnallisiksi instituutioiksi, jonkin asian yleiseksi esilläoloksi vastakohtana sen yksityisyydelle. Tavanomaisesti julkisuus ymmärretään tiedotusvälineiden ja niiden kautta tapahtuvan julkistamisen kautta. Tämän tutkimuksen kannalta oleellisinta on kuitenkin julkisuuden rooli yhteiskunnan muodostajana ja sen vahva yhteys länsimaiseen demokratiaan, jonka kautta käsitteen määrittelee muun muassa Jürgen Habermas (1980, Koiviston & Väliiverosen 1987 mukaan.)

Habermasin mukaan julkisuus voidaan ymmärtää pääasiassa kahdella tavalla: se on yhtäältä yhteiskunnan poliittisen organisoitumisen periaate ja toisaalta yhteiskunnallisen elämän alue, jossa ns. julkinen mielipide muodostuu. Julkisuuden toimija on Habermasin mukaan yleisö, jonka tehtävänä on yleistä mielipidettä muodostamalla ohjata viranomaisten toimintaa ja yhteiskunnan kehitystä. Julkisuus toimii siis näin valtion ja kansalaisyhteiskunnan välittäjänä. Kyseessä on Habermasin määrittelyn mukaan ns. porvarillisen julkisuuden ihanne, jonka perustana on kriittisesti järkeilevistä yksilöistä muodostuva yleisö. Se muodostaa mallin demokraattiselle osallistumiselle, jonka käytännön mukaan yhteiskunnallinen päätöksenteko ja vallankäyttö alistetaan julkiselle järjenkäytölle ja yleisen mielipiteen tuomiolle. (Koivisto & Väliverronen 1987, 12-13.) Habermasin englanninkielisissä teksteissä käyttämä termi *public* suomennetaan sanalla *yleisö*. Tämän tutkimuksen valossa yleisö kuitenkin tuntuu riittämättömältä käsitteeltä määrittelemään yhteiskunnallisen toiminnan luonnetta ja yleisen mielipiteen muodostumista. Parempi termi Habermasin kuvaamille kriittisesti järkeileville yksilöille olisi *julkiso*, jolla viitataan keskenään eripuraiseen ja ongelmaa julkisesti ratkovaan ihmisjoukkoon. (ks. esim. Pietilä ym. 1999.) Julkison määrittelyyn tullaan tarkemmin luvussa 3.2.3.

Habermas kuvaa porvarillisen julkisuuden ideaalin murtuneen yhteiskunnan muutosten myötä. Kyse on hänen mukaansa sosiaalivaltion syntyyn liittyvästä kehityskulusta, jossa valtio puuttuu entistä enemmän yksityisen alueen toimintaan ja toisaalta erilaiset organisaatiot muuttuvat julkisemmiksi ottaen yksityisiltä kansalaisilta julkisen vaikutta-

misen roolin. Järkeilevä yleisö menettää tällöin merkitystään yhteiskunnan kehityksen ohjailussa ja päätöksenteko siirtyy monopoleille, puolueille ja organisaatioille, jotka toimivat pääasiassa ei-julkisesti. Yleisestä mielipiteestä tulee ylhäältä päin tuotettua ja joukkotiedotuksen välittämää massakulttuuria, jossa ihmisille jää sitä kuluttavan massayleisön rooli. (Koivisto & Väliverronen 1987,14-28.)

Koska yleisen mielipiteen syntyminen ja olomassaolo on yksi nykydemokratian peruselementtejä ja avoin järkiperäinen julkinen keskustelu puolestaan mielipiteenmuodotuksen perustyökalu (Mills 1995, Suhonen 1998), edellä kuvattu tilanne asettaa demokratian toimivuuden kriittiseen tilaan. Millsin (1995) mukaan kansalaisyhteiskunnan mureneminen, jota Habermaskin kuvaa, johtaa massademokratiaan, jossa yksittäisten kansalaisen primaariyhteisöt korvautuvat suurilla ja tehokkailla, yksilölle täysin saavuttamattomilla organisaatioilla. Niissä päätöksiä tekee eliitti, jonka kosketus kansaan kutistuu olemattomaksi. Tämän seurauksena tavallinen kansalainen menettää uskonsa vaikutusmahdollisuuksiinsa, luovuttaa äänivaltansa suurten organisaatioiden eliitille ja jää kotiin. (Mills 1995, 81-84.) Yleisessä poliittisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa tavataankin todeta, että länsimaisten demokratioiden kansalaiset ovat vieraantuneet politiikasta. Tähän vaikuttavat paitsi puoluejärjestelmän laitostuminen, myös nykyisen yhteiskunnallisen tilanteen aiheuttamat ongelmat, mm. byrokraatisoituminen, vallan keskittyminen sekä edustuksellisen demokratian loitontuminen edustettavien arkipäivästä. (Pesonen, Sänkiaho & Borg 1993, 157-158.)

Myös poliittisen kulttuurin viestinnällistyminen on muuttanut demokratiaa suuresti. Yhteydenpito päättäjien ja kansalaisten välillä tapahtuu nykyään entistä enemmän viestintien välityksellä, mikä on silmiinpistävää etenkin vaaleissa. Viestinnällistymisen taustatekijöinä voidaan nähdä kansalaisyhteiskunnan mureneminen sekä viestintien kaupallistuminen. Viestimet haluavat profiloitua avoimiksi areenoiksi ja ovat entistä harvemmin tiettyihin puolueisiin tai ajatussuuntiin sitoutuneita. (Anttiroiko&Suhonen 1996, 1-7.)²³ Vaalikoneet sopivat tähän viestintien muutostrendiin hyvin, sillä ne tarjoavat osallistumiskanavan periaatteessa kenelle tahansa ja korostavat näin viestintien roolia kaikille avoimina areenoina. Samalla ne ovat havainnollinen esimerkki politiikan

---

²³ Poliitiikan viestinnällistyminen ilmenee hyvin myös esimerkiksi Ahopelto-Marjamäen (1996) kartoituksessa EU-vaaliehdokkaiden vaalikampanjoinnista.

viestinällistymisestä, koska äänestäjä voi niiden kautta helposti selvittää ehdokkaansa kantoja ilman että hänen täytyy uskaltautua henkilökohtaiseen kontaktiin tämän kanssa. Sama pätee tietenkin myös ehdokkasiin.

3.2. Viestintäkäytännöt demokratian ja julkisuuden rakentajana

Laimean innostuksen politiikkaan ja äänestämiseen voidaan nähdä liittyvän yhteiskunnan vallitseviin julkisuuskäytäntöihin. Localityn tutkijoiden mukaan laitostunut media- ja viranomaisjulkisuus täyttävät julkisuustilan, jossa kansalaiset ovat ulkopuolista yleisöä. Tästä näkökulmasta paikallisetkin asiat tapahtuvat jossain toisaalla, todellisten vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomissa, minkä voidaan nähdä laskevan intoa yhteisten asioiden hoitamiseen ja myös äänestämiseen. (Heinonen ym. 2000, 140-141.)

Edustuksellista demokratiaa vaaliva yhteiskunta nojautuu Niemisen (1998) mukaan eliittijulkisuuteen, joka puolestaan rakentuu ajatukselle kahden kerroksen väestä: Poliittisen eliitin jäsenillä on etuoikeus julkisuuteen pääsyyn, tavallisille kansalaisille on varattu yleisön rooli katsojina, kuulijoina ja lukijoina. Näiden kahden kerroksen välissä viestimillä on välittäjän rooli ja käytännössä ne rakentavat eliitin etusijaisuudelle perustuvaa julkista keskustelua ja mielipiteenmuodostusta. (Nieminen 1998, 287.)

3.2.1. Ideoita vaihtoehtojulkisuuksista

Nieminen (1998) asettaa eliittijulkisuuden vastapooliksi ajatuksen kollektiiviseen harkintaan perustuvasta julkisuudesta. Sen perustana on, että vain sellaiset päätökset, jotka perustuvat avoimelle keskustelulle ja tahdonmuodostukselle, voivat nauttia kansalaisten laajaa luottamusta ja muodostua sitoviksi. Keskustelussa kaikkien on oltava tasavertaisia ja keskustelun onnistumisessa viestimillä on tärkeä rooli. Julkisen harkinnan demokratia perustuu Niemisen mukaan pluralistiseen julkisuuskäsitykseen. Se ei eliittijulkisuuden tapaan lähde yhdestä ja kaikenkattavasta julkisuuspiiristä, vaan perustana on ajatus useista julkisuuspiireistä ja julkisuuden alueista, jotka toimivat eri tavoin. Ne rakentuvat esimerkiksi eettisille ja kulttuurisille arvoille, ja voivat olla keskenään ristiriidassa. Ideaalina kuitenkin on, että eri julkisuuspiirien välillä toimisi yhteisymmärryksen pyrkivä ja julkiseen harkintaan perustuva keskustelu, jossa jokaisella olisi omassa

julkisuuspiirissään mahdollisuus osallistua itseään koskevien asioiden käsittelyyn.
(Nieminen 1998, 290.)

Habermasin edellä kuvaama kaupallisuuden ja byrokratian rappeuttama julkisuus voi massaluonteestaan huolimatta – ja myöskin sen kriisiytymisestä ponnistaen - organisoi-
tuja uudelleen. Tämä tapahtuu, kun erilaiset ryhmittymät, kuten feministit tai nationa-
listit, luovat omia julkisuustilojaan, joita he käyttävät keskustelukanavina ja identiteetin
muodostajina. (Calhoun 1992, 34.) Esimerkiksi Habermasin kuvaama porvarillinen jul-
kisuustila ja sen ajautuminen kriisiin voidaan siis nähdä tietynlaisena alustana, josta so-
siaaliset ryhmät - usein jollain tavalla marginaaliset - tekevät irtioton ja muodostavat
omia julkisuustilojaan. (Negt & Kluge 1993, O'Donnellin 2001 mukaan.)

Vaihtoehtojulkisuuksien suhde valtavirtajournalismin tuottamaan julkisuuteen on kes-
keinen kysymys niiden asemaa ja merkitystä pohdittaessa. Usein vaihtoehtoiset jul-
kisuuspiirit eristäytyvät täysin valtajulkisuudesta ja tällä tavoin 'ghettoutuvat'. Tietois-
en irtioton valtavirtamediasta on arveltu tekevän tyhjäksi niiden mahdolliset yhteiskunta-
kriittiset pyrkimykset: jäämällä sivuun valtavirrasta vaihtoehtoiset julkisuuspiirit eivät
pysty haastamaan viestintän ylläpitämiä valtarakenteita tai luomaan sinne uudenlaisia
moniarvoisempia viestintäsuhteita. (McLaughlin 1993.) Yksi ratkaisuyritys tähän on-
gelmaan ovat kansalaisjournalistiset kokeilut, joissa kritiikki vallitsevia julkisuuskäy-
täntöjä kohtaan pyritään kohdistamaan suoraan niiden ylläpitäjään eli journalismiin.
Kansalaisjournalismi -liike (englanniksi public tai civic journalism) syntyi Yhdysval-
loissa, ja sillä haettiin vastausta sekä demokratian legitimitettiongelmiin että uutisjour-
nalismin pulmiin. Liike on synnyttänyt satoja erilaisia hankkeita, joissa tiedotusvälineet
ovat yhdessä tutkijoiden kanssa vetäneet jutuntekoon mukaan kansalaisia ja päättäjiä.
Ajatuksena on kansalaisten ääneen päästäminen journalistisessa julkisuudessa ja tätä
kautta niin sanotun ”kansalaisvetoisen päiväjärjestyksen luominen”. Sen toteuttamiseksi
on käytetty muun muassa kyselyjä ja teemahaastatteluja sekä erilaisia kansalaisraateja.
(Heikkilä & Kunelius 2000, 41-42.)

Kansalaisjournalismin toivat Suomeen Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyk-
sikön tutkijat, jotka ovat järjestäneet kokeiluja muun muassa Aamulehdessä ja Savon
Sanomissa (ks. Heikkilä 1999, Kunelius 1999, Heikkilä & Kunelius 2000.) Hankkeet
toteuttaneiden tutkijoiden mukaan kansalaisjournalismissa ei ole kyse pelkästään kan-

salaisten ääneen päästämistä vaan sellaisen julkisen tilan luomisesta, jossa kansalaisten kannat voivat kehittyä ja muotoutua. Toimittajan työ ei tässä prosessissa saisi päättyä jutun kirjoittamiseen, vaan hänen tulisi sitoutua huolehtimaan keskustelun jatkamisesta esimerkiksi vaatimalla vastauksia kansalaisaloitteisiin ja vetämällä asianosaisia mukaan julkiseen keskusteluun. (Heikkilä ja Kunelius 1999, 122.)²⁴

Heikkilä ja Kunelius (2000) tekevät kokeilujensa pohjalta mielenkiintoisia päätelmiä paikallisjulkisuuden kehittämismahdollisuuksista. He painottavat toimitusten ja hallinnon itsenäistä roolia julkisuuskäytäntöjen kehittämisessä ja korostavat, että paikallisjulkisuus nähdään liian usein joko tiedonvälityksenä tai imagon rakentamisena. Molemmat asetelmat rajaavat kansalaiset varsin ulkopuoliseen asemaan. Julkisuuden pitäisi heidän mukaansa olla ongelmien nimeämistä, määrittelyä ja ratkaisuvaihtojen pohtimista, mikä on paljon tiedonvälitystä vaativampi tehtävä. Se edellyttää sekä kuntaorganisaatiolta että toimituksilta nykyistä selvästi tiiviimpää sitoutumista siihen, että eri aiheita koskevaa julkista keskustelua viedään tietoisesti eteenpäin. Näkökanta on tämän tutkimuksen kannalta hedelmällinen, koska se asettaa haasteen julkisuuskäytäntöjen kehittämisestä journalismin ja aktiivisten kansalaisten lisäksi myös virallisille tahoille. Kaupunkilaisten vaalikoneprojektin tarkastelu osoittaa, että tämä on todella tarpeen.

3.2.2. Ilmiö nimeltä kansalaisjulkisuus

Julkisuustilan uudelleenorganisointumisen avaa mahdollisuuden kansalaisjulkisuuden syntymiselle. Käsitteellä viitataan kansalaisten omaehtoiseen julkisuustuotantoon, jollaisena kaupunkilaisten vaalikonetta tässä tutkimuksessa tarkastellaan. Ilmiö liittyy läheisesti edustuksellisen demokratian kriisiytymiseen: jos paikallinen hallintokulttuuri ja -viestimet näyttävät olevan kykenemättömiä tekemään politiikkaa kansalaisten mielipiteitä kuunnellen, kansalaiset saattavat itse hypätä ongelmien määrittelijöiksi ja järjestää vaihtoehtoista julkisuutta, jossa kiistanalaiset asiat nostetaan keskusteluun. (Rättilä 2001, 18.)

---

²⁴ Tehtävä ei ole helppo – Heikkilä (1999) törmäsi Savon Sanomien kokeilussa muun muassa siihen, ettei keskusteluryhmien luomista teemoista onnistuttu kokeilujen jälkeen virittämään jatkuvampaa julkista keskustelua, kuten oli tarkoitus. Yhtenä syynä tähän tutkijat näkivät lokeroitumisen eli kansalaislähtöisesti tuotettujen juttujen eristämisen omille sivuilleen, omien vinjettiensä alle. Tämä heikensi toimituksen kykyä hyödyntää jälkeensä ideoita ja aiheita, joita kansalaisjournalismikokeilut tuottivat. (Heikkilä ja Kunelius 1999, 122.)

Mansetorilla tuotettu julkisuus on kuvaava esimerkki tilanteesta, jossa tutkimus tarjoaa kansalaisille tilaisuuden tuottaa omaa julkisuutta. Sekä Manseyhteisöissä luodut kaupunginosien verkkosivut että Mansefoorumille toteutettu keskustelu, selvitykset ja raportit ovat esimerkkejä sellaisesta valtamediasta riippumattomasta julkisuudesta, jossa lähtökohtana ovat kansalaisten julkisuustarpeet. kansalaiset ovat päässeet tyydyttämään julkisuustarpeitaan valtamediasta riippumatta. Samalla on muistettava, että Mansefoorumilla julkisuutta on kehitetty nimenomaisesti myös haastavassa suhteessa journalistiseen julkisuuteen.

Mansefoorumin erityispiirre kansalaisjulkisuuden alustana onkin, että sitä on alusta alkaen kehitetty johdonmukaisesti suhteessa Tampereen paikallisviestimiin, etenkin paikallakunnan valtaviestimeen Aamulehteen. Julkisuustuotannossa on pyritty haastamaan lehden vakiintunut tapa karsinoida päätöksentekijät ja kansalaiset omiin lokeroihinsa, mikä estää tehokkaasti keskustelusuhteiden syntymistä. (Ridell 2000, 62.) Toisaalta keskustelupalstoilla ja kyselyissä on käsitelty ja viety eteenpäin aiheita, jotka ovat olleet esillä myös Aamulehdessä. Kansalaisten tekemistä selvityksistä ja kyselyistä on myös johdonmukaisesti tiedotettu viestimille. Tällöin esimerkiksi O'Donnelin (2001) esittämä huoli siitä, pystyykö vaihtoehtojulkisuus todella tuomaan lisäarvoa valtaviestinten luomaan julkisuustilaan on mielestäni aiheeton. Myöskin valtaviestinten ylläpitämien viestintäsuhteiden problematisoimisessa voidaan tällaisella toiminnalla onnistua.

Kansalaisjulkisuuden ajatus on lähellä kansalaisjournalismin ideaalia sikäli, että molemmissa pyritään murtamaan julkisuuden näyttämöllä esiintyvän eliitin ja katsomossa seuraavan yleisön välinen ero, jota perinteinen valtajulkisuus käytännöillään ylläpitää. Ideat kuitenkin poikkeavat toisistaan siinä merkittävässä mielessä, että kansalaisjournalistisissa kokeiluissa julkisuus asetetaan viime kädessä journalismilähtöisesti, kun taas ainakin Mansefoorumilla kansalaisjulkisuutta on toteutettu lähtemällä kaupunkilaisten itsensä halusta ja tarpeesta saada ääntään kuuluville. (ks. Ridell 1999a, 34.) Aktiivisille kaupunkilaisille on siis tarjottu mahdollisuutta lähteä määrittelemään tärkeinä pitämiään ja siten julkisuutta ansaitsevia aiheita - rooli, joka perinteisesti on varattu journalistiselle harkinnalle.

Kansalaisjulkisuuden ja paikallisjournalismin suhde on Tampereella mielenkiintoinen. Mansefoorumille syntynyt kansalaisjulkisuus on herättänyt alueen valtaviestimessä Aamulehdessä närää, koska toiminnalla on tietoisesti pyritty haastamaan perinteisiä journalistisia käytäntöjä. Aamulehden päätoimittaja on tiettävästi todennut, että koko Mansefoorumi oltaisiin voitu jättää perustamatta. Aamulehden suhtautuminen kansalaisten omaan julkisuustuotantoon näkyy myös tämän tutkimuksen lehtiaineistossa: Tampere-foorumin kaupunkilaisten vaalikoneesta tekemät tiedotteet on pyritty muokkaamaan vakio uutisen muotoon, eikä niissä ole juurikaan puitu asian ydintä eli kansalaisten osallistumista.

On silti kiinnostavaa panna merkille, että niin Aamulehti kuin kaupunkilehti Tampere-lainenkin ovat viime aikoina kehittäneet uusia kansalaislähtöisiä juttutyyppejä. Aamulehdessä aloitettiin keväällä 2001 esimerkiksi Koulukäräjät –juttusarja, joissa lehden toimittaja kiertää eri kouluissa keskustelemassa oppilaiden kanssa ja kirjoittaa käräjien pohjalta juttuja. Kaupunkilehti Tamperelainen puolestaan käynnisti syksyllä 2000 yhdessä paikallisen puhelin-yhtiö SOON:n kanssa keskustelupalsta Polemiikin, jonne on virinnyt vilkasta keskustelua tamperelaisesta kunnallispolitiikasta²⁵. Lehti referoi keskustelua paperiversiossaan. Lisäksi Polemiikin pohjalta on käynnistetty oma keskusteluohjelmansa myös television puolelle. Onkin perusteltua pohtia, kuinka paljon tällaisissa uusissa juttumuodoissa näkyy kansalaisjulkisuuden ja –journalismin vaikutus. Ei varmasti ole tuulesta temmattua väittää, että verkkokokeilut kansalaisten omilla julkaisukanavilla ovat sysänneet myös alueen viestimiä kansalaislähtöisemmän tyylin kehittelyyn. Kysymystä tulisi tietysti selvittää paikallistoimittajilta, mikä olisi mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe.

---

²⁵ Uuden tekniikan ansiosta myös erilaiset palautemahdollisuudet, gallupit ja linkkilistat alkavat olla monien lehtien vakiotarjontaa. Verkkojournalismi ole kuitenkaan toistaiseksi hyödyntänyt interaktiivisuuden mahdollisuuksia kovin pitkälle, vaan pitäytynyt perinteisen journalismin vaalimassa yksisuuntaisessa yleisösuhteessa. Se rajaa yleisön aktiivisuuden lähinnä kyllä/ei –tyyppisten valintojen tekemiseen tai valmiiksi annettuihin aiheisiin reagoimiseen, vaikka tekniikka sinällään ei estäisi verkon hyödyntämistä esimerkiksi niin, että lukijoiden antama palaute näkyisi verkossa ja juttuvinkkejä kerättäisiin julkisesti kommentoitaviksi. (Ridell 1999b, 131-134.)

Onko kansalaisjulkisuus laboratorioilmiö?

Localityn ja sen luoman Mansetorin lisäksi myös muut kotimaiset kansalaislähtöiset verkkohankkeet ovat ns. ylhäältä päin ohjattuja, minkä vuoksi kansalaisjulkisuutta voi hyvällä syyllä kutsua tietynlaiseksi laboratorioilmiöksi. Mansetorilla julkisuutta on tuotettu kansalaisten lähtökohdista, mutta kuitenkin pääosin tutkijoiden ohjauksessa ja myös pitkälti heidän utteruutensa ja ideoidensa varassa. Ridellin (1999a, 32) mukaan tutkijat ovat Mansefoorumilla olleet avoimesti vuorovaikutuksen osapuolia. Tutkijat ovat siis olleet hankkeessa mukana sekä tarkkailijoina että tutkimuksen tekijöinä, että myös osallistuvina kansalaisina.

Tutkimuksen rooli kansalaisjulkisuusprojekteissa tuo mielestäni niihin helposti tietynlaisen elitistisyyden leiman, mikä on havaintojeni mukaan ollut jossain vaiheessa rasite Tampere-foorumin suunnitteluryhmän kokouksissa. Akateemisuus on aika ajoin johtanut siihen, että foorumikokoukset ovat lipsahtaneet filosofoinniksi – tosin sitä ovat harastaneet muutkin kuin tutkijat.²⁶ Saman ilmiö oli havaittavissa 90-luvun alkupuolella toimineessa Tampella-liikkeestä. Sen argumentaatiosta tuli ajan myötä yhä akateemisempää ja liike alkoi olla ”koordinaatiofoorumi spesialisoituneen sisäpiirin keskustelulle ja toiminnalle” (Lammi 1992, 120).

Mansefoorumin tutkijan ja Tampere-foorumin suunnitteluryhmän jäsenen Seija Ridellin²⁷ mukaan kansalaisjulkisuudelle ei kuitenkaan ole olemassa valmiita rakenteellisia edellytyksiä. Esteenä omaehtoisen kansalaisjulkisuuden syntymiselle on Ridellin mukaan ensinnäkin tarvittavan tekniikan saatavuus sekä ihmisten mahdollisuudet käyttää sitä varsinkaan julkisuustarkoituksiin. Taustalla vaikuttavat myös Suomalaisen kansalaiskeskustelun perinteet ja laitostuneen politiikan vieraantuminen ihmisistä.

”Kansanvallankumous” on näistä lähtökohdista mahdoton, koska yhteiskunta toimii *kuluttajaroolin* kautta, ja *julkisen toimijan roolia* sen eri käytännöissä on erittäin vaikea tunnistaa. (ks. myös Rättilä 1999, 50.)

---

²⁶ On myös muistettava, että Tampere-foorumin suunnitteluryhmässä on sen perustamisesta lähtien ollut mukana tutkijoita. Tässä mielessä sen akateeminen ote ei suinkaan ole foorumille pelkästään Locality-hankkeen aikaansaannosta.

²⁷ Haastattelu 6.3.2001.

Ylläkuvatut lähtökohdat kuvaavat mielestäni kansalaisjulkisuuden toteutumisedellytyksiä hyvin. Oma kokemukseni asiasta on, kuluttajuuden roolin rinnalla ihmisten toimintaa ohjaa myös niin sanottu palkkatyöläisen rooli. Ajatus sellaisesta yhteiskunnallisesta toiminnasta, joka ei kerrytä joko pankkitiliä tai opintosuorituksia, tuntuu olevan monille täysin vieras ainakin omassa opiskeluympäristössäni. Olen kokenut tarvetta selitellä opiskelutovereilleni – ja myös itselleni - miksi esimerkiksi teen ilmaiseksi juttuja PaperFoorumiin, kun useimmissa viestimissä tällaisesta toiminnasta maksetaan. Tämän havainnon pohjalta on helppo yhtyä Ridellin käsitykseen siitä, ettei vapaaehtoista osallistumista vaativa kansalaisjulkisuus synny ilman synnyttäjää. Syiksi listaisin kansalaiskeskustelun heikkojen perinteiden ja politiikan etäännyttämisen lisäksi ihmisiin kulttuurisesti sisäänrakennetun tarpeen laskea rahassa sitä, missä kannattaa olla mukana.

Koska Mansefoorumilla on alusta saakka liittouduttu jo olemassa olevien paikallisryhmien kanssa, julkisuustuotantoa voidaan mielestäni siellä pitää myös omaehtoisena. Esimerkiksi kaupunkilaisten kestävä kehityksen vaalikone oli Tampere-foorumin projekti ja lähti sen periaatteista ja tavoitteista. Työtä oli tekemässä myös Mansefoorumin tutkijoita, mutta he olivat mukana talkoohengessä ja Tampere-foorumin suunnittelu-ryhmän jäsenenä.

3.2.3. Julkison käsite yleisösuhteen uudistajana

Ajatusta kansalaisten suhteesta julkisuuteen on pyritty kehittämään tuomalla viestintäkäytäntöjä koskevaan keskusteluun uusi käsite: julkiso. Käsitteen taustalla on halu määrittellä viestimien ja niiden vastaanottajien suhde uudella, ihmisten julkisen aktiivisuuden huomioonottavalla ja perinteisestä yleisön käsitteestä poikkeavalla tavalla. Yleisön hän mielletään lähinnä vastaanottavan tuotteita, joita joukkoviestintäteollisuus on sille valmistanut. (Ridell 1999a, 31-32.)²⁸ Yleisö voi kyllä olla hyvinkin aktiivinen kuluttajan

---

²⁸ Olemassa on toki myös sellaista joukkoviestinnän ja sen vastaanoton tutkimusta, jossa yleisö nähdään omaan harkintaan kykenevänä, aktiivisena ja järkipäisenä joukkona. Se valitsee itse mitä välineitä seuraa ja minkälaisia johtopäätöksiä sen sisällöstä tekee – ei siis ainoastaan passiivisesti kuluta joukkoviestintäteollisuuden heille tarjoilemia tuotteita. Esimerkiksi ns. käyttötarkoitustutkimuksen perusolettamusten mukaan yleisö on aktiivinen, valikoi ohjelmia ja hyödyntää niiden sisältöjä. Se myös itse valitsee ne välineet, jotka soveltuvat sen tarpeiden tyydyttämiseen ja on tietoinen omista eduistaan ja vaikuttimistaan. Käyttötarkoitustutkimuksessa on esimerkiksi löydetty tv:n visailuohjelmille erilaisia, yleisön itsensä tuottamia, käyttötarkoituksia: omanarvontunnon kohottaminen, sosiaalinen vuorovaikutus, jännitys sekä oppiminen. (Fiske 1994, 203-204.)

roolissaan, mutta tähän aktiivisuuteen ei sisälly mahdollisuutta kyseenalaistaa ”viestintäteollisuuden vastaanotolle rakentamia puitteita”. Tämä tarkoittaa, että yleisö tavataan mieltää viestinnän yksisuuntaisen siirtomallin avulla, jolloin sen rooliksi tulee tavalla tai toisella olla joukkoviestinnän kohteena. (Ridell 1998, 445-449.)

Julkiso on suomenkielinen vastine englanninkielen käsitteen *public*²⁹ tietylle ulottuvuudelle ja se määrittää jonkin ongelman tai kysymyksen ympärille syntyväksi toimijaryhmäksi, joka julkisesti keskustellen pyrkii ratkomaan kyseistä ongelmaa tai saamaan siitä selkoa. (Pietilä ym. 1999.) Julkisoon osallistujat ovat ’kasvokkain’ jonkin kysymyksen kanssa ja antautuneet käymään keskustelua aiheesta. Julkisolla on oma elinkaarensa eli ne muotoutuvat, keskustelevat ja hiipuvat lopulta pois (Pietilä ym. 1999, 1-2).

Julkiso-termin suomen kieleen tuoneet Veikko Pietilä ja Seija Ridell (1998) painottavat, että julkison suhde yleisöön ei ole vastakkainen, vaan rinnasteinen. Julkiso eroaa yleisön käsitteestä siinä, että se määrittyy suhteessa sen synnyttäneeseen kysymykseen, yleisö taas ahtaammin suhteessa joukkoviestintään. Ridellin (1999a, 31-32) mukaan yleisön ja julkison käsitteet on mielekästä nähdä kahdeksi erilaiseksi, osin limittyväksi ja osin keskenään kilpailevaksi tavaksi jäsentää joukkoviestinnän ja ihmisten suhde. Käsitteet tarjoavat toisistaan poikkeavan näkökulman siihen rooliin, jonka viestintäteollisuus vastaanottoa varten tuottaa. Yleisön näkökulmasta ihmiset asettuvat vastaanottamaan, kuluttamaan ja merkityksellistämään heille valmistettuja tuotteita, julkison käsitteen pohjalta ihmisten suhde joukkoviestintään puolestaan hahmottuu yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisen näkökulmasta. Tällöin viestinten ei vain nähdä esittävän yhteiskunnassa käytäviä keskusteluja, vaan myös toimivan julkisuuden areenoina, joilla käytävien keskustelujen moniäänisyydestä ja toimivuudesta ihmiset ovat oikeutettuja esittämään vaatimuksia. Tässä tutkimuksessa ymmärrän julkison käsitteen juuri näin: ihmisten aktiivisena suhteena julkisuuteen. Vastakkaiseksi näkökulmaksi sille nähdään aineistoa tarkasteltaessa yleisön rooli niin kuin se tässä määrittää: viestinnän kuluttajana.

Ajatus julkisosta tarjoaa tämän tutkimuksen avuksi käyttökelpoisen käsitteen myös kaiken sen julkisuuden yhteen kokoamiseksi, jota kaupunkilaisten vaalikoneen ympärillä

---

²⁹ Englanninkielessä *public* viittaa yleisöön sanan julkisessa, toimivassa merkityksessä, *audience* taas sanan massamerkityksessä.

on ollut. Pietilän (1999, 10) mukaan julkiso on nimittäin olemassa myöskin julkisten puheenvuorojen, tekstien ja muiden esitysten edustamina. Julkisona voidaan siten tarkastella kaikkia jonkin kysymyksen ympärillä esitettyjä kannanottoja ja puheenvuoroja – tulivatpa ne sitten ilmi viestimissä tai muissa yhteyksissä. Julkison muodostavat siten tässä tutkimuksessa myös kaikki kaupunkilaisten vaalikoneesta esitetyt julkiset esitykset niin viestimissä, Mansefoorumilla kuin keskustelupalsta Polemiikissakin.

3.3. Paikallispolitiikan haasteet

Vaalien alhaiset äänestysluvut kertovat karua kieltä kansalaisten luottamuspulasta edustuksellista demokratiaa kohtaan. Sen rinnalle kaivataankin kipeästi sellaisia demokratian käytäntöjä, joissa kansalaiset ovat suoraan osallisina yhteisiä asioita koskevassa päätöksenteossa. Tämä vaade on esiintynyt yhteiskunnallisessa keskustelussa jo pitkään ja sitä ovat kehittäneet sekä erilaiset kansalaisryhmät että virallisen edustuksellisen demokratian edustajat. Jälkimmäisestä käyvät esimerkiksi Tampereen kaupungin www-sivut, joilla kuntalaisten saattoivat esimerkiksi vaalien alla tehdä aloite-ehdotuksia ja osallistua keskusteluryhmiin.³⁰

Sisäasiainministeriön osallisuushanke on puolestaan valtakunnallinen osoitus siitä, että 1990-luvun lopulla osallistuminen ja osallisuus alkavat saada kunnolla sijaa julkisen hallinnon kehittämishankkeissa. (Niemi-Iilahti 1997.) Osallisuushanke sai alkunsa vuoden 1996 kunnallisvaaleista, joissa äänestysprosentti jäi ensi kertaa ennätysellisen alas, ja sillä pyritäänkin kansalaisten ja osallisuuden ja kansalaisvaikuttamisen vahvistamiseen³¹.

---

³⁰ Varsin uusi sovellutus on myös esimerkiksi Kansalaiskioski (<http://www.tampere.fi/mielipid/kioski/index.htm>), jossa asukkaat voivat esittää kaupungin virkahenkilöille kysymyksiä ja saada niihin vastauksia. Sovellutus syntyi Locality-projektin ajatuksesta ja sen myötävaikutuksella.

³¹ Hankkeessa on ollut mukana 17 kuntaa ja yksi kuntayhtymä, jotka ovat toteuttaneet lukuisia kuntalaisten osallisuutta edistäviä hankkeita. Tässä yhteydessä mielenkiintoinen on etenkin syksyllä 2000 toteutettu laaja kunnallisvaalihanke, jonka tavoitteena oli paikallisten kunnallisteemojen esiintuonti internetin avulla. Vaalikoneet toteutettiin 15 kunnan alueella yhteistyössä Helsingin Sanomien verkkoliitteen kanssa. Osallisuushanke jatkuu vuoden 2001 loppuun saakka. Tampere ei ole siinä mukana. (Osallisuushanke 2000 online.)

Tällaisesta 'hallinnonalaisuuteen perustuvasta osallistuvasta demokratiasta' on syytä erottaa kansalaistoiminta, joka tarjoaa kansalaisille mahdollisuuden osallistua päätöksentekoon heidän omilla ehdoillaan. Tämä antaa osallistumismahdollisuuden myös niille, jotka eivät halua osallistua kuntaorganisaation määrittelemillä tavoilla. (Sainio 1993, 55.) Kansalaistoiminta laajentaa siis osallistumisen mahdollisuuksia. Samalla se voidaan kuitenkin myös kokea uhaksi edustukselliselle demokratialle: kansalaistoimintaa harjoittava ryhmä pyrkii tärkeäksi katsomiaan asioita ajamalla ottamaan osan edustuksellisesta vallasta itselleen. Tällainen ajatus on esitetty myös Tampere-foorumin suunnitteluryhmän kokouksissa. Osa foorumilaisista kuitenkin mieltää kansalaistoiminnan lähinnä edustuksellisen demokratian täydentäjäksi.

Erilaisia demokratiamalleja arvioitaessa on varottava asettamasta edustuksellista ja osallistuvaa demokratiaa toistensa vaihtoehdoiksi (Sainio 1993). Ne täydentävät parhaimmillaan toisiaan loistavasti, mistä yhtenä esimerkkinä ovat kansalaisjournalistiset kokeilut. (Heikkilä ja Kunelius 2000, 101.) Joissain tapauksissa ongelmana kahden toimintamallin yhdistämisessä on kuitenkin ollut se, että vaikka julkinen valta on pyrkinyt vuorovaikutukseen kansalaisten kanssa, se on valinnut itse ne tavat ja sisällöt, joilla on tavoitteeseensa pyrkinyt. Tällöin kansalaiset eivät ole kokeneet niitä omikseen. (Sainio 1993.) Esimerkkinä Sainio mainitsee lukuisat lähidemokratiakokeilut, joissa ihmisiä on pyritty integroimaan päätöksentekoon erilaisten neuvostojen ja käyttäjädemokratiaelinten kautta.³²

Kaupunkilaisten vaalikone tarjoaa yhden uuden tavan luoda nykyistä osallistuvampaa politiikkaa edustuksellisen mallin sisään. Koneen avulla kansalaiset pääsivät paitsi helposti etsimään tietoa ehdokkaista ja vertailemaan heidän mielipiteitään myös määrittelemään ehdokkailta esitettäviä kysymyksiä ja täten politiikan sisältöä. Näin siinä yhdistyivät kaksi erilaista lähestymistapaa demokratiaan. Yhtäältä kaupunkilaisten vaalikone tukee edustuksellista järjestelmää, koska sen kohteena ovat vaalit ja kaupunkilaisia edustavien ehdokkaiden valitseminen. Toisaalta kaupunkilaisille tarjottumahdolli-

---

³² Edustuksellista ja osallistuvaa demokratiaa integroivat poliittiset toimintatavat edustavat niin kutsuttua deliberatiivisen demokratian mallia. Siinä perinteisen demokratian osallistumiskeinojen, lähinnä äänestämisen, ei katsota kertovan koko totuutta kansan tahdosta, vaan myös esimerkiksi yleisöfoorumeja ja julkista keskustelua pidetään tärkeinä kansalaisten mielipiteen ilmaisijoita. (Knight & Johnson 1994, 282-283, ks. myös Rättilä 1999, 52-53.)

suus osallistua vaalikoneen tekemiseen ja sitä kautta myös paikallispolitiikan määrittelyyn luo heille osallistuvamman roolin kuin mitä edustukselliseen demokratiaan sisältyy.

Käsitykseen oikeanlaisesta politiikasta sisältyy perinteisesti käsitys edustuksellisuudesta, jota käytetään mittana myös kansalaistoiminnan merkittävyyttä arvioitaessa. Päätäjien on helppo tehlata jonkin kansalaisryhmän toiminta vedoten siihen, että ryhmä edustaa äänekästä vähemmistöä, ei yhteiskunnan yhteistä etua. Tämänsuuntaisia kommentteja esitettiin myös kaupunkilaisten vaalikoneesta.

Laitostuneen politiikan tiukka lokerointi irralleen muusta yhteiskunnasta estää epäilemättä varsin tehokkaasti paikallispolitiikan kehittymistä moniarvoisempaan suuntaan. Tilannetta ei helpota vallalla oleva yhteisymmärrys siitä, mitä millaista politiikan tulisi olla: yhteisten asioiden hoitamista mahdollisimman harkitusti, kiihottomasti ja tiedollisesti. Ja koska vain harvoilla kansalaisilla on oletetusti kyky tällaiseen toimintaan, päätöksenteko on järkevintä jättää niille, jotka ovat tarpeeksi kyvykkäitä työskentelemään yhteisen hyvän puolesta. (Rättilä 1999, 48-49.)

Tähän ajattelutapaan tarvitaan muutosta, sillä edustuksellisen demokratian legitimitettiin edellyttää jatkossa, että yhteiskunnalliset laitokset – niin kunnat kuin lehtitalotkin – ovat kypsiä näkemään ihmisten pyrkimykset osallistua julkisuuteen tärkeänä resurssina sen sijaan, että ne nähtäisiin yrityksenä käyttää julkisuutta hyväksi ja tuoda esiin omia itsekäitä intressejään. (Heikkilä ja Kunelius 2000, 101.)

3.3.1. Osallisuus julkishallinnossa

Suomen lainsäädäntöön on 1990-luvulla ryhdytty uudella tavalla kirjaamaan kansalaisten oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään ja elinympäristöään koskeviin asioihin. Perustuslakeihin kuuluvaan Suomen Hallitusmuotoon koottiin 1995 suomalaisten perusoikeudet. Niistä todetaan muun muassa (11 §): "Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon". (Locality-projekti 1999 online.) Kuntalaisten osallistumisoikeus on erikseen määritelty vuoden 1995 kuntalaissa (N:o 365/1995), jonka 27

pykälän mukaan valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. (Kuntaliitto 2001 online.) Aihe on vahvasti esillä myös vuonna 2000 voimaantulleeseen maankäyttö- ja rakennuslaissa (N:o 132/1999). Sen yhtenä keskeisenä tavoitteena on avoimen ja vuorovaikutteisen suunnittelukulttuurin edistäminen, mikä kunnan on taattava laatimalla osallistumis- ja arviointisuunnitelma hankkeen merkityksen ja laajuuden mukaan. (Leino 1999, 4-5.) Vuonna 1994 voimaantullut laki ympäristövaikutusten arviointimenetelmästä eli YVA:sta (10.6.1994, uudistettu 1999) on osa samaa prosessia. YVA:n mukaan tietynsuuruisia ympäristövaikutuksia omaavien hankkeiden tekijöiden on järjestettävä kansalaisille osallistumismahdollisuus jo suunnittelun alkuvaiheessa.

Laillisen pohjansa lisäksi kuntalaisten osallistuminen päätöksentekoon on maailmanlaajuinen ilmiö, joka liittyy vuonna 1992 pidettyyn YK:n Ympäristö- ja kehityksen konferenssiin. Siellä vahvistettiin kansainvälisesti sitoumus kestävään kehitykseen³³ sekä päästiin laajan yhteisymmärryksen siitä, että ympäristö sekä taloudellinen ja sosiaalinen kehitys liittyvät toisiinsa. Kestävän kehityksen toteuttamiseksi laadittiin Agenda 21 –toimintaohjelma, jota oli tarkoitus toteuttaa paikallisella tasolla tekemällä kunnallinen Agenda 21 –ohjelma yhdessä asukkaiden ja erilaisten paikallisyhteisöjen kanssa. (ks. Tampereen Agenda 21; 1999.)

Tampereen Agenda 21:n laadinnassa oli vuonna 1998 mukana lähes 200 vapaaehtoista tamperelaista, jotka muokkasivat agendaa mm. suunnittelukulttuurin kehittämistä sekä kestävää liikkumista ja kulttuuriympäristöä käsittelevissä teemaryhmissä. Kaupunkilaisten vaalikone on jatkoa agendatyölle ja sen kysymykset muotoiltiin Agenda 21:n aihepiireistä. (ks. luku 4.2.) Agendatyön osana tehtiin ideapankki erilaisista toimintamuodoista, joita kaupungin tulisi suunnitelmissaan huomioida. Käytännössä agendatyö kaupungin virallisella taholla on kuitenkin jäänyt vaatimattomaksi, eikä sitä esimerkiksi

---

³³ Käsitteellä tarkoitetaan kehitystä, jossa tyydytetään nykyisen sukupolven tarpeen vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omia tarpeita. (Berninger, Tapio & Willamo 1999.) Kestävä kehitys voidaan määritellä lukemattomilla eri tavoille yhteiskunnan eri sektorien toimintaan viitaten (ks. esim. Kestävän kehityksen käsikirja kunnille 1994, 9.), mistä sitä on myös kritisoitu. Se on saavuttanut laajan hyväksynnän, mutta sen sisällön voidaan samalla katsoa levinneen kaikenkattavaksi ja merkitykselliseksi korulauseeksi.

lupauksista huolimatta ole viety kaupunginvaltuuston päätettäväksi. Tämä on kuvaava konkreettinen esimerkki siitä, kuinka takkuista kansalaisten osallistuminen politiikan määrittelyyn voi olla.

Kestävän kehitys liittyy paikallisagendan mukaan keskeisesti kuntien hallintokulttuurin kehittämiseen. Kuntaliiton selvityksen mukaan kestävän kehityksen keskeinen sanoma kunnissa liittyy ennen kaikkea päätöksenteon monipuolistamiseen kohti tilannetta, jossa päätökset tehdään perusteellisen ja avoimen julkisen keskustelun pohjalta demokraattisesti (Kestävän kehityksen käsikirja kunnille 1994). Päätöksenteon tueksi on saatava mahdollisimman laaja kirjo erilaisia näkemyksiä, minkä takaamiseksi edustuksellista demokratiaa on täydennettävä suoran osallistumisen edellytyksiä parantamalla. Keskeistä päätöksenteon monipuolistamiselle on johtavien virka- ja luottamushenkilöiden suhtautuminen. Mikäli he tukevat uudenlaista hallintokulttuuria, on onnistuminen mahdollista, muuten uudistaminen jää muutamien innostuneiden varaan ja törmää ennen pitkää voimavarojen puutteeseen (emt.)³⁴

3.3.2. Kaupunkifoorumitoiminta paikallisen politiikan uutena tulokkaana

Tampere-foorumin kaltainen kaupunkifoorumitoiminta edustaa politiikantutkija Tiina Rättilän³⁵ (2001) mukaan 1990-puolivälin jälkeen Suomeen virinnyttä uudenlaista paikallistoimintaa, jossa kuntalaiset ovat ryhtyneet vaatimaan osallisuutta itseään ja lähiympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Tällainen toiminta, jota Rättilä nimittää kuntalaisaktivismiksi, on yleensä luonteeltaan vallitsevan suunnittelukulttuurin ja edustuksellisen päätöksenteon kritiikkiä ja vaatimuksia niiden avaamiseksi laajemmalle kansalaisosallistumiselle. Kuntalaisaktivismi poikkeaa sekä laitostuneesta politiikasta että uusista yhteiskunnallisista liikkeistä, koska siinä pyritään toimimaan tietoisesti vallitsevien poliittisten jakojen ulkopuolella eikä toiminta ole kovinkaan järjestäytyntä.³⁶

---

³⁴ Asenteiden keskeisyys kestävän kehityksen toteutumisessa havaittiin myös Kuntaliiton kartoituksessa, jossa asiaa selvitettiin kuntien ympäristöviranomaisilta ja kunnanjohtajilta. Tulosten mukaan juuri asenteet ja arvot ovat keskeisimpiä esteitä ja mahdollistajia kestävän kehityksen toteutumisessa. Yksi ongelma oli vastaajien mukaan myös pienen piirin aktiivisuus ja vastaajat odottivatkin lisää aktiivisuutta myös suurelta yleisöltä. ”Vakioaktivistit ovat kyllä mukana”, totesi eräs kunnanjohtaja. (Kestävän kehityksen pullonkaulat kunnissa 1998, 29.)

³⁵ Rättilä on itse ollut aktiivisesti mukana Tampere-foorumin suunnitteluryhmässä. Hän tekee tutkimusta tamperelaisista osallistumishankkeista eli Tampere-foorumista ja Tampere 21 -ohjelmasta.

³⁶ Tosin Tampere-foorumin postituslistalla on keskusteltu viime aikoina toiminnan organisoinnin asenteesta. Tampere-foorumi saa tapahtumiensa kautta kaiken aikaa lisää tunnettavuutta kaupungissa ja myös

Ihmiset ovat toiminnassa mukana yksityisinä kuntalaisina, eivät minkään tietyn eturyhmän ajajina.

Tampere-foorumin osalta 'toiminnan puolueettomuus' on näyttäytynyt vaihtelevasti. Osa kaupungin päättäjistä mieltää Tampere-foorumin kansalaisjärjestöksi, joka ajaa ympäristökysymyksiä. Tämä johtuu ilmeisesti pitkälti siitä, että foorumin toiminta on aika ajoin henkilöitynyt muutamaan aktiiviseen kaupunkilaiseen, jotka ovat mukana myös kansalaisjärjestötoiminnassa. Lisäksi foorumi on tuonut esiin kaupunkisuunnitteluun liittyviä kysymyksiä ja korostanut niissä ympäristöön liittyviä näkökantoja. Mielikuvien muodostumiseen vaikuttavat tietysti myös päättäjien omat ennakoasenteet.

Paitsi että uudenlainen kuntalaisaktivismi asettuu perinteisen politiikan ja puoluejakojen ulkopuolelle, sen haaste edustukselliselle järjestelmälle kiertyy Rättilän (2001) mukaan julkisuuskamppailujen ympärille. Kuntalaisaktivismiin vaatimuksena on kuntapolitiikan avoimuus ja helppo seurattavuus: päätöksentekoon liittyvät keskustelut tulisi käydä kabinettien sijaan julkisilla areenoilla ja politiikkaa pitää pystyä rakentamaan julkisesti järkiperustein. Jos näin ei tapahdu, kuntalaiset voivat itse ottaa määrittelijän roolin ja järjestää vaihtoehtoista julkisuutta, jossa kiistanalaiset asiat nostetaan keskusteluun. Juuri näin on Mansefoorumilla tehty.

3.3.3. Kansalaismallien kamppailu

Keskustelua paikallisdemokratian luonteesta ja uusista suunnista voidaan havainnollistaa kilpailuna erilaisten kansalaismallien välillä. Tämän tutkimuksen valossa kansalaisuuden käsitettä on mielenkiintoista tarkastella suhteessa julkisuuteen, kuten Rättilä (2001) tekee. Hänen mukaansa kansalaisuus voidaan määrittää ihmisten julkisen orientoitumisen perusteella. Ensiksikin on olemassa *yksityisen kansalaisuuden* malli, jossa osallistumista yhteiskuntaan määrittävät roolit ovat *asiakas* ja *kuluttaja*. Kyseessä on tällöin ns. asiakasdemokratia, jossa kansalaisten roolina on lähinnä vaikuttaa julkisten palvelujen sisältöön ja laatuun erilaisten palautemekanismien kautta. Jos käytäntö toimii ongelmitta, kansalaisten julkiselle toiminnalle ole tarvetta eikä sille nähdä arvoa. Tälle vastakkainen kansalaismalli on *julkinen (poliittinen) kansalaisuus*, jota rakentaa muun

---

kaupungin virallinen taho on alkanut mieltää sen potentiaaliseksi yhteistyökumppaniksi. Näin ainakin todetaan Aamulehdessä julkaistussa jutussa, jossa käsitellään Tampereen uuden strategian tekoa.

muassa uudenlainen kuntalaisaktivismi. Tällöin kansalaiset edellyttävät, että kaikista päätöksentekoon liittyvistä asioista voidaan keskustella julkisesti. Julkista kansalaisuutta tekevät näkyviksi entistä selvemmin uuden viestintätekniiikan julkisuusmahdollisuudet, kuten paikalliset verkkokeskustelufoorumit. (Rättilä 2001, 20-21.)

Ylläkuvatut kansalaisuuden mallit kuvaavat sitä näkökulmaeroa, jota tässä tutkimuksessa tarkastellaan käsitteiden *julkiso* ja *kuluttaja* avulla. Samalla ne kiteyttävät kunnallispolitiikan haasteet hyvin. Mallien välinen kiulu kansalaisen roolin määrittelemisessä on valtava, eikä asiakasdemokratiaan jo tottunut hallinto taatusti sulata julkista kansalaisuutta vaikeuksitta. Esimakua tästä on saatu esimerkiksi Mansefoorumin keskustelupalstoilla, jossa päättäjien houkuttelu julkiseen sananvaihtoon kaupunkilaisten kanssa on välillä ollut toivottoman työlästä. (ks. Huusko 2000, 5-6.) Toisaalta esimerkiksi Tampere-foorumin helmikuussa 2001 järjestämä keskustelutilaisuus oli osoitus siitä, että tahtoa hallintokulttuurin muuttamiseen löytyy³⁷. Kuntalaisten sinnikkäät vaikuttamisyrittäykset, muun muassa oma vaalikone, ovat siis selvästi ainakin Tampereella taasoittaneet kuoppia julkisen ja osallistuvan kansalaisuuden tieltä.

Helposti osallistumisen uusien muotojen harjoittelu ei kuitenkaan jatkossakaan varmasti suju, sillä osallisuus kaikkien yhteisessä julkisessa tilassa, esim. Mansefoorumilla, tuo viranomaisille suuria ja uudenlaisia haasteita. Heiltä edellytetään avointa suhtautumista kansalaisten vaikuttamisyrittäyksiin sekä epäilemättä paljon lisää vaivannäköä. Kompastuskivistä huolimatta kansalaisten osallistuminen on parhaimmillaan antoisaa, sillä vuorovaikutus lisää päättäjien tuntumaa paikallisten yhteisöjen intresseihin ja on oikein oivallettuna viranomaisille suuri voimavara (Heinonen ym. 2000, 141). Tämä on ajatus, jota Tampere-foorumin on tietoisesti pyrkinyt viemään eteenpäin.³⁸

---

³⁷ Tilaisuus, johon oli kutsuttu kaupunginvaltuutetut, virkamiehet ja asukkaat keskustelemaan osallistumiskäytäntöjen kehittämisestä, keräsi reilut 80 ihmistä. Joukossa oli kymmenkunta luottamushenkilöä, jotka pitivät asiaa tärkeinä. Kiitosta tilaisuuden järjestämisestä jakoi myös esimerkiksi kaupungin viestintäpäällikkö.

³⁸ Jonkinlainen ahaa-elämys kansalaisten hyödyllisyydestä koettiin myös helsinkiläisessä Kotikatu-hankkeessa (ks. luku 2.4.). Siinä osa viranhaltijoista havaitsi projektin aikana, että osallistuessaan asioiden hoitoon asukkaat todella tekevät ilmaiseksi työtä, joka on linjassa hallinnon virallisten tavoitteiden kanssa (Rantanen 2001 online).

3.3.4. Internet politiikan ja journalismin uudistajana

Internetistä on uumoiltu politiikan pelastajaa, sillä se mahdollistaa uudenlaisia ympäristöjä vaikuttamiseen ja yhteisöjen organisoitumiseen. Verkko voi periaatteessa palvella hyvin osallistuvan demokratian ja vuorovaikutteisen viestinnän välineenä, poistaa erilaisia viestinnän esteitä ja rajoja sekä avata alueellisesti tai sosiaalisesti syrjäytyneille kokonaan uusia kehittymisen ja mukanaolon mahdollisuuksia. (Mäkinen 2000, 29.) Internetin vahvin ominaisuus kansalaisyhteiskunnan kannalta on sen kyky laajentaa julkisuutta ja tarjota perusta sosiaalisten suhteiden uudennaisille kytkennöille. (Sassi 2000, 13.) Tämä voi johtaa poliittisten valtarakenteiden purkamiseen ja mahdollistaa sellaisten asioiden esiin nostamisen, joille kenties muuten ei olisi tilaa. (Linjapuomi 2001.)

Kokeilut internetin käyttämisestä demokratian helpottajana ja kansalaisten tahdon esiintuojana ovat lupaavia, kuten Localitykin osoittaa. Internetillä on kasvava merkitys politiikassa myös sitä kautta, että www-sivut tarjoavat jo nyt vaaliehdokkaille ja heidän tukijärjestöilleen uuden kanavan itsensä esille tuomiseksi. (Karhulahti & Laine 1999, 17 online.) Uusia sovellutuksia äänestäjien aktivoimiseksi kehitellään jatkuvasti. Vaalikoneet, joiden avulla äänestäjät voivat kätevästi vertailla omia kantojaan ehdokkaiden kantoihin sekä hankkia samalla helposti tietoja ehdokkaista – ovathan hiiren klikkauksen päässä lähes kaikkien ehdokkaiden kotisivut – ovat vasta alkua. Internet mahdollistaa tulevaisuudessa todennäköisesti myös sähköisen äänestämisen ja verkko-vaalit, jotka järjestetään kokonaan internetin tai jonkin muun verkkoteknologian avulla.³⁹

Uusien mahdollisuuksien huumassa on kuitenkin muistettava, että vaikka internet on kotiutunut Suomeen huippuvauhtia⁴⁰, se ei vielä ole läheskään kaikkien saatavilla. Samalla kun internet laajentaa osallistumisen mahdollisuuksia ja madaltaa kynnyksiä, sen saatavuus sekä käytettävyyssvaikeudet synnyttävät uusia rajoja, jolloin vaarana on eriarvoistuminen. (Mäkinen 2000, 29, ks. myös Linjapuomi 2001, O'Donnel 2001.) Viime

---

³⁹ Verkkovalikokeiluja on Suomessakin tehty jo useita. Esimerkiksi kevään 1999 eduskuntavaaleissa sai Keski-Suomen vaalipiirissä kokeiluluontoisesti äänestää internetin välityksellä. (ks. Karhulahti & Laine 1999 online.)

⁴⁰ Taloustutkimus Oy:n eTampere-hanketta varten tekemän kyselytutkimuksen mukaan 65 prosentilla tamperelaisista on internetyhteys käytettävissään ja 53 prosenttia heistä käyttää sitä päivittäin tai lähes päivittäin. Valtakunnallisen tutkimuksen mukaan 58 prosenttia suomalaisista on joskus käyttänyt internetiä. (ks. tarkemmin <http://www.tampere.fi/etampere/tausta/tutkimus.pdf>).

vuosina käynnistyneistä internetin seniori -kursseista huolimatta käyttäjäkuntaa hallitsevat edelleen nuoret ja korkeasti koulutetut. (ks. esim. Nevalainen 2000 online, Heinonen 1997)⁴¹ Jotta tekniikka saataisiin myös vanhempien ikäpolvien ulottuville, sitä on ensiarvoisen tärkeää kehittää heidän tarpeistaan lähtien. Toisaalta tekniikan saatavuuden takaamiseksi tarvitaan lisää tiloja, joissa kaupunkilaiset voivat päästä tiedon valtateille. Kirjastojen ja nettikahviloiden lisäksi Tampereelle on ehdotettu verkotettua kansalais-taloa, jonne kaikilla kaupunkilaisilla olisi vapaa pääsy.⁴²

Kun internetiä tarkastellaan poliittisen osallistumisen välineenä, on lisäksi on muistettava, ettei uusi tekniikka poista ongelmista vaikeinta: yhteisten asioiden hoito, edes oman lähipiirin asioiden osalta, ei yksinkertaisesti kiinnosta suurinta osaa ihmisistä (Anttiroiko & Suhonen 1996). Uusi tekniikka ei tuo tähän ratkaisua, vaan yhteiskunnallinen osallistuminen vaatii asenteellisia edellytyksiä: kiinnostuneisuutta julkisista asioista, poliittisen toiminnan tuottamien palkintojen arvostamista sekä vaikutusmahdollisuuksiin luottamista. (Sainio 1993, 62-63.) Lisäksi tarvitaan vuorovaikutustaitoja, kykyä kommunikoida (Cronberg 2001, 30).

Tarkasteltaessa verkkoa demokratian kehittämisen näkökulmasta on myös muistettava, ettei se välineenä ole vielä vakiintunut poliittiseksi vaikutuskanavaksi. Hallinnon ei näin ollen tarvitse ottaa sitä huomioon. Tähän törmäsi Sassi (2000), joka osana väitöskirjaansa ryhtyi rakentamaan verkkosivuja vaikuttaakseen erääseen kaavaprosessiin Espoossa⁴³. ”Verkossa saimme sanoa kaiken mitä halusimme ja juuri niin kuin halusimme, mutta kaavaprosessiin emme pystyneet vaikuttamaan”, hän kuvaa pitkää ja työlästä projektia. (Sassi 2000, 237, 241.) Esimerkki kertoo karua kieltään siitä, mitkä mahdollisuudet verkon kautta vaikuttamiseen vielä monesti ovat. Sen käytössä korostuvat edelleen lähinnä viihde ja kaupalliset tarkoitukset, joiden varaan verkkoa tällä hetkellä rakennetaan. Sen yhteiskunnalliset ja poliittiset käyttötarkoitukset ovat kaupallisiin verrattuna vielä aivan lapsen kengissä. (Sassi 2000, Ridell 2000.)

---

⁴¹ Tämän lisäksi on terveellistä muistaa, että internet – maailmanlaajuisen verkon nimikkeestään huolimatta – on keskittynyt länsimaihin (Karjulahti & Laine 1999, 18 online).

⁴² Joensuussa toimii jo tällainen kansalaistalo. Sen toiminnasta ks. Pajula 20001 ja Vehviläinen 2001.

⁴³ ks. alt.espoo.kaapeli.fi

4. Kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikone

Tutkimuksen ensimmäisessä empiirisessä osassa kartoitan kaupunkilaisten vaalikoneen syntyprosessia ja taustaa sekä sen synnyttämään julkisuutta. Olen haastatellut Tampereen yliopiston tutkijaa Seija Ridelliä ja tutkimusapulaista Tuuli Lehtistä, jotka kuuluvat Tampere-foorumin suunnitteluryhmään ja olivat tekemässä vaalikonetta alusta saakka. Heidän kanssaan kävin läpi vaalikoneen tausta-ajatuksia, syntyprosessia, siihen liittyntä tiedotusta sekä tekijöiden näkemyksiä projektin onnistumisesta ja kompastuskivistä. Kun jatkossa viitataan Ridelliin ilman lähdeviitettä, kyseessä ovat siis hänen haastattelussa esiin tulleet kantansa.

Julkisuusaineiston muodostavat Tampere-foorumin tekemät neljä lehdistötiedotetta, kaksi foorumin paperijulkaisun PaperiFoorumin aihetta käsittelevää numeroa sekä prosessin eri vaiheissa tehdyt selvitykset ja kyselyt. Olen käynyt myös läpi kaupunkilaisten vaalikoneen sivuille kertyneen palautteen. Paikallisviestinten aineiston muodostavat Tampereen paikallislehtien eli Aamulehden, Tamperelaisen ja Hervannan Sanomien sekä Mansemedian jutut.⁴⁴ Kaupunkilaisten vaalikone oli esillä myös paikallisradioissa ja -tv:ssä. Niiden tuottama aineisto jää kuitenkin työn ulkopuolelle, koska aineiston kerääminen jälkeen päin osoittautui liian työlääksi⁴⁵. Olen etsinyt aineistosta kaikki ne jutut, joissa tavalla tai toisella käsitellään kaupunkilaisten vaalikonetta tai ainakin mainitaan se. Juttuja kertyi yhteensä 15 kappaletta.

4.1. Kaupunkilaisten vaalikoneen tausta ja tarkoitus

Kaupunkilaisten vaalikoneen toteutus lähti liikkeelle kahdesta asiasta: kysymykset haluttiin tuottaa yhdessä kaupunkilaisten kanssa ja niitä yhdistäväksi teemaksi valittiin kestävä kehitys. Kaupunkilaiset haluttiin ottaa mukaan määrittelemään, mikä kunnallispolitiikassa on tärkeää, koska heillä ei yleensä juurikaan ole siinä sanansijaa. Kysymysten tuottaminen olikin yksi vaalikoneen tärkeimpiä puolia, koska vain niiden kaut-

---

⁴⁴ Olen käynyt läpi myös Tampereen alueen paikallislehtien Länsi-Sanomien ja Länsi-Pirkanmaan kirjoittelun elo-joulukuulta 2000, mutta niistä ei löytynyt vaalikoneita käsitteleviä juttuja.

⁴⁵ Lisäksi olen seurannut aiheesta käytyä keskustelua Tamperelaisen ja puhelinyhtiö SOON:n ylläpitämällä Polemiikki-keskustelusivulla sekä Mansefoorumin keskustelupalstoilla. Kaikkea keskustelua ei tässä referoida, koska se olisi paisuttanut aineistoa kohtuuttomasti. Nostan kuitenkin analyysin kuluessa esiin keskustelussa esiinnousseita mielenkiintoisia seikkoja.

tahan se tarjoaa ihmisten omasta näkökulmasta mielekästä tietoa äänestyspäätöksen tueksi. Tärkeää oli myös haastaa niin kaupunkilaiset kuin ehdokkaatkin puntaroimaan omia arvojaan kestävän kehityksen liittyvissä kysymyksissä. (PaperiFoorumi 3/2000, 2-3.) Kestävä kehitys valittiin vaalikoneen teemaksi siksikin, että sen katsottiin mahdolluttavan sisäänsä tamperelaisessakin kansalaiskeskustelussa viime vuosina polttaviksi nousseet aiheet eli kansalaisten osallistumismahdollisuudet, elinympäristön säilymisen ja kestävän kehittämisen niin talouden kuin ympäristönkin kannalta, vastuullisen kuluttajuuden sekä sosiaaliset ratkaisut, jotka edistävät tasa-arvoa ja ehkäisevät syrjäytymistä. (PaperiFoorumi 3/2000, 3.)

Vaalikoneen tekijät halusivat Ridellin⁴⁶ mukaan profiloitua selkeästi muihin vaalikoneisiin verrattuna. Kestävän kehityksen luoma ”arvokehikko” oli siksi tietoinen valinta eikä sitä pyritty häivyttämään näkyvistä. Päinvastoin Tekijät tiedostivat kestävän kehityksen olevan vaikea aihepiiri, mutta totesivat, että ”niin se on käytännössäkin”. Lehtisen mukaan kaupunkilaisten vaalikoneessa haluttiin haastaa päättäjiksi haluavat pohtimaan vaikeitakin asioita.

Myös termi *kaupunkilaisten* vaalikone herätti tekijöissä ajatuksia. He ihmettelivät, ettei sitä jouduttu missään vaiheessa selittelemään, koska kyseessä oli rankka yleistys. Vaalikoneen tekoohan osallistui kaikissa sen vaiheissa yhteensäkin vain murto-osa kaikista tamperelaisista, minkä vuoksi se ei tietenkään ’edustanut’ läheskään kaikkia kaupungin asukkaita, kuten nimi antoi ymmärtää. Mielenkiintoista onkin havaita, että viestimet eivät omaksuneet termiä kaupunkilaisten vaalikone, vaan puhuivat suvereenisti Tamperefoorumin, Mansefoorumin tai Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksikön ylläpitämästä vaalikoneesta. Ridellin haastattelussa esittämän näkemyksen termillä kaupunkilaisten vaalikone haluttiin haastaa niitä ruohonjuuritason intresseihin kiinnittyviä lähtökohtia, joista kone pyrittiin toteuttamaan. Vaalikoneessa haluttiin siis haastaa paitsi päättäjät myös kaupunkilaiset itse puntaroimaan omia arvojaan ja arkisten valintojensa seurauksia.

---

⁴⁶ Tiedot vaalikoneprosessin alkuvaiheista perustuvat tutkija Seija Ridellin ja tutkimusapulainen Tuuli Lehtisen haastatteluun 6.3.2001. Tutkimuksessa myöhemmin käytetty ilmaisu ”vaalikoneen tekijöiden mukaan” viittaa siis nimenomaan Lehtisen ja Ridellin kantoihin ja kokemuksiin. Tekstissä käytetyt sitaattit ovat lainauksia haastateltavilta.

Kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikone⁴⁷ avautui 9. lokakuuta 2000 ja siinä oli 40 kysymystä. Ne oli jaettu neljään kestävän kehityksen aihepiiriin: kansalaisten osallistumiseen, hyvään ympäristöön sekä taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäviin ratkaisuihin. Mukana oli kysymyksiä myös tamperelaisittain ajankohtaisista ja kiistanalaisista hankkeista. Kysymyksiin vastattiin valitsemalla valmiiksi laadituista sisällöllisistä vaihtoehtoista. Kone siis poikkesi viestinten vaalikoneista jo siinä, että niihin vastattiin asteikolla ”eri mieltä - samaa mieltä”.

Vaalikonesivuilla on linkit kaikkien vastanneiden ehdokkaiden kantoihin puolueittain. Vaalien jälkeen valtuustoon päässeiden ehdokkaiden vastaukset on koottu erikseen, ja uusien valtuutettujen kannat säilytetään vaalikonesivuilla koko valtuustokauden 2001-2004. Vaalikonesivuilta pääsee linkkien kautta katsomaan kuinka kone tehtiin ja mitä aiheita kaupunkilaisten ehdottamista kysymyksistä jäi vaalikoneen ulkopuolelle. Myös palautteen antamiselle ja muiden antamien kommenttien lukemiselle on omat linkkinsä.⁴⁸ Sivuilta pääsee myös Tampereen kaupungin vaalisivuille sekä Mansefoorumin ja Tampere 21:n sivuille.

Kaupunkilaisten vaalikonetta käytti vaalihuoneiden sulkeutumiseen mennessä 2390 henkilöä. Kävijöitä vaalikonesivuilla oli kaksinkertainen määrä. Yhteensä 476:sta tamperelaisista ehdokkaasta koneen kysymyksiin vastasi kolmannes eli 143. Ridell mainitsee haastattelussa, että kaupunkilaisten vastaajamäärät olivat jopa yllättävän hyviä siihen nähden, ettei Tampere-foorumilla ollut käytettävissä mitään laajoja kanavia, jonka kautta tietoa vaalikoneesta olisi voitu tehokkaasti levittää. Ehdokkaiden vastausinto kuitenkin jäi tekijöiden arvion mukaan laimeaksi. Heidän olikin vaikea ymmärtää sitä, ettei luottamustehtävään haluavilta henkilöiltä löydy edes vaalien alla kiinnostusta vastata äänestäjien kysymyksiin. Tamperelaisehdokkaat vastasivat laimeasti myös Aamulehden koneeseen, joka keräsi sekin vain 183 ehdokkaan vastaukset.

Tampere-foorumin suunnitteluryhmässä pohdittiin vaalien jälkeen, olisiko vaalikone saanut laajempaa julkisuutta ja enemmän vastauksia, jos ympäristövalvonta olisi lähte-

---

⁴⁷ <http://mansefoorumi.uta.fi/vaalikone/>

⁴⁸ Tämä on internetin palautekanavissa harvinaista. Yleensä palautetta pääsee vain antamaan, mutta muiden kirjoitukset eivät ole näkyvissä, eikä niitä siksi voi julkisesti kommentoida (ks. Ridell 1999b, 131-134).

nyt siihen näkyvämmiin mukaan. Nyt se pitäytyi virallisesti rahoittajan roolissa ja halusi muotoiluksi ”Tampere-foorumin tekemä ja ympäristövalvonnan rahoittama vaalikone”.

Lehtisen ja Ridellin mukaan ympäristövalvonnan näkyvyys olisi tuskin kuitenkaan tuonut työhön lisäarvoa, sillä sen organisoima agendatyö oli juuri päättynyt ja osa kaupunkilaisista oli pettynyt projektin tarjoamiin vaikutusmahdollisuuksiin. Näin ollen ”suora viranomaisjatkumo” ei ehkä olisi ollut hyvä idea”, Lehtinen arvioi. Sen sijaan vaalikoneen näkyminen kaupungin virallisilla sivuilla olisi tekijöiden mukaan varmasti tuonut vaalikoneelle lisää tunnettavuutta. Tämän vuoksi kaupungin viestintäyksikköä pyydettiin projektiin mukaan, mutta se ei siihen lähtenyt. Viestintäpäällikkö Jari Seppälä totesi Suomen Kuvalehden haastattelussa (41/2000, 35), että kaupunki haluaa ”ylläpitää omat sivunsa, eikä halua, että ulkopuolinen pääsee sen järjestelmään”. Seppälä kommentoi kaupunkilaisten vaalikoneetta myös vaalikonesivujen palautelinkin kautta ja totesi, että ”Tampereella on tarjolla myös todellinen osallistumisen väline vaalien tiimoilta. Kaupunki on kerännyt kuntalaisilta 107 ehdotusta, joista käydään yleisöäänestystä verkossa, ja viisi eniten ääniä saanutta viedään virallisesti uuden valtuuston käsittelyyn”⁴⁹. Myös tämä kommentti tuo esille viestintäpäällikön asenteen kaupunkilaisten omasta vaalikoneesta. Se on kansalaisten omia touhuja, siinä missä kaupunki järjestää *todellista* osallistumista. Kommentti on siinä mielessä ristiriitainen, että kaupunkilaisten aloitteet eivät lupauksista huolimatta ole johtaneet tositoimiin. Suurimman osan kohdalla on todettu, etteivät ne anna aiheita jatkotoimiin.

Suomen Kuvalehden juttu nostaa esiin yhden vaalikoneen toteutuksen keskeisistä ristiriidoista: samalla kun kaupungin ympäristövalvontayksikkö rahoitti koko projektin, saman kaupungin viestintäyksikkö suhtautui aiheeseen nuivasti.

4.2. Kysymysten syntyminen ja vaalikoneen tiedotus

Kysymykset kaupunkilaisten vaalikoneeseen kerättiin kirjastojen ja verkon kautta sekä avoimessa kysymyspajassa, jonka Tampere-foorumi järjesti elokuussa 2000. Tilaisuudessa oli paikalla kolmisenkymmentä kaupunkilaista, jotka muotoilivat vaalikonekysymyksiä pienryhmissä. Tuloksena oli yli viidenkymmenen kysymys- ja aihe-ehdotuksen

---

⁴⁹ www.tampere.fi/vaalit/00/aloite/aloitteet.htm.

nippu, josta Tampere-foorumin suunnitteluryhmä muokkasi lopulliset kysymykset. Kaikkia esitettyjä aiheita ei pystytty ottamaan mukaan vaalikoneeseen, mutta ne koottiin kaupunkilaisten nähtäväksi verkkoon⁵⁰. Kysymysten palautuslaatikoita oli kaikissa Tampereen kirjastoissa ja vanhassa lehtilukusalissa, joiden kautta ehdotuksia kertyi nelisenkymmentä. Ehdotuksia sai jättää myös verkon kautta Mansefoorumin Tampere ja demokratia –sivuilla. Kysymysehdotuksia lähettivät yksittäisten kaupunkilaisten lisäksi myös paikalliset järjestöt ja kansalaisryhmät. Lehtisen ja Ridellin mukaan lopullisten kysymysten teossa oli kova urakka, koska kysymyspaja ja palautekanavat tuottivat lähinnä kysymysalkioita. Niitä oli muokkaamassa lopulliseen muotoonsa noin viiden hengen porukka Tampere-foorumin suunnitteluryhmän jäseniä ja töitä tehtiin loppuvaiheessa yömyöhään.

Tampere-foorumin suunnitteluryhmän jäsenet pyrkivät tiedottamaan vaalikoneesta omien sanojensa mukaan ”kaikkia mahdollisia kanavia pitkin”. Lehistötiedotteiden lähettämisen ja avajaistilaisuuden pitämisen lisäksi tietoa vaalikoneesta saatiin tekijöiden mukaan ainakin Kuntaliiton, Oranssin, Tampereen kaupungin ympäristövalvontayksikön ja Tampereen yliopiston verkkosivuille, Tampereen kaupungin vaalisivuille sekä Polemiikki-keskustelusivuille. Tiedottamisesta ei tehty kovin tarkkaa suunnitelmaa ja tiedottamiseen osallistui useita henkilöitä. Tämän takia tiedotuksen onnistumista on jälkeen päin hieman vaikea arvioida.

Kysymysehdotusten palautuslaatikoita sekä vaalikonemainoksia pyrittiin levittämään mahdollisimman laajalle, mikä osoittautui tekijöiden mukaan epäkiitolliseksi tehtäväksi. Esimerkiksi Kela ja työvoimatoimisto kieltäytyivät ottamasta mainoksia, koska ne eivät katsoneet asian kuuluvan omaan toimenkuvaansa. Palautuslaatikoita oli lopulta kaikissa Tampereen kirjastoissa sekä lehtienlukusalissa. Mainosten levittämisen vaikeus herätti jälkeen päin pohdintaa siitä, mitkä itse asiassa ovat sellaisia julkisia tiloja, joissa julkiso voisi konkreettisesti toteutua?

Tiedotus ehdokkaiden suuntaan hoidettiin puolue toimistojen kautta, ja sen perillemeno vaihteli huomattavasti puolueesta riippuen. Osa ehdokkaista jäi lopulta täysin vaille tietoa. Tiedotuksen epäonnistuminen oli Ridellin mukaan yhtäältä tekijöiden virhe, kos-

---

⁵⁰ <http://mansefoorumi.uta.fi/demokratia/kysymatta.htm>

ka kaikille ehdokkaille olisi pitänyt lähettää vaalikoneesta henkilökohtainen viesti kirjautumistunnuksineen. Se kertoo toisaalta myös tiedonkulusta puoluetoimistojen ja ehdokkaiden välillä.

4.3. Vaalikone kansalaisten osallistumiskanavana

Kaupunkilaisten vaalikoneen kautta haluttiin tarjota kaikille tamperelaisille pääsy julkisuuden ja kunnallispolitiikan määrittelyyn. Se, kuinka tässä onnistuttiin, riippuu ”kysymyksen rajauksesta”, kertovat Lehtinen ja Ridell haastattelussa. Vaalikonetyöhön osallistuneet kaupunkilaiset ovat vain pieni osa kaikista kaupunkilaisista, mutta toisaalta periaatteessa kenellä tahansa oli mahdollisuus osallistua vaalikoneen muotoiluun palautealustojen, verkon ja yleisötilaisuuden kautta. Tämä oli Lehtisen mukaan voittosinänsä verrattuna siihen, että yleensä vaalikonekysymykset tehdään lehtitaloissa. Hänen tunteensa mukaan vaalikonetyössä mukana olleet ihmiset kokivat vaikutusmahdollisuudet todellisiksi. Nämä vertasivat kokemusta kaupungin agendatyöhön, jossa kaupunkilaisten vaikutusmahdollisuudet olivat monelle pettymys. Ridell näkee kansalaislähtöisyyden vaalikoneen yhteydessä myös laajemmin, rakenteelliselta kannalta. Hänen mukaansa kaupunkilaisten vaalikone voisi toimia esimerkkinä tavasta, jolla vaalikoneita ja kyselyitä olisi mahdollista jatkossakin toteuttaa. Näin voitaisiin pyrkiä vakiinnuttamaan uudenlaisia menettelytapoja kuntalaisten osallistumiskäytäntöihin.

Erityisen myönteisenä kokemuksena tekijät pitivät sitä, että mahdollisuus osallistua vaalikonetyöhön veti mukaan sellaisia henkilöitä, joilla ei ollut tietokoneista minkäänlaista aiempaa kokemusta. Oman erityisen lisänsä kaupunkilaisten vaalikoneeseen toi lisäksi se, että Metsossa päivysti vaalinalusviikoilla nettioppaita, jotka opastivat kaupunkilaisia internetin käytössä. Heidän läsnäolonsa sekä lisäpäätteiden⁵¹ saaminen kirjastoihin voidaan mielestäni nähdä todellisena askeleena tasa-arvoisemman tietoyhteiskunnan suuntaan. Ajatuksena oli jossain vaiheessa jopa lähteä kaduille opastamaan ihmisiä kannettavien tietokoneiden kanssa. Idea kaatui kuitenkin siihen, etteivät yrityksen halunneet antaa päätteitään lainaan.

---

⁵¹ Kaupunkilaisten vaalikoneen käyttöön tarkoitetut yleisöpäätteet rahoittivat yliopiston hypermedialaboratorio, Journalismin tutkimusyksikkö sekä Tampereen kaupungin ympäristövalvontayksikkö.

Kaupunkilaisten vaalikoneen toteutuksesta seuraavissa kunnallisvaaleissa ei ole vielä tehty päätöksiä. Paras jatkosuunnitelma vaalikonetyölle olisi Lehtisen ja Ridellin mukaan se, että vaalikone voitaisiin jatkossa toteuttaa kaupungin rahoituksella, mutta kuitenkin yhteistyössä kaupunkilaisten ja kansalaisryhmien kanssa.

Kansalaislähtöiseen toteutukseen liittyi eräitä ongelmia. Paitsi, että kysymysten muotoilu oli työläs urakka ja vaati muutamalta ihmiseltä valtavan työpanoksen, tekijät saivat yhteistyötahoiltaan myös kriittistä palautetta. Eräs kysymysaiheita lähettänyt kansalaisryhmä ilmaisi olevansa tyytymätön ideoimansa kysymyksen muotoiluun ja koki, että heidän aiheensa ikään kuin ”hukkui matkalla”. Lehtisen mukaan kysymysten teon organisoinnissa olisikin ollut parantamisen varaa – esimerkiksi kaikkien samanaiheisten kysymysten olisi pitänyt kulkea saman ihmisen kautta. Toisaalta kansalaisryhmiä olisi toivottu kiinteämpään yhteistyöhön Tampere-foorumin kanssa. Ridell painotti, että kaikki tahot toivotettiin tervetulleeksi vaalikonekysymyksiä hiomaan.

Kaupunkilaisten vaalikoneen keskeisenä pitkän aikavälin ideana oli mahdollistaa paikallisen päätöksenteon seuranta ja valvominen. Valittujen valtuutettujen kannanotot säilyvät verkossa seuraavan vaalikauden ajan, jolloin kaupunkilaiset voivat milloin tahansa verrata vaalikoneessa esitettyjä mielipiteitä ja aikomuksia valtuutettujen todelliseen toimintaan. (PaperiFoorumi 3/2000, 2.) Lehtisen ja Ridellin mukaan valtuutettujen vähäinen vastausinto kuitenkin vesitti osittain tämän idean. Koska puolet uusista valtuutetuista jätti vastaamatta vaalikoneeseen, heidän vastauksiinsa tarttuminen jälkeen päin olisi Lehtisen mukaan ikään kuin rankaissut niitä, jotka vastasivat. Tällöin vain he olisivat joutuneet ”vastauksistaan vastuuseen” kun taas ne, joita kansalaisten asiat eivät kiinnostaneet edes vaalikoneen verran, pääsisivät kuin koira veräjältä. Vaalikonevastauksia voi kuitenkin käyttää - ja on myös käytetty - ”positiivisessa mielessä”, yhteistyötahojen kartoitukseen.

Toisaalta tekijät painottavat, että vaalikoneessa esiin nousseet ajatukset ovat tärkeitä, eikä niitä siksi saa unohtaa. Kysymyksiä onkin pidetty esillä myös vaalien jälkeen. Tampere-foorumin järjesti helmikuussa 2001 Tampereen kaupungin myötävaikutuksella tilaisuuden, jossa pohdittiin kaupungin osallistumiskäytäntöjen kehittämistä. Kaikille

avoimeen tilaisuuteen kutsuttiin erityisesti uusi valtuusto. Tilaisuudessa ideoitiin uusia osallistumistapoja pienryhmissä ja vaalikoneessakin paljon kannatusta saanut ajatus kaikille avoimesta verkotetusta kansalaistalosta nousi sielläkin esille. Tilaisuudessa esiintyneistä ajatuksista tehtiin valtuutetuille huhtikuussa 2001 jatkokysely, jossa tiedusteltiin muun muassa kansalaisten talon perustamisesta sekä valtuutettujen ja kansalaisten keskustelumahdollisuuksien kehittämisestä.

4.4. Kansalaislähtöinen vaalikone julkisuudessa

Kaupunkilaisten vaalikoneen tekoon, kuten Mansefoorumin toimintaan muutenkin, liittyi johdonmukainen tiedottaminen asiasta sekä omia kanavia pitkin että journalistisen julkisuuden suuntaan (Ridell 2000, 72). Tampere-foorumin suunnitteluryhmä lähetti vaalikoneesta tiedotteita vaalikoneen tekovaiheessa, vaalien alla ja niiden jälkeen. Tarkoituksena oli alusta saakka paitsi tehdä vaalikonetta tunnetuksi, myös synnyttää julkista keskustelua vaalikoneessa esiinnousseista kysymyksistä ja viedä niitä eteenpäin kaupungin organisaatiossa. Vaalikoneen vastausten säilyminen verkossa valtuustoon päässeiden ehdokkaiden osalta ja kysymysten aktiivinen seuranta mahdollistavat myös pitkäjänteisemmän julkisuuden tuottamisen kuin mihin journalismi yleensä yltää (Ridell 1999a).

Kaupunkilaisten vaalikone saikin näkyvyyttä paikallisissa tiedotusvälineissä niin ennen vaaleja kuin sen jälkeenkin. Seuraavassa luvussa tarkastelen aiheesta syntyneitä paikallisjulkisuutta.

4.4.1. Aineiston lukutapa

Vaalikoneen virittämä julkisuus muodostuu kahdesta osasta: kansalaisjulkisuudesta ja mediajulkisuudesta. Ensimmäistä edustaa Tampere-foorumin vaalikoneesta tuottama julkisuus, jälkimmäistä paikallisviestinten jutut. Kaiken kaikkiaan syntynyt julkisuus muodostaa tietynlaisen jatkumon, jossa asia on ollut esillä eri puolella ja poikunut matkan varrella uusia julkisia esityksiä. Pietilän (1999, 10) mukaan tällainen yhden aineiston ympärille rakentunut julkisuus muodostaa tietyn tyyppisen julkison. Sen rakentavat kaikki jonkin kysymyksen ympärillä esitetyt kannanotot ja puheenvuorot – tulivatpa ne

sitten ilmi viestimissä tai muissa yhteyksissä. (ks. luku 3.2.3.) Näkökulma on hedelmällinen, koska julkison ominaispiirteitähän ovat keskustelemaan antautuminen ja jonkin ongelman ratkomisen reilun eripurin hengessä. Oletuksena on, että julkison puheenvuorot reagoivat toisiinsa.

Ridellin (2000b) mukaan julkisuus toteutuu viimekädessä esityksinä, joita voidaan tarkastella sekä rakenteen että toiminnan kannalta. Rakenteen osalta huomiota tulee kiinnittää ensinnäkin niihin aiheisiin, jotka julkisuudessa pääsevät esiin. Toisaalta on tarkasteltava toimijoita, joilla on näistä aiheista julkinen puheoikeus. Tällöin huomion kohteeksi nousee muun muassa se, millaiset kysymykset julkisuuden areenoille valikoituvat ja millainen näkökulma niihin kulloinkin valitaan sekä ketkä saavat sanoa aiheesta sanansa. Toiminnalliselta kannalta huomion kohteeksi nousevat toimijoiden väliset suhteet julkisuudessa. Esimerkiksi voidaan eritellä, millaista vuorovaikutusta esiintyjien välille julkisuudessa virittyy. (Ridell 2000, 59-60.)

Kaupunkilaisten vaalikoneesta tuotettua julkisuutta tarkastellaan tässä työssä kahden lukutavan kautta. Aineistoa ensinnäkin *raportoidaan* eli sen sisältöä pyritään kuvaamaan sellaisena kuin se julkisuudessa näyttäytyi. Näin lukijalle annetaan kuva siitä, millaisia asioita kaupunkilaisten vaalikoneesta nostettiin esiin. Aineiston raportointi on tekstissä erotettu sisennyksellä. Toisekseen raportoitua aineistoa *tulkitaan*, eli pyritään menemään sen pintatason taakse. Tämä on aina tutkijan työtä, joten se on myös jollain tavalla perusteltava. (Kunelius 2000, 14.) Tässä tutkimuksessa tulkintaa ohjaavat seuraavat kysymykset:

- Mitä näkökohtia Tampere-foorumin suunnitteluryhmä tuo esiin tiedotuksessaan eli millaisen julkisen kuvan tekijät pyrkivät vaalikoneesta tuottamaan?
- Millä tavalla paikallisviestimet reagoivat Tampere-foorumin tiedotukseen? Kuinka pitkälle heidän juttunsa seuraavat Tampere-foorumin sitä vai luovatko viestimet omia sisältöjä? Millaisessa valossa kaupunkilaisten vaalikone niissä esittäytyy?
- Millä tavalla julkiset tuotokset reagoivatko toisiinsa ja syntyykö niiden välille vuorovaikutusta?
- Millä tavoin julkinen tuotos puhuttelee vastaanottajaa: yleisönä vai osallisena, julkison jäsenenä

4.4.2. Julkisuus ennen vaalipäivää

Olen jakanut julkisuuden, jota kaupunkilaisten vaalikoneesta syntyi ennen vaaleja, neljän alaotsikon alle analyysin helpottamiseksi. Oman kokonaisuutensa muodostavat ensinnäkin kaksi Tampere-foorumin järjestämää tilaisuutta eli kysymyspaja elokuussa 2000 ja vaalikoneen julkistamistilaisuus lokakuussa 2000. Molemmista lähetettiin lehdistötiedote ja tilaisuudet saivat julkisuutta myös paikallisviestimissä. Kolmas 'tapah-tuma', joka tuotti aiheesta julkisuutta, oli Aamulehden tekemä vaalikonevertailu ja siitä virinnyt keskustelu. Neljäs ja viimeinen selkeä "julkisuustapahtuma" ennen vaaleja oli Tampere-foorumin lehdistötiedote, jossa kerrottiin ehdokkaiden vähäisestä vastausin-nosta. Aineisto käsitellään seuraavassa sen syntymisjärjestyksessä. Sisennetty teksti on merkinä tekstien raportoinnista. Niissä aineistoa siis ainoastaan kuvataan, ei tulkita. Kursivoinnit ovat suoria lainauksia teksteistä.

I Avoim kysymyspaja

Hervannan Sanomat 23.8. Hervannan Sanomat mainitsee kaupunkilaisten vaali-koneen pääkirjoituksessaan jo ennen Tampere-foorumin ensimmäistä tiedotetta. Kirjoitus käsittelee ehdokaskentän hahmottumista ja sen viimeisessä kappaleessa kirjoittaja toteaa: *Jos viimeisessä Tampere-foorumissa esiinnoussut idea paikalli-sesta vaalikoneesta toteutuu, eiköhän äänestysinnon luulisi tässäkin kylässä nou-sevan.*

Juttu lataa vaalikoneeseen positiivisia odotuksia, joskaan lauseesta ei selviä vaalikoneen luonne sen tarkemmin. Hervannan Sanomat jatkaa aiheen käsittelyä myöhemmin vaali-koneen julkistamistilaisuudesta. Se, että lehti on poiminut aiheen pääkirjoitukseensa, vaikka asiasta ei vielä ole tiedotettu, on merkillepantavaa. Se osoittaa, että toimittaja seuraa kansalaisyhteiskunnan tapahtumia. Sen sijaan jutusta jää epäselväksi se, mihin kirjoittaja viittaa: Tampere-foorumin suunnitteluryhmän kokoukseen, PaperiFoorumiin vai kenties Mansefoorumilta saamaansa tietoon? Juttu puhuttelee lukijaa aktiivisena toimijana siinä mielessä, että se puhuu *äänestysinnosta ja kylästä*. Ilmaukset luovat mielikuvan siitä, että äänestämällä todella voisi vaikuttaa 'oman kylän asioihin' – var-sinkin, jos paikallinen vaalikone toteutuu.

Tampere-foorumin tiedote 24.8. Tampere-foorumin suunnitteluryhmä järjesti elo-kuussa 2000 avoimen kysymyspajan vaalikonekysymysten ideoimiseksi ja koostami-

seksi. Se teki tapahtumasta lehdistötiedotteen, jonka Mansefoorumin tutkimusapulainen Tuuli Lehtinen lähetti sähköpostitse "vakiolistalleen". Siinä ovat mukana Aamulehden paikallistoimittajia, Tamperelainen, TV-Tampere, paikallisradiot, Kansan uutiset ja Helsingin Sanomat. Tämä lista oli käytössä myös muiden tiedotteiden osalta.

Tiedote on otsikoitu *Tamperelaisille oma kestävä kehityksen vaalikone*. Siinä kerrotaan, että Tampere-foorumin suunnitteluryhmä haastaa kestävästä kehityksestä ja paikallisdemokratian kehittämistä kiinnostuneita tamperelaisia järjestöjä, yhteisöjä ja yksilöitä mukaan laatimaan kuntalaisten omaa kestävä kehityksen vaalikoneita kunnallisvaaleja varten. Tiedotteen mukaan ajatuksena on kysyä ehdokkailta sellaisia asioita, joita kestävä kehitystä kannattavat kaupunkilaiset pitävät tärkeinä. Tämän vuoksi Tampere-foorumin suunnitteluryhmä kertoo järjestävänsä kysymyspajan eli kaikille avoimen tilaisuuden vaalikoneen kysymysten ideoimiseksi ja työstämiseksi. Tiedotteessa myös kerrotaan perustiedot kestävä kehityksen teemoista, vaalikoneen julkaisuaikataulusta ja toiminta-ajatuksista sekä mainitaan, että valittujen ehdokkaiden vastaukset jäävät seuraavan valtuustokauden ajaksi verkkoon kuntalaisten saataville.

Tiedote pyrkii aktivoimaan kaupunkilaisia mukaan julkisuustalkoisiin. Puhumalla *kestävää kehitystä kannattavista kaupunkilaisista* se myös pyrkii luomaan me-henkeä, jonka voimin julkisuuteen välittyisi viesti siitä, että tämä hanke koskee kaikkia. Kaupunkilaisten osallistuminen ja aktiivisuus ovat koko projektin ydin ja ne toistuvat muissakin Tampere-foorumin tiedotteissa.

Puhumalla kestävä kehitystä kannattavista kuntalaisista tiedote tosin myös rajaa osan kaupunkilaisista projektin ulkopuolelle – ne, joita aihepiiri ei kiinnosta. Vaalikoneen määrittely kestävä kehityksen kautta saattaakin etäännyttää joitakin ajattelemasta, että vaalikone todella olisi kaikkien kaupunkilaisten. Ongelmaa on vaikea välttää, sillä mikään asiahan ei toimi ilman, että joku määrittelee sen. Kaupunkilaiset ovat suuri joukko, josta täytyy aina löytyä "asian määrittelijä ja esiintuoja", jotta jotain saadaan aikaiseksi. Tällä kertaa määrittelijän roolin otti Tampere-foorumi, jonka toiminnassa kestävä kehitys on tärkeä aihepiiri. Eräänlainen ratkaisu tilanteeseen olisi tietysti se, että myös vaalikoneen aihepiiriä pohdittaisiin avoimen kysymyspajan tapaisessa tilaisuudessa. Silloin vaalikoneen aihe ei tulisi kaupunkilaisille valmiiksi annettuna, vaan he saisivat osallistua sen muotoiluun.

Aamulehti 25.8. Aamulehti teki aiheesta pienen jutun tiedotteen pojalta otsikolla *Tampere-foorumilta kestävä kehityksen vaalikone internetiin*. Juttu sisältää ly-

hennettyinä useimmat tiedotteessa mainituista asioista eli tiedon kysymyspajasta, kysymysten lähettämismahdollisuudesta, internet-pisteistä ja tulosten jäämisestä kuntalaisten saataville.

Huomiota kiinnittää lähinnä jutun rakentuminen. Otsikossa, samoin kuin ensimmäisessä kappaleessa annetaan ymmärtää, että Tampere foorumi *tuo* internetiin vaalikoneen, se *toteutetaan* kaupungin ympäristövalvonnan tuella ja *julkaistaan* kaksi viikkoa ennen vaaleja. Kaupunkilaisista tai tamperelaisista ei vaalikoneen tekijöinä puhuta lainkaan, kun taas Tampere-foorumin tiedotteessa juuri tätä näkökulmaa haluttiin korostaa. Vaikka Aamulehden jutussa kerrotaan kaupunkilaisten osallistumismahdollisuuksista vaalikoneen tekoon, jutun otsikoinnista ja alusta välittyy helposti passiivinen ja lukijaa ulkopuolelle sysäävä kuva: joku tuo vaalikoneen internetiin ja se julkaistaan siellä.

II Vaalikoneen julkistaminen

Kaupunkilaisten vaalikoneen avajaiset pidettiin pääkirjasto Metsossa 9.10.2000. Tampere-foorumi lähetti asiasta tiedotteen ja kutsui paikalle paikallisviestinten ja puolueiden edustajia. Paikalla olikin toimittaja Tamperelaisesta ja Tv-Tampereesta sekä muutamia kunnallisvaaliehdokkaita.

PaperiFoorumi 3/2000. Tampere-foorumin paperilehti ilmestyi hieman ennen vaalikoneen julkistamista. Lehti postitettiin noin neljällesadalle henkilölle ja ryhmälle, joiden yhteystiedot ovat kertyneet Tampere-foorumin ja Tampere 21 –verkoston järjestämien tapahtumien yhteydessä. Lisäksi lehteä tavataan postittaa kaikille kaupunginvaltuutetuille sekä lukuisille virkahenkilöille. Kaupunkilaiset saavat sitä kirjastoista ja vanhasta lehtienlukusalista. PaperiFoorumi 3/2000 käsittelee sekä kaupunkilaisten vaalikonetta että siihen liittyviä laajempia aiheita. Lehden teemana on Tampere ja demokratia. 20-sivuinen numero sisältää jutut mm. vaalikoneesta ja sen teosta, jotka ovat tämän tutkimuksen tärkeää lähdemateriaalia.

Vaalikonetta voidaan lehdessä yhteensä kolmessa artikkelissa. Pääkirjoituksessa, joka on otsikoitu *Vaalien jälkeen tarvitaan kansalaisseuranta*, tuodaan esille etenkin sitä, että vaalit ja äänestämisen ovat vain yksi osa demokratiaa. Niiden lisäksi kansalaisten tulisi ennen vaaleja - muun muassa julkisen keskustelun avulla - evästä tulevia päättäjiä siitä, mihin näiden tulisi ottaa kantaa ja mistä päättää. Vaalien jälkeen valtuutettujen toimia pitäisi puolestaan julkisesti seurata. Molempiin tehtäviin voidaan kirjoittajan mukaan kansalaistarmokkuudella kehittää uusia ratkaisuja, joista vaalikone on yksi esimerkki. Kirjoituksessa kerrotaan lyhyesti

vaalikoneen synnystä ja kehoitetaan kaupunkilaisia käymään puntaroimassa valtuustoehdokkaiden kantoja Tampereen kestävästä kehittämisestä ja vertaamalla niitä omiinsa.

Seuraavan sivun juttu on otsikoitu *Mikä ihmeen vaalikone? Ja miksi tamperelaiset tekivät kunnallisvaaleihin oman?* Jutussa esitellään vaalikoneiden taustaa sekä käsitteen sisältöä. Siinä todetaan, että nimenomaan kysymykset ovat oleellisia, jos vaalikone haluaa tarjota mielekästä tietoa äänestyspäätöksen tueksi. Näin siis perustellaan kaupunkilaisten vaalikoneen kansalaislähtöistä toteutusta. Sille tuodaan taustaksi myös kaupungin viralliset verkkosivut, joita ei ole toteutettu kovin kansalaislähtöisesti ja jotka eivät Tampere-foorumin suunnitteluryhmän mukaan vielä tarjoa kaupunkilaisille toiminnallisia osallistumismahdollisuuksia. Tampere-foorumin nimissä siteerattu kirjoitus kertoo, että kysymysten tekijät ottavat kiitollisina vastaan valintoihin tyytymättömien kritiikkiä. Kirjoituksen lopussa todetaan, ettei kaupunkilaisten vaalikone saa jäädä viimeiseksi, jossa kaupunkilaiset pääsevät määrittelemään paikallisesti tärkeitä asioita.

Kolmas juttu on raportti Tampere-foorumin järjestämästä kysymyspajasta. Se on otsikoitu *Vaalikoneen kysymykset kerättiin kaupunkilaisilta. Valtuustoehdokkaille taottiin pohdittavaa kysymyspajassa.* Jutussa kerrotaan, että kysymyspajassa oli paikalla kolmisenkymmentä kaupunkilaista, jotka tuottivat aiheita vaalikonekysymyksiksi. Siinä myös todetaan, että kysymysten kerääminen suoraan kaupunkilaisilta avasi uusia näkökulmia. Esille tuli esimerkiksi näkörajoitteisille sopivien internetsivujen tekeminen. Jutussa todetaankin, että vaalikonekysymykset välittävät tulevien päätöksentekijöiden tietoon kaupunkilaisten asiantuntemusta oman elinympäristönsä asioissa.

PaperiFoorumin jutuissa on samanlainen yleissävy kuin Tampere-foorumin tiedotteissakin: lukijaa haastetaan mukaan toimintaan. Tämä on elementti, johon harvemmin törmää perinteisissä viestimissä. Kysymyspajaa käsittelevän jutun erikoisuus on vielä se, että siinä halutaan päästää ääneen myös sellainen taho, joka harvemmin on esillä julkisuudessa: näkörajoitteiset. Tällä esimerkillä pyritään kenties havainnollistamaan sitä, että kansalaisjulkisuuden avulla kenellä tahansa - myös kaikkein vallattomimmilla ta-
hoilla - on mahdollisuus saada äänensä julki.

PaperiFoorumi onkin mielenkiintoinen julkaisu sikäli, että se tasapainottelee ikään kuin kansalaisjulkisuuden ja perinteisen toimittamisen välimaastossa. Lehti on toimitettu julkaisu, mikä asettaa lukijan yleisön asemaan aivan samalla tavalla kuin perinteisen journalisminkin äärellä. Toisaalta lehteä tehdään talkoovoimin ja kuka tahansa on tervetullut mukaan. Tästä ilmoitetaan Mansefoorumilla ja yleensä myös PaperFoorumin sivuilla. Numerossa 3/2000 tieto oli kuitenkin jäänyt puuttumaan, mikä tekee lukijan aktivoitumisesta julkisuustalkoisiin tällä kertaa epätodennäköistä.

Lehden yhtenä tärkeänä tehtävänä voidaan nähdä kansalaiskeskustelun laajentaminen. Ridellin mukaan julkisten keskustelusuhteiden järjestäminen niin, että ne ylittävät vaikiintuneita sosiaalisia suhteita ja valtarajoja, on yksi keskeisimpiä ”foorumierityisyyksiä” perinteisten viestimien toimintatapaan verrattuna. PaperiFoorumi pyrki kirjoittamaan nimenomaan niistä asioista, joista Tampere-foorumissakin keskustellaan ja saattamaan aiheita päättäjien tietoon postittamalla heille lehden suoraan kotiin. Lehden aiheita jollain tavalla rajaavaksi teemaksi on ilman mitään sen kummempaa sopimusta muodostunut kriittinen kaupunkipolitiikka laajasti ymmärrettynä.

Tampere-foorumin tiedote 4.10. Tampere-foorumi lähetti avajaisia edeltäneellä viikolla tiedotteen paikallisviestimille. Se oli otsikoitu *Kysymykset kerättiin suoraan kaupunkilaisilta: Tamperelaiset tekivät oman kunnallisvaalikoneen*. Tiedotteessa kerrotaan, että Tampere-foorumi on toteuttanut vaalikoneen yhdessä kaupunkilaisten kanssa ympäristövalvonnan taloudellisella tuella. Kysymyksiä on 40 ja ne keskittyvät kestävän kehityksen neljään teema-alueeseen sekä paikallisiin kiistakysymyksiin. Ehdokkaat voivat halutessaan perustella kuhunkin kysymykseen antamansa vastauksen. Tiedotteessa kerrotaan myös, että Metsoon, lehtienlukusaliin ja Hervannan kirjastoon on tulossa ylimääräinen pääte vaalikoneita varten ja Metsossa voi saada vaalinalusviikolla opastusta koneen käytössä. Ns. käytännön tietojen lisäksi tiedotteessa selvitetään vaalikoneen tekoon liittyviä ajatuksia seuraavasti: ... *Tampere-foorumi on halunnut tarjota kaupunkilaisille mahdollisuuden päästä mukaan määrittelemään julkisesti, mikä Tampereella on tärkeää ja hyödyntämään tässä uutta viestintätekniikkaa. Samalla foorumi haluaa haastaa niin ehdokkaita kuin kaupunkilaisiakin pohtimaan kestävän kehityksen merkitystä omien arkisten valintojensa tasolla sekä käymään kysymysten pohjalta arvokeskustelua Tampereen kestävästä kehittämisestä*. Sähköpostilla lähetetyssä tiedotteessa on aktiiviset linkit kysymyspajasta tehtyyn verkkoraporttiin sekä Mansefoorumi demokratia-keskustelusivuille.

Tamperelainen 7.10. Tamperelaisen päätoimittaja pohtii pääkirjoituksessaan vaalien lähestymistä ja vaalikoneita. Hän muistuttaa, että vaalikoneen tulokset riippuvat vastaajan kulloisistakin vastauksista, joten niihin ei kannata luottaa liikaa. Hän arvostelee Aamulehden ja Ylen vaalikoneita kummallisesta kysymyksenasettelusta ja Helsingin Sanomien konetta paikallisten konkreettisten kysymysten puutteesta. Kaupunkilaisten vaalikoneen hän sen sijaan mainitsee yllättävän perusteellisuudellaan. Hän kertoo vaalikoneen taustaa ja toteaa, että sillä on laajempikin tarkoitus. *Kuntalaiset tahdotaan saada mukaan määrittelemään julkisuudessa, mikä Tampereella on tärkeää. Jälleen yksi uusi ikkuna avoimempaan kansalaisyhteiskuntaan yritetään avata*. Lopuksi kirjoittaja muistuttaa, että päätöksiä löytyy kirjastoista niille, joilla ei ole omaa nettiyhteyttä.

Kyseessä on yksi aineiston harvoista jutuista, joissa kaupunkilaisten vaalikone liitetään laajempiin yhteyksiin. Sen todetaan antavan kuntalaisille vaikutusmahdollisuuden ja

liittyvän kansalaisyhteiskunnan kehittämiseen. Juttu on ainutkertainen siinä mielessä, että siinä lukijalle perustellaan, miksi hänen olisi kannattanut osallistua vaalikoneen tekemiseen: sen kautta saattoi vaikuttaa ja osallistua kansalaisyhteiskunnan kehittämiseen. Näin lukijaa käsitellään vakavasti otettavana osallisena, aktiivisena toimijana. Useamassa muissakin jutussa kyllä kerrotaan, että kaupunkilaisilla oli mahdollisuus olla mukana vaalikoneen teossa, mutta ei asiaa ei viedä pidemmälle

Vaikutelmaa kaikkien kaupunkilaisten vaalikoneesta himmentää jutussa se, että koneesta ei edelleenkään puhuta kaupunkilaisten vaalikoneena, vaan yliopiston *ylläpitämänä Tampere-foorumin vaalikoneena*. Muotoilu on sikäli virheellinen, että vaikka kaupunkilaisten vaalikone sijaitsi fyysisesti yliopiston palvelimella, sekä tutkija Ridell että tutkimusapulainen Lehtinen kertoivat tehneensä vaalikonetta puhtaasti talkootyönä. Yliopisto ei myöskään suoranaisesti rahoittanut vaalikonetta. Lisäksi ilmaisusta tulee sellainen mielikuva, että yliopisto ylläpitää Tampere-foorumia. Muotoilu on todennäköisesti kirjoittajan tahaton virhe, mutta osuu myös ironisella tavalla oikeaan: ovathan tutkijat foorumin suunnitteluryhmän vahva älyllinen voimavara.

Aamulehti 8.10. Aamulehti julkaisi aiheesta pienen uutisen, joka on tehty Tampere-foorumin tiedotteen pohjalta. Siinä mainitaan perustiedot kaupunkilaisten vaalikoneesta: sen avautumispäivä ja osoite, uudet päätteet ja vaalikoneoppaat, kysymysten määrä, luonne, synty tapa jne. Tiedotteissa kerrottiin ajatuksiin vaalikoneen tarkoituksesta, arvojen puntaroinnista ja ihmisten haastamisesta jutussa ei viitata. Juttu on otsikoitu *Kestävän kehityksen vaalikone avaa maanantaina*.

On vaikea sano, onko syynä jutun suppeuteen ollut tilanpuute – juttu on puristettu pienen palkkiin sivun alalaitaan, vaiko se, että Aamulehti haluaa vetää edellisen jutun tyylistä linjaa. Se siis kertoo perinteisen uutisjutun tapaan keskeiset asiat tiivistetyksi eikä laita mukaan lähteen tarjoamaa syvällisempää pohdintaa, joka kenties koettiin toimituksessa aiheen puffausyritykseksi. Jutun muoto saattaa hyvinkin kertoa myös alueen valtamedian suhtautumisesta kansalaisten itsensä järjestämään osallistumiseen. Jutussa kerrotaan, että kaupunkilaiset ovat olleet mukana vaalikoneen teossa, mikä tavallaan asettaa lukijan aktiiviseen asemaan. Asiaa ei kuitenkaan perustella eli syytä tai laajempaa yhteyttä kaupunkilaisten osallistumiseen ei kerrota, kuten edellisessä Tamperelaisen jutussa on tehty. Tämä jättää osallistumismahdollisuuden ikään kuin ilmaan leijumaan.

Hervannan Sanomat 11.10. Hervannan Sanomat kirjoitti aiheesta näyttävästi etusivullaan 11.10. Juttu on otsikoitu *Vaalikone etsii äänestäjille sopivimman ehdokkaan. Kaupunkilaisten omaan vaalikoneeseen voi tutustua kirjastossa*. Myös tämä juttu seuraa pitkälti Tampere-foorumin tekemää tiedotetta. Siihen mahtuu pituutensa ansiosta kuitenkin enemmän kuin Aamulehden juttuun. Hervannan Sanomat muun muassa esittelee kestävän kehityksen teemat ja kertoo, että Tampere-foorumi on halunnut tarjota kaupunkilaisille tavan päästä mukaan määrittelemään julkisesti mikä Tampereella on tärkeää. Jutussa kerrotaan myös yleisemmin vaalikoneiden taustasta. Oman lisänsä siihen tuo hervantalainen nuori nainen, joka testaa tamperelaisten vaalikonetta.

Se, että ääneen on päässyt vaalikonetta testaava kaupunkilainen, tuo tähän juttuun aktiivisen otteen. Jutussa osoitetaan lukijalle konkreettinen tapa, jonka kautta kaupunkilaiset voivat osallistua vaalikoneeseensa – elementti, joka esiintyy aineistossa yllättävän harvoin. Huomionarvoista on kuitenkin se, että lukijaa puhutellaan tässä vaalikonetta käyttävänä kuluttajana, ei sen tekoon osallistuvana aktiivisena toimijana. Jutussa käytetään sanaa *tamperelaisten vaalikone*, mikä luo kuitenkin vaalikoneprosessista tavallisen lehden lukijan kannalta aktiivisemmän kuvan kuin aiemmissa jutuissa käytetyt ilmaukset Tampere-foorumin tai yliopiston ylläpitämä vaalikone.

Tamperelainen 11.10. Kaupunkilaisten vaalikoneesta julkaistu uutisjuttu on tehty Metson avajaistilaisuudessa ja siihen on haastateltu ja kuvattu Tampere-foorumin suunnitteluryhmän jäsentä Tiina Rättilää. Hän kertoo, että vaalikone on esimerkki siitä, kuinka asukkaat voivat olla itse aktiivisia uudessa kuntademokratiassa. Jutussa kerrotaan myös vaalikoneen tarkoituksesta. Siinä mainitaan, että Tampere-foorumi on halunnut tarjota kaupunkilaisille mahdollisuuden päästä mukaan määrittelemään, mikä Tampereen kunnallispolitiikassa on tärkeää sekä haastaa niin ehdokkaita kuin kaupunkilaisiakin pohtimaan kestävän kehityksen merkitystä omissa arkisissa valinnoissaan. Jutussa ovat mukana myös samat perustiedot kaupunkilaisten vaalikoneesta kuin Aamulehdessäkin.

Juttu jatkaa edellisviikon pääkirjoituksen linjaa puhuttelemalla kuntalaisia aktiivisina toimijoina. Aihe tulee lukijaa lähelle myös siksi, että siinä vaalikoneelle annetaan ensimmäisen kerran kasvot: kuvaan on päässyt yksi kaupunkilaisten vaalikoneen tekijä. Hän on jutussa aktiivisen osallistujan roolissa ja näyttää siis näin esimerkkiä myös muille kaupunkilaisille. Toisaalta Rättilän tutkija-titteli saa lukijan helposti ajattelemaan, että kyseessä on journalismin esittelemä akateeminen projekti, ei kaikkien kaupunkilaisten osallistumismahdollisuus.

Kyseessä on toinen aineiston kahdesta jutusta, jossa vaalikoneen tekijöitä esitellään. Toinen on seuraavassa kappaleessa analysoitu Mansemedian juttu. Tilanne on yllättävä,

sillä yleensä viestimet uutisoivat asioista nimenomaan niiden tekijöiden kautta. Se, miksi nyt ei toimita näin, saattaa kertoa vaalikoneen liittyvistä perinteisistä käsityksistä. Ne mielletään journalistisen harkinnan synnyttämiksi tuotoksiksi, joiden kohdalla tärkeää ei ole tekoprosessi vaan lopputulos – ja siinäkin harvoin sisältö, vaan yleensä lähinnä kävijämäärät.

Mansemedia 11.10. Mansemedia kirjoitti aiheesta otsikolla *Vaalikone kulkee*. Jutussa kerrotaan vaalikoneen avautumisesta sekä myös elokuisesta kysymyspajasta kuvien kera. Kirjoittaja vertaa kestäväen kehityksen vaalikonetta muihin ja toteaa sen poikkeavan kahdella tavalla: teemana on kestäväen kehitys ja kysymykset on rakennettu kaupunkilaisilta tulleiden ideoiden pohjalta. Jutussa on myös haastateltu ympäristösihteeri Harri Willbergiä, joka kertoo, että vaalikoneesta on iloa Tampere 21-prosessille. Hänen mukaansa se selvittää ehdokkaiden kantoja Agenda 21 –prosessista ja vastaa siihen osallistumisen ja vuorovaikutuksen parantamistarpeeseen, joka prosessissa nousi esiin.

Jutussa on linkit kestäväen kehityksen vaalikoneeseen, Mansefoorumin Demokratia-keskustelusivuille sekä Tampere 21-prosessin ja Tampere-foorumin ajatusta esitteleville verkkosivuille. Se pyrkii näin rakentamaan kokonaisuutta, jossa selvitetään aiheen tapaushistoriaa ja pyritään toisaalta tekemään vuorovaikutteista journalismia tarjoamalla lukijalle mahdollisuus kannanottoon ja aiheesta keskusteluun. Nämä ovat Mansemedian ominaispiirteitä, jonka varaan verkkojournalismia on Locality hankkeessa rakennettu. (ks. Martikainen 2000, 99-118.) Mansemedia ei siis pelkästään puhuttele lukija aktiivisena toimijana, vaan myös tarjoaa hänelle sähköisten linkkien kautta tavan toimia. Tämä tarjoaisi hyvän mallin muidenkin viestimien verkkoversioille.

Juttu on aineiston ainoa, jossa kaupunkilaisten vaalikonetta verrataan muihin vaalikoneisiin. Näin sitä ikään kuin tarkastellaan 'omassa sarjassaan', ei kaupallisiin vaalikoneisiin rinnastuvana tuotoksena, kuten muussa journalistisessa julkisuudessa on tehty. Kuvaava esimerkki on seuraava Aamulehden juttu.

III Aamulehden vaalikonevertailu

Aamulehti 13.10. Lehti julkaisi puolensivun kuvitetun jutun, jossa nettikahvila Vuoltsusta löydetyt nuoret vertailevat Aamulehden, MTV3:n ja Tamperefoorumin vaalikoneita. Koneiden testaajat pitivät Aamulehden vaalikonetta helpimpänä, koska sen kysymykset olivat lyhyitä ja selkeitä ja käsittelivät paljon Tampereen asioita. MTV:n kysymyksiä koehenkilöt luonnehtivat yhteiskunnalliseksi ja monimielisiksi. Tamperefoorumin vaalikonetta pidettiin hankalana, koska

kysymykset olivat liian pitkiä ja vaikeita. Se sai kuitenkin testaajilta kehuja siitä, että vaalikoneessa käsiteltiin heitä itseään ja Tamperetta koskevia asioita. Vaalikoneen ulkoasu oli testaajien mukaan selkeä, mutta teksti rasittavan pientä.

Aamulehden juttua arvosteltiin Tampere-foorumin suunnittelukokouksessa vaalien jälkeen ankarasti, koska sen katsottiin nostavan omaa häntäänsä julistamalla oman vaalikoneensa testivoittajaksi. Kritiikki on mielestäni perusteltua, koska jutusta on jätetty tyystin pois koneiden vertailu sen perusteella, kuinka eri vaalikoneet on tehty. Kaupunkilaisten vaalikoneita verrataan kaupallisiin tuotoksiin, joiden kanssa se ei kilpaile samassa sarjassa. Tätä arvosteltiin myös Tamperelaisen sähköisellä keskustelupalstalla eli Polemiikissa⁵², jossa Aamulehden juttu herätti keskustelua. Polemiikissa arvosteltiin kärkevästi mm. sitä, että Aamulehti oli julkistanut itse oman vaalikoneensa vertailun parhaaksi. Arvostelijoiden mukaan Aamulehden vaalikone ei suinkaan ollut paras, koska sen kysymyksenasettelu oli puutteellinen ja moniselitteinen. Muutama kirjoittaja myös mainitsee, että kaupunkilaisten vaalikone on heidän arvionsa mukaan parempi muun muassa siksi, että siinä näkyivät ehdokkaiden antamat perustelut. Yksi Polemiikin keskusteluun osallistunut kirjoittaja kuitenkin toteaa, etteivät kaupunkilaisten vaalikoneen kysymykset olleet muita parempia. Kirjoittaja arvostelee niitä mustavalkoisiksi *tyyliin olen aktivisti ja vastustan kaikkea yksityisautoilua / olen sikaporvari ja ajan kaikki matkat autolla.*

Kritiikin ohella on kuitenkin syytä panna merkille, että Aamulehden juttu käsittelee vaalikoneita varsin aktiivisella tavalla. Siinä, samalla tavalla kuin Hervannan Sanomissa 11.10., kaupunkilaiset on todella laitettu käyttämään vaalikoneita ja he ovat myöskin saaneet sanoa mielipiteensä koneista. Kyseessä on kuitenkin taaskin lukijan puhuttelu aktiivisena kuluttajana, ei osallistujana.

Huomionarvoista on myöskin se, että kyseessä on Aamulehden ainoa toimitettu juttu, jonka taustalla ei ole Tampere-foorumin tiedote. Kyseessä on siis lehden oma näkökulma vaalikoneisiin. Siinä puhutellaan lukijoita kuluttajina, joiden tehtävä on vastaanottaa ja arvioida journalismin – ja tässä tapauksessa myös kansalaisjulkisuuden – heille valmistamia tuotteita. Kaupunkilaisten vaalikoneen tarjoamaa mahdollisuutta aktiiviseen

---

⁵² <http://www.polemiikki.net>

toimijuuteen jutussa ei mainita eikä sitä myöskään oteta vaalikoneen arvioinnin kriteeriksi.

Aamulehti 17.10. Aamulehden vaalikonevertailuun reagoitiin myös Aamulehden yleisönosastolla. Tampere-foorumin vaalikonetta työstänyt tutkija Seija Ridell ottaa vaalikoneisiin kantaa 17.10. otsakkeella *Vähimmän vaivan vaalikone?* Hän arvostelee jutun sävyä kuluttaja-asenteen suosimisesta: kunnallisvaalikoneilta vaaditaan helppoutta ja viihdyttävyyttä sen sijaan, että niiden avulla kysyttäisiin, millaisia päättäjiä on tarjolla yhteisiä asioita hoitamaan. Ridell mainitsee jutuissa, että Kestävän kehityksen vaalikoneessa on puolia, joita muista puuttuu: kysymysten muotoilutavasta esimerkiksi kerrotaan avoimesti ja käyttäjillä on mahdollisuus antaa vaalikoneesta palautetta sekä esittää parannusehdotuksia. Kirjoittaja myös kysyy Aamulehden juttuun viitaten, kuinka oleellista tietoa helpot ja viihdyttävät koneet antavat ehdokkaista. Hän kysyy, mitä merkitystä on sillä, jos vastaajat voivat olla ehdokkaiden kanssa jokseenkin samaa mieltä, täysin samaan mieltä jne. Kirjoittaja myös pohtii ehdokkaiden vastauslaimeutta. *Jos kysymyksiin vastaaminen on liian työlästä, jopa kunnallisvaalien alla, on turha valittaa kansalaisten vähäisestä äänestysinnostasta,* hän toteaa.

Kirjoittaja painottaa kaupunkilaisten vaalikoneen tekoprosessin avoimuutta ja puolustaa näin vaalikonetta 'omassa sarjassaan'. Näin se on ikään kuin 'osallistuvan kaupunkilaisen puheenvuoro kaupallisia viestimiä vastaan'. Kirjoitus on sävyiltään kärkevä ja siten mitä parhain keskustelun herättäjä. Siitä tiedotettiin myös Tampere-foorumin sähköpostilistalla, mutta aihe ei kirjoittanut julkisia lisäpohdintoja. Juttu on huomionarvoinen sikäli, että siinä kirjoittajana on kaupunkilainen, ei siis toimittaja, joka käyttää itse aktiivista julkista puheoikeuttaan ja ottaa kantaa. Näin se on havainnollinen esimerkki siitä, millä tavoin julkiso-ideaalitapauksessa toimii: jostakin aiheesta todella viriää mielipiteenvaihtoa.

IV Ehdokkaiden patistus

Tampere-foorumin tiedote 18.10. Ehdokkaiden vähäinen vastausinto kaupunkilaisten vaalikoneeseen sai Tampere-foorumin suunnitteluryhmän tekemään vielä ennen vaaleja yhden lehdistötiedotteen. Se julkaistiin myös Mansefoorumilla⁵³. Tiedotteessa kerrotaan, missä kysymyksissä ehdokkaiden ja kaupunkilaisten vastaukset näyttävät menevän eniten yksiin. Siinä myös tuodaan esille, ettei valtuustoehdokkaiden into vastata kaupunkilaisten vaalikoneeseen näytä kovinkaan kannustavaa esimerkkiä äänestäjille. Muutama päivä ennen varsinaista vaalipäivää kaikista Tampereen ehdokkaista on nimittäin käynyt vastaamassa vajaa kolmannes.

Tiedote on mielestäni tyypiesimerkki tavasta, joilla vaalikoneen tekijät pyrkivät luomaan 'kaupunkilaisten me-henkeä'. Heidän 'vastapoolikseen' asetetaan ehdokkaat, joiden aktiivisuus ei anna kaupunkilaisille hyvää esimerkkiä. Sillä, että kaupunkilaisten ja ehdokkaiden kantoja vedetään yhteen, pyritään mielestäni korostamaan kaupunkilaisten vaalikoneen yhteiskunnallista merkitystä. Tarkoituksena on tosiaankin ottaa kantaa ja haastaa ehdokkaita arvopuntarointiin, ei vain täytellä vaalikonetta hyvin vuoksi.

Aamulehti 19.10. Lehti huomioi tiedotteen pienessä sivupalkkiin taitetussa uutislaatikossa. Se on tehty Tampere-foorumin tiedotteen pohjalta ja siinä luetellaan nimekkäitä poliitikkoja, joita vastaaminen kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikoneeseen ei ole innostanut sekä mainitaan eri puolueiden vastausprosentit. Pikkujutussa myös todetaan Tampere-foorumin kritisoivan sitä, ettei nimipoliitikkojen laimea vastausinto anna kovin kannustavaa esimerkkiä kuntalaisille. Juttu on otsikoitu *Nimipoliitikot eivät innostuneet Mansefoorumin vaalikoneesta*.

Aihe on päässyt Aamulehdessä esiin vaatimattomasti, mutta toisaalta täytyy muistaa, että muut viestimet eivät tarttuneet aiheeseen lainkaan. Huomiota herättää se, että Tampere-foorumin tiedotteesta juttuun on päässyt ainoastaan nimekkäiden poliitikkojen laimea vastausinto. Tiedotteessa siitä kerrottiin vasta viimeisessä kappaleessa, jota ennen oli käyty läpi muutaman sivun verran vaalikoneen tuloksia. Tiedotteen laatinut Mansefoorumin tutkija kertoi, että nimekkäiden poliitikkojen lista laitettiin tiedotteeseen siksi, että – valtjournalismin vakiintuneet toimintatavat tuntien – ainakin sen arveltiin kelpaavan toimituksille. Journalismihan mielellään henkilöi asioita ja luo vastakkainasetteluja. Tällainen näkökulma valottaa kaupunkilaisten vaalikonetta varsin yksipuolisesti, eikä anna lukijalle mitään mahdollisuutta ymmärtää, että myös heillä olisi ollut mahdollisuus osallistua projektiin.

4.4.3. Julkisuus vaalien jälkeen

Tampere-foorumi teki vaalien jälkeen vaalikoneen tuloksista lehdistötiedotteen sekä kaksi erilaista kartoitusta. Ne julkaistiin Mansefoorumilla ja toisesta tiedotettiin myös paikallisviestimiin. Tuotetun materiaalin määrään nähden asia näkyi paikallisviestimissä suhteellisen vähän. Tämä saattoi johtua siitä, että ne katsoivat kirjoittaneensa asiasta

---

⁵³ <http://mansefoorumi.uta.fi/demokratia/tiedote.htm>

tarpeeksi jo ennen vaaleja. Toisaalta juttuaiheiden päiväkohtaisuus on yksi journalismin perussäännöistä. Asioiden pidempikestoinen seuraaminen - myös silloin kun ne eivät ole uutisagendalla - ei yleensä kuulu toimitusten hyveisiin. (vrt. Martikainen 2000 sessiuutisoinnin mahdollisuuksista.)

Tampere-foorumin tiedote 8.11. Tampere-foorumin suunnitteluryhmä teki vaalikoneen tuloksista kartoituksen ja julkaisi siitä lehdistötiedotteen. Lähes kolmisivuisessa tiedotteessa vedetään yhteen kaupunkilaisia ja ehdokkaita yhdistäneitä kysymyksiä sekä vaalikoneeseen vastaajien profiilia. Tiedote lähetettiin sähköpostitse aiemmin mainittuihin toimituksiin ja julkaistiin myös Mansefoorumilla⁵⁴. Tiedote on otsikoitu *Tampere-foorumi selvitti Kestävän kehityksen vaalikoneen tuloksia ja valtuustoon valittujen laimeaa vastausintoa. Kaupunkilaiset haluavat kansalaistalon ja mukaan strategian suunnitteluun*. Tiedotteessa kerrotaan, että vaalikoneen vastausten mukaan Tampereella muun muassa palkataan lisää henkilökuntaa sosiaali- ja terveydenhuoltoon, puututaan sosiaalisen syrjäytymisen syihin ja parannetaan keskustan ilmanlaatua henkilöautoliikennettä rajoittamalla. Näiden ajatusten kannalla ovat vahvasti sekä vaalikoneeseen uudet valtuutetut että kaupunkilaiset.

Tampere-foorumin selvitys. Edellä esitetyssä tiedotteessa mainitaan, että Tamperefoorumi työstää kestävän kehityksen vaalikoneen tilastoista tarkemman selvityksen. Se julkaistiinkin Mansefoorumilla muutama viikko vaalien jälkeen⁵⁵.

Kartoituksessa on selvitetty yksityiskohtaisesti kaavakuvia apuna käyttäen mitkä vaalikoneen kysymyksistä saivat eniten kannatusta valtuutetuilta ja kaupunkilaisilta sekä missä kysymyksissä uusien valtuutettujen ja kaupunkilaisten kannat olivat eniten samansuuntaisia ja missä ne erosivat selvimmin.

Selvityksessä myös kootaan tilastotietoa vaalikoneen käyttäjistä. Vaalikone kiinnosti eniten naisia, kaksi-kolmekymmppisiä, korkeasti koulutettuja ja ilmaan puoluekantaa olevia. Selvityksen tekijän mukaan naisten lievää 'yliedustusta' lukuun ottamatta käyttäjätalasto heijastelee internetin yleistä levinneisyyttä. Käyttäjätiedoissa näkyy myös ihmisten etäännyminen puoluepolitiikasta – jättihän suurin osa puoluekantaa koskevan kohdan tyhjäksi.

Selvityksestä ei tiedotettu paikallisviestimiin, koska tekijät arvelivat sen turhaksi. Päiväkohtaisia aiheita suosivien viestinten ei oletettu tarttuvan aiheeseen, koska vaaleista oli kulunut jo kuukausi. Selvitys on pitkä ja yksityiskohtainen sekä tyylliltään varsin tieteellinen, minkä vuoksi sen lukeminen vaatii todellista kiinnostusta asiaan. Tämän julkisen esityksen rooli ei mielestäni olekaan Tampere-foorumin tiedotteiden tapaan tuoda aihetta esiin kaupunkilaisten näkökulmasta, vaan osoittaa kaupunkilaisten vaali-

⁵⁴ <http://mansefoorumi.uta.fi/demokratia/tiedote2.htm>

⁵⁵ <http://mansefoorumi.uta.fi/trefoorumi/selvitykset/VKtullos1.htm>

koneen tärkeys. Tulosten tarkka selvitys kaavakuvien kera on omiaan luomaan mielikuvaa sitä, että aiheella todella on yhteiskunnallista merkitystä. Siksi on sinänsä harmi, ettei aihe saanut sen laajempaa julkisuutta. Selvityshän olisi tarjonnut lukuisia mahdollisuuksia journalististen juttujen tekoon.

Tampere-foorumin kysely. Tampere-foorumin suunnitteluryhmä teki vaalien jälkeen uusille valtuutetuille kyselyn siitä, jossa se selvitti syitä ehdokkaiden alhaiseen vastausinnokkuteen. Selvitys julkaistiin Mansefoorumilla alkutalvesta⁵⁶. Kyselyyn vastasi yhteensä 38 valtuutettua, jotka siis tulivat valituiksi, mutta jotka eivät vastanneet kaupunkilaisten vaalikoneeseen. Heiltä kysyttiin, yleistä mielipidettä vaalikoneista, vastamattomuuden syytä kaupunkilaisten vaalikoneeseen sekä suhtautumista kansalaisten suunnalta tuleviin kyselyihin paikallisdemokratian näkökulmasta.

Lähes kaikki kyselyyn vastanneet korostavat vaalikoneiden ja yleensä uuden viestintätekniikan roolia jatkossa. He ovat yksimielisiä myös siitä, että kaupunkilaisten osallistuminen on tervetullutta ja tärkeää. Monet toteavat vastaavansa mielellään kyselyihin, jotka ovat oikeanlaisia ja oikealla tavalla esitettyjä. Kysely nostaa selvästi esiin, että vaalikoneista tiedottaminen puolueiden kautta epäonnistui, sillä osa ehdokkaista ei ollut koskaan kuullutkaan asiasta. Muutama vastaaja mainitsee, että he olisivat saattaneet vastata, jos olisivat tiedostaneet, että kaupunkilaisten vaalikone eroaa jollain tavalla muista.

Yleisin syy olla vastaamatta kaupunkilaisten vaalikoneeseen oli kyselyn mukaan ajan tai tietokonetaitojen puute. Jotkut mainitsevat internetin olevan välineenä merkityksetön oman kampanjan tai äänestäjäkunnan kannalta, minkä vuoksi he eivät vastanneet yhteenkään vaalikoneeseen. Osa myös toteaa, että vaalikoneita oli yksinkertaisesti liikaa. Osa vastaajista ilmoittaa käyneensä katsomassa vaalikoneen kysymyksiä, mutta päättäneensä jättää vastaamatta muun muassa siksi, että kysymykset olivat heistä liian pitkiä, monimutkaisia tai puolueellisia.

Kyselystä ilmenee, ettei kaupunkilaisten vaalikoneen merkitystä ymmärretty, mikä on varmasti yhtäläisesti sekä tekijöiden tiedotuksen että paikallisviestinten juttujen ansiota. Varsinkin Aamulehdessä kaupunkilaisten vaalikoneen erityisyyttä muihin vaalikoneisiin nähden tuotiin esiin erittäin vähän. Syytä on epäilemättä myös valtuutettujen selvästi laimeassa innossa kansalaisyhteiskunnan tapahtumien havainnointiin. Jos he olisivat seuranneet asiasta käytyä keskustelua esimerkiksi Mansefoorumilla tai Polemiikissa, vaalikoneen tarkoitusperä olisi varmasti selvinnyt. Kaikille ehdokkaille lähetettiin lisäksi kutsu vaalikoneen julkistamistilaisuuteen. Palautteesta ilmenee myös ehdokkaiden

---

⁵⁶ <http://mansefoorumi.uta.fi/kyselyt/vaalikonekysely.htm>

asenteellisuus kaupunkilaisten vaikuttamispyrkimyksiä kohtaan: asia on tervetullut ja tärkeä, kunhan tapa vain on oikea. Se, millaisesta tavasta on kyse, ei kuitenkaan tässä selviä.

Tamperelainen 11.11. Lehti reagoi Tampere-foorumin tiedotteeseen pääkirjoituksessaan. Kirjoitus on otsikoitu *Kansalaistalo Tampereelle?* Siinä kerrotaan, että vaalikoneeseen vastanneet kannattivat panostuksia sosiaaliseksi, verkkoyhteyksin varustettua kansalaisten taloa, kaupunkilaisten mukaanottoa strategian valmisteluun sekä virkistys- ja viheralueiden suojelua tiivistysrakentamisen uhilta. Kirjoittaja ottaa viimeksi mainittuun väittämään kantaa pohtimalla, täyttääkö esimerkiksi paljon kiistelty kysymys Tahmelan ryytimää ”tärkeän viheralueen kriteerit”. Kansalaisten taloa hän luonnehtii kauniiksi ja kannatettavaksi ajatukseksi ja ehdottaa sille paikaksi vanhaa kirjastotaloa. Kaupunkilaisten ja kansalaisryhmien osallistumisesta strategiaan kirjoittaja puolestaan toteaa, että soppa saattaa syntyä siitä, keitä ja millä tavoin siihen kutsutaan mukaan.

Kirjoittaja käsittelee vaalikonetta sen tarkoitusperiä ajatellen edullisella tavalla. Käyttäjien tavoitehan oli nimenomaan se, että vaalikoneen todella voidaan käyttää politiikan muotoilussa ja keskustelun herättämisessä. Kirjoittaja ottaakin tässä kaupunkilaisten oman vaalikoneen vakavissaa ja käsittelee sitä todellisena pyrkimyksenä kunnallispolitiikan määrittelyyn. Näin se myös aktivoi lukijaa vakuuttamalla hänelle, että vaikuttamisen keinoja todella on. Kirjoittaja ei tyydy referoimaan vaalikoneen tuloksia vaan ottaa esiinousseisiin aiheisiin kantaa ja liittää niitä konkreettisiin kysymyksiin. Tässä mielessä juttu on aineistossa ainutlaatuinen.

Kirjoitus myös liittää ensi kertaa kaupunkialisten vaalikoneeseen selkeitä positiivisia mainesanoja mainitsemalla, että sen esiin nostama ajatus kansalaisten talosta on *kaunis* ja *kannatettava*. Siinä myös todetaan, että kuntalaisista *peräti* 2400 veivasi konetta. Toteamus lisää vaalikonetulosten painoarvoa. Kirjoittajahan olisi voinut ilmaista asian myös niin, että konetta käytti vain 2400 ihmistä.

Huomionarvoista jutussa on myös se, että kirjoittaja, aiemmalle tyylilleen uskollisena, nimittää vaalikonetta Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksikön ylläpitämäksi. Kaupunkilaisten mukanaolosta kysymysten muotoilussa ei mainita sanaakaan, mikä tietysti antaa jälleen koneesta elitistisen kuvan ainakin sellaiselle lukijalle, joka ei ole aiemmin kuullut aiheesta.

Aamulehti 17.11. Lehti reagoi Tampere-foorumin tiedotteeseen julkaisemalla aiheesta muutaman lauseen pituisen 'Tänään tästä' -laatikon. Siinä todetaan, että *Mansefoorumissa internetissä on kestävän kehityksen tulokset ja vastaamatta jättäneiltä valituilta ehdokkailta on myös tiukattu, miksi aikaa vastaamiseen ei liennyt.*

Juttu, tai paremminkin tekstinpätkä, on lyhyt, ja tuotetusta materiaalista olisi saanut paljon enemmänkin irti. Toisaalta on pantava merkille, että tekstiin on liitetty Tampere-foorumin raportin verkko-osoite. Näin ollen halukkaat voivat saada aiheesta lisää tietoa. Lukijalle siis tarjotaan toiminnan mahdollisuus ja häntä puhutellaan näin ollen aktiivisena toimijana. Jutussa myös toteutuu Mansefoorumin tutkija asettama tiedotustavoite. Hänen mukaansa kansalaisten verkkotoiminnasta tiedottamisessa tavoitteensa on kulloinkin saada journalismin julkisuudessa tiedoksi vähintään verkko-osoite (Ridell 2000, 72).

Mansefoorumille kertynyt palaute. Kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikoneessa oli linkki, jonka kautta vastaajat saattoivat lähettää palautetta koneen tekijöille sekä lukea toisten antamaan palautetta⁵⁷. Palautetta lähetti yhteensä 16 henkilöä.

Palautteen antajista useimmat pitivät kaupunkilaisten vaalikoneen ajatusta periaatteessa kannatettavana, mutta arvostelevat sen toteutusta. Eniten arvostelua saa osakseen se, etteivät kaikkien kysymysten vastausvaihtoehdot olleet toisiaan poisulkevia ja niistä puuttui vastausvaihtoehto *en osaa sanoa*. Kysymyksiä arvostellaan myös asenteellisiksi ja puolueellisiksi, lähinnä vihreää ideologiaa tukevaksi.

Merkillepantavan monessa kommentissa mainitaan, että kysymyksiä oli liikaa ja tekstifontti oli liian pientä, mikä teki vastaamisesta hankalaa. Tämän vuoksi ehdokkaatkaan eivät jaksaneet vastata, vaan tekivät mieluummin viihdyttävämpiä ja helpompia viestinten vaalikoneita, eräs vastaaja arveli. Kaupunkilaisten vaalikonetta verrataan viestinten vaalikoneisiin myös muutamassa muussa kommentissa. Molemmissa ollaan sitä mieltä, että ensin mainittu oli kaupallisia sovellutuksia antoisampi. Vaalikoneen laajempaan tarkoitukseen puututaan vain yhdessä palautteessa. Siinä todetaan, että vaalikone on hyvä sitoutumiskeino ehdokkaille.

Tampere-foorumin suunnitteluryhmä kirjoitti kaupunkilaisten vaalikoneesta saamansa palautteeseen vastauksen. Se toteaa, että kritiikkiä vaalikoneen työläydestä osattiin odottaa, koska kaupunkilaisten vaalikoneen idea ei ollut äänestäjien viihdyttäminen. Kirjoittajat kertovat toivoneensa, että vastaajia kiinnostaa Tampereen kestävä kehittäminen. Monilla puolueilla kestävän kehityksen teema oli mukana vaalilinjauksissakin, minkä vuoksi tekijät olettivat, että ainakaan ehdokkaille 40 kysymykseen vastaaminen ei olisi ollut kohtuuton suoritus.

---

⁵⁷ <http://mansefoorumi.uta.fi/vaalikone/Default.htm>

Vaalikoneen tekijät kertovat miettineensä kysymysten muotoa *pitkään ja hartaasti*. He myöntävät, etteivät kaikkien kysymysten vastausvaihtoehdot eivätkä ole toisiinsa poissulkevia ja kertovat niissä tapauksissa yrittäneensä painottaa ensisijaisen vaihtoehdon valitsemista. Asioista päättäessäänhan valtuutetut joutuvat tilanteeseen, jossa heidän on punnittava monia sinänsä toivottavia ratkaisuja suhteessa toisiinsa ja valittava niistä kulloisessakin tilanteessa mielestään paras. *Miksi vastaamisen vaalikoneen kysymyksiin pitäisi olla helpompaa kuin näiden kysymysten ratkaisemisen todellisessa päätöksentekotilanteessa!?*, kirjoituksessa kysytään.

Kirjoittajat myös huomauttavat, että jokaisen kysymyksen kohdalla ehdokkailla on ollut mahdollisuus perustella valitsemaansa vaihtoehtoa ja esittää kysymystä koskevia kommentteja. Näin kone palveli myös sellaisia äänestäjiä, joiden äänestyspäätös riippuu muutamasta heille tärkeästä kysymyksestä. Lopuksi kirjoittajat toivovat, että kestävä kehityksen vaalikonetta arvioitaisiin myös edellä esitettyjen näkökulmien ja tavoitteiden pohjalta.

Palautesivuille kertyneet kommentit yhdessä Tampere-foorummin suunnitteluryhmän kirjoituksen kanssa osoittavat, että kaupunkilaisten vaalikoneen idea meni perille varsin huonosti. Käyttäjistä suurin osa selvästi vertasi kaupunkilaisten vaalikonetta muihin käytössä olleisiin vaalikoneisiin, ja havaitsi näin ollen heikkouksia muun muassa kysymysten pituudessa ja vaikeudessa. Sama ilmenee myös valtuutettujen vastauksissa (ks. luku 5). Vain muutamassa kommentissa otettiin kantaa vaalikoneen perimmäisiin ajatuksiin eli kaupunkilaisten osallistumiseen ja kansalaisseurannan mahdollistamiseen, jota vaalikoneen tekijät toivat esille moneen otteeseen niin tiedotteissaan, selvityksissään kuin palautesivujen kirjoituksessakin.

Se, että suuri yleisö mielsi kaupunkilaisten vaalikoneen lähinnä yhtenä verkkotuotoksena muiden rinnalla, johtuu varmasti pitkälti alueen valtamedia Aamulehden uutisoinnista. Se ei jutuissaan juurikaan pureutunut kaupunkilaisten vaalikoneen taustoihin. Hyvä esimerkki on lehdessä 13.10 julkaistu vaalikonevertailu, jossa käyttäjät arvioivat vaalikoneita muun muassa niiden kysymysten lukumäärän ja fonttikoon perusteella. Myös aiheen viestinnällinen vaikeus saattoi vaikeuttaa 'oikeanlaisen mielikuvan' muodostumisessa. Koska vaalikoneen nimestä liikkui julkisuudesta monta verisota, aihe jäi osalle kaupunkilaisista varmasti syystäkin epäselväksi.

4.5. Johtopäätöksiä

Kaupunkilaisten vaalikoneesta syntynyt julkisuus noudatteli sekä ennen vaaleja että niiden jälkeen hyvin pitkälle Tampere-foorumin tiedotusta. Paikallisviestimet eivät juurikaan lähteneet rakentelemaan aiheeseen omia näkökulmia, vaikka tarjolla ollut tieto tarjosi siihen mahdollisuuden. Vaalikoneeseen kertyneet vastaukset olisivat antaneet viestimille aineksia kirjoittaa esimerkiksi uusien valtuutettujen kannoista ajankohtaisiin kiistakysymyksiin. Kaupunkilaisten vaalikoneen tekijät tuskailivatkin useaan kertaan, mikseivät toimittajat tartu uusiin näkökulmiin.

Kaupunkilaisten tuottama julkisuus sai vastakaikua journalistisessa julkisuudessa eniten silloin kun kaupunkilaisten vaalikone avattiin ja sitä tehtiin lehdistötiedote. Tämä ei ole lainkaan yllättävää, koska aihe oli tällöin päiväkohtainen ja sopi siksi toimitusten agendoille. Asiat ovat perinteisten journalismin sääntöjen mukaan esillä silloin kun ne tapahtuvat, eikä pidempikestoiseen asioiden seuraamiseen yleensä löydy resursseja tai halua.

Vaalien jälkeen vaalikone näkyikin paikallisviestimissä suhteellisen vähän, vaikka Tampere-foorumi tuotti aiheesta runsaasti materiaalia. On kuitenkin mielenkiintoista havaita, että vaalikoneen esiin nostamaa ajatusta kansalaistalosta, eli kaikille kansalaisille tarkoitettua verkotetusta kohtaamispaikasta, käsiteltiin paikallisviestimissä vielä vaalien jälkeenkin. Tampere-foorumi järjesti vaalien jälkeen uusien valtuutettujen ja kaupunkilaisten kohtaamistilaisuuden⁵⁸, jossa kansalaistalo oli esillä ja pääsi näin myös lehtien sivuille (Aamulehti 21.2.2001, Tamperelainen 21.2.2001). Tämä on malliesimerkki siitä, kuinka asioiden aktiivinen julkisuudessa pito voi tuottaa pidempikestoista julkisuutta, kun mihin journalismi yleensä yltää. Esimerkissä toteutuu etenkin kansalaisjournalismin vaalima idea siitä, ettei hyvä journalistinen julkisuus ole episodimaista, katkelmallista ja näkökulmiltaan satunnaista. Siinä kehittyy juoni, jota osallistujat ja seuraajat voivat ymmärtää ja jonka rooleihin he voivat asettua (Heikkilä 1999, 63).

---

⁵⁸ ks. <http://mansefoorumi.uta.fi/trefoorumi/teemaillat/osallistumismalli.htm>

Koska Tampere-foorumin tiedotus pääsi esille journalistisessa julkisuudessa, voidaan ajatella, että tietynlaista julkisten puheenvuorojen reagointia tapahtui. Toimitukset siis reagoivat tiedotukseen, jota Tampere-foorumi kansalaisten julkisuustuotannosta teki. Julkisten puheenvuorojen reagointihan oli yksi luvussa 4.5. esitetyistä oletuksista, jonka pohjalta vaalikoneen synnyttämää julkisoa lähdettiin tarkastelemaan. Syntyneen julkisuuden todellinen vuorovaikutus jäi kuitenkin aineistossa vähäiseksi. Siinä toteutuu enemmänkin ajatus julkisuuteen *pääsystä*. Tällöin lähde, tässä tapauksessa Tampere-foorumin suunnitteluryhmä, esittää asiansa julkisuuteen ja toimittajat reagoivat siihen sitten haluamallaan tavalla.⁵⁹

Aamulehden yleisönosastonkirjoitus, jossa Mansefoorumin tutkija arvostelee lehden tekemää vaalikonevertailua, sekä Polemiikki-keskustelusivuilla virinnyt keskustelu samasta aiheesta ovat sen sijaan esimerkkejä siitä, että julkiset tuotoksen reagoivat toisiinsa myös omaehtoisemmin - eivät pelkästään toimittajien kynän kautta. Näissä julkisissa puheenvuoroissa toteutuu havainnollisimmin se julkison idea, että jostakin asiasta todella syntyy sananvaihtoa ja eri tahot tuovat näkemyksiään esiin.

Kaupunkilaisten vaalikoneen tekijät korostivat tiedotuksessaan, että projekti tarjoaa osallistumismahdollisuuden kaikille kaupunkilaisille. Näin he siis tarjosivat tiedon vastaanottajille roolia, jossa hän voi mieltää itsensä aktiiviseksi toimijaksi. (ks. Rättilän määrittely luvusta 4.3.4.) Kaupunkilaisten vaalikoneen tekijät myös pyrkivät tiedotteissaan luomaan tietynlaista kaupunkilaisten me-henkeä muun muassa muotoiluilla... *ajatuksena on kysyä kaupunginvaltuustoon pyrkiviltä ehdokkailta **juuri** niistä asioista, joita kestävää kehitystä kannattavat kaupunkilaiset pitävät tärkeinä* (tiedote 24.8., korostus JL) ja ... *Tampere-foorumi on halunnut tarjota kaupunkilaisille mahdollisuuden **päästä mukaan** määrittelemään julkisesti, mikä Tampereella on tärkeää...* (tiedote 4.10., korostus JL). Kaupunkilaisten roolin korostus ei kuitenkaan välittynyt viestimiin saakka. Tamperelainen, Hervannan Sanomat ja Mansemedia kyllä kertovat jutuissaan sitä, että kone oli kansalaisten tekemä, mutta käyttivät vaalikoneesta mitä erilaisimpia

---

⁵⁹ Pääsyn käsitteellä viitataan tässä tiedonlähteiden ja journalismin suhteeseen. Käsitteellä tarkoitetaan sitä, että ”journalistit asettuvat vartioimaan omaa tilaansa, jonka puhtaudesta, luotettavuudesta ja kiinnostavuudesta heidän on huolehdittava” (Heikkilä & Kunelius 1997, 6).

nimityksiä, kuten *yliopiston ylläpitämä Mansefoorumin vaalikone*, *Tampere-foorumin* tai *Mansefoorumin vaalikone* ja *kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikone*. Lisäksi pakkaa sotki vielä termi *kestävä kehitys*, jonka osa mielsi viittaukseksi ympäristöjärjestöihin ja vihreisiin. Vaalikoneen yritys saada kansalaisia tunnistamaan osallistuvaa rooliaan vesittyikin siis osin eri termien sotkeutumiseen.

Se, että viestimet käyttivät jutuissaan vain harvoin termiä *kaupunkilaisten vaalikone*, saattaa kertoa siitä, että toimittajat ovat tyrmännyt ajatuksen kaikkien kaupunkilaisten vaalikoneesta mahdottomana ja päättäneet kriittisesti etsiä sen todellisen tekijä: Tampere-foorumin tai yliopiston. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, sillä myös vaalikoneen tekijät ihmettelivät jälkeen päin, ettei kaupunkilaiset-sanaa kyseenalaistettu. He tiedostivat, että se yleistää rajusti, koska vaalikonettahan ei ollut tekemässä kuin hyvin pieni osa kaupunkilaisista. Toisaalta tekijöiden ydinajatuksena oli tehdä vaalikone nimenomaan kaupunkilaisten näkökulmasta, ei heitä edustaen.

Aineistossa kiinnittää huomiota se, että julkisissa tuotoksissa ääneen pääsevien kirjo on varsin suppea. Kaupunkilaisten vaalikoneesta syntyi yhdeksän journalistista juttua, joista yli puolet oli tehty toimituksessa lähinnä Tampere-foorumin tiedotukseen pohjautuen. Niissä ei siis haastatella yhtäkään henkilöä, mikä ei synnytä kovinkaan aktiivista kuvaa vastaanottajan kannalta. Kahdessa jutussa ääneen pääsevät vaalikonetta käyttävät kaupunkilaiset ja kahdessa haastatellaan vaalikoneen tekijöitä. Molemmat juttutyypit voidaan mielestäni nähdä lukijan aktiivisena puhutteluna siinä mielessä, että heidän äänensä pääsee niissä esiin. Jutuissa, joissa vaalikoneen käyttäjiä haastatellaan, lukija asetetaan kuitenkin aktiivisen *kuluttajan*, ei *kansalaisen* asemaan. Jutuissahan kaupunkilaiset käyttävät heille valmistettua tuotetta, eivät suinkaan osallistu sen teko-prosessiin. ”Kansan pariin meneminen”, jota journalisteilta tavataan edellyttää, ei siis vielä sinänsä luo kansalaiselle mahdollisuutta samaistua osallistuvaan rooliin. Todellinen osallistuminen on pitkäjänteistä mukanaoloa asioiden määrittelyssä ja käsittelyssä, ei niiden kommentoimista toimittajan mikrofoniiin.

Paikallisviestinten reagointi Tampere-foorumin tiedotukseen vaihteli suuresti. Aamulehden jutut olivat pääasiassa lyhyitä uutisjuttuja ja kertoivat asiasta vain faktat, kun taas Tamperelaisessa asiaa käsiteltiin lähinnä pääkirjoituksissa. Lehden päätoimittaja oli aiheesta selvästi inspiroitunut ja käsitteli sitä myös kaupunkilaisten osallistumisen nä-

kökulmasta. Tamperelaisen 'kansalaismielinen asenne' havaittiin myös Tamperefoorumin suunnitteluryhmässä, ja lehden päätoimittajaan pidettiin aktiivisesti yhteyttä.

Aamulehden tuottaman aineiston vähäisyydessä näkyy varmasti lehden oman vaalikoneen vaikutus. Sen tuloksista ei tehty laajoja kartoituksia, minkä vuoksi ns. kilpailevan areenan vaalikoneselvitystä ei kenties esimerkiksi haluttu uutisoida näyttävästi. Toisaalta vaalikoneille 'varattu julkisuustila' haluttiin säästää lehden omalle tuotokselle. Siitä vastannut uutispäällikkö Mikko Honkalahan toi esiin lehden oman vaalikoneen ansiota kaupunkilaisten ottamisessa mukaan kysymysten määrittelyyn (ks. luku 5.3.). Tamperelaisella ei omaa vaalikonetta ollut, joten se saattoi keskittää huomionsa kaupunkilaisten vaalikoneeseen.

Aamulehden vähäisessä reagoinnissa kaupunkialaisten omaan julkisuustuotantoon näkyy varmasti myös perusajatus journalismin toiminnasta. Sillä on oltava kyky edustaa yleisöään, ja se voi siksi myöskin päättää, mitä julkisuuteen tulee päästää. Asetelmaa on arvosteltu muun muassa osoittamalla, että journalismilla on systemaattinen tapa keskittyä tiettyjen lähteiden kuunteluun toisien kustannuksella. Nykyaikainen journalismi on pyrkinyt ratkaisemaan tämän edustavuuden ongelman keskittämällä huomionsa erilaisiin edustaviin organisaatioihin. (Heikkilä & Kunelius 1997.) Tämä näkyy Aamulehden uutisoinnissa. Se ei luultavasti mieltänyt kaupunkilaisten vaalikonetta suurta yleisöä edustavaksi, vaan katsoi sen olevan pienen piirin puuhastelua, minkä vuoksi aihetta ei arvioitu suurenkaan julkisuustilan arvoiseksi.

Aamulehden antama vähäinen julkisuus kaupunkilaisten vaalikoneelle saattaa myös kertoa lehden suhtautumisesta kansalaisten vaikuttamispyrkimyksiin. Alueen ehdottamana valtamediana se ei ilmeisesti koe tarvetta suhtautua vakavasti kansalaisyhteiskunnan 'äänekkääseen vähemmistöön', vaan luottaa edustuksellisen demokratian malliin. Tämä on ilmennyt useaan otteeseen esimerkiksi lehden tavassa käsitellä paikallisia kiistakysymyksiä valtaapitävien näkökulmasta, jo valmiiksi päätettyinä, ilman mainintaa kansalaisten osallistumisväylistä. (ks. Ridell 2000, 62.)⁶⁰

---

⁶⁰ Kuvaava esimerkki on syksyllä 2000 käyty keskustelu Tampereelle rakennettavasti tornihotellista. Aamulehti kirjoitti aiheesta hengessä "tornihotelli tulee", vaikka asiasta ei vielä oltu tehty minkäänlaista päätöstä ja uuden maankäyttö ja rakennuslain mukaisesti kaupungin asukkailla on tämän kokoluokan hankkeessa mahdollisuus vaikuttaa hankkeen etenemiseen. Tällaisella näkökulmavalinnoilla journalismi

5. Journalismin tuottamat vaalikoneet

Tutkimuksen tässä osassa kartoitetaan journalistisesti tuotetut, tamperelaisille ehdokkaille vuoden 2000 kunnallisvaaleissa suunnatut vaalikoneet. Niitä tekivät Aamulehti, MTV3 ja Yle. Lähtökohtana on ajatus, että viestimet tekivät vaalikoneita osana journalistista prosessia ja loivat näin yhdenlaisen lajityypin politiikan määrittelyyn. Se tarjoaa vertailukohtan kaupunkilaisten vaalikoneen synnyttämän lajityypin tarkasteluun. Journalistisesti tuotettujen vaalikoneiden tarinat tarjoavat myös aineksia pohtia, millaisia mahdollisuuksia toimitukset voisivat tarjota kansalaislähtöisempien sovellusten kehittämiseen tai niiden areenaksi.

Viestinten vaalikoneita kuvaamalla pyritään myös hahmottamaan sitä maaperää, johon kestävä kehityksen vaalikonekin sijoittui. Tarkoituksena on myös kerätä ajatuksia vaalikoneen erilaisista toteutustavoista ja käytännöistä. Tietoa ei ole saatavilla kirjoista, koska vaalikoneita ei ole Suomessa tutkittu.

Viestinten vaalikoneita käsitellään ensinnäkin siltä kannalta, kuinka ne tuottivat ns. tärkeät ja julkisuutta ansaitsevat aiheet. Näin ollen kiinnostuksen kohteena on se prosessi, jonka kautta vaalikoneiden kysymykset tuotettiin. Toiseksi selvitetään toimittajien ajatuksia ja ideoita vaalikoneiden tarkoituksesta sekä heidän suhtautumistaan kansalaislähtöiseen vaalikoneeseen.

Tutkimusta varten on haastateltu kustakin vaalikoneesta keskeisesti vastanneita henkilöitä. Kysymyksiin vastaavat Aamulehden internet-toimituksen uutispäällikkö Mikko Honkala, MTV3:n internet-toimituksen päätoimittaja Tomi Lindblom sekä Yleltä Tampereen radion uutispäällikkö Riitta-Liisa Ojala, jonka johdolla tehtiin Ylen kuntakohtaiset kysymykset Tampereen ja muiden Pirkanmaan kuntien osalta. Haastattelin myös Ylen portaali-toimituksen päällikköä Erkki Vihtosta, joka vastasi Ylen koko Suomen kattavan vaalikoneen kokonaistoteutuksesta. Vihtonen on tuonut vaalikoneet Suomeen, joten häneltä sain myös tietoja vaalikoneen alkuperästä ja ideasta.

---

tuottaa helposti julkisuutta, joka estää ihmisiä tunnistamasta niitä osallistumismahdollisuuksia, joita heillä kuntalaisina virallisestikin on. (Ridell 2000, 62.)

Kyselyt toteutettiin puhelinhaastatteluna⁶¹ 8.-15.2.2001. Kysymykset lähetettiin haastateltaville etukäteen ja vastaukset purettiin vain siltä osin kuin ne sisälsivät tutkimuskysymysten kannalta oleellista informaatiota. Tarkkaa purkamista ei siis tehty. Tekstissä esiintyvät lainaukset ovat haastateltavien suoria kommentteja. Kysymyslomake on tämän työn liitteenä.

Aamulehti

Aamulehden vaalikone⁶² avautui lehden sähköisillä vaalisivuilla 2.10.2000. Kone sisälsi 20 kysymystä, joista osa käsitteli yleisiä aihepiirejä, kuten virkamiesten valtaa ja ammattitaitoa, palvelujen maksullisuutta ja kunnan taloutta. Lisäksi vaalikoneessa oli kuntakohtaisia kysymyksiä, joissa puitiin kunkin kunnan ajankohtaisia kiistakysymyksiä. Vaalikoneen käyttäjän tuli siis valita jokin Pirkanmaan 44 kunnasta tarkasteltavakseen. Mukana oli myös joukko Aamulehden levikkialueen muita kuntia. Vaalikoneeseen vastattiin valitsemalla jokin seuraavista väittämistä: *täysin samaa mieltä, osittain samaa mieltä, en osaa sanoa, osittain eri mieltä, täysin eri mieltä*. Vaalikoneeseen vastasi Aamulehden internet-toimituksen uutispäällikön Mikko Honkalan⁶³ mukaan kaikkiaan noin 500 ehdokasta, joista tamperelaisia 183. Konetta siis käytti vajaa neljännes tamperelaisehdokkaista. Vaalikonesivuilla vierailleista kaupunkilaisista Honkalalla ei ole tietoa.

Yleisradio

Yleisradion vaalikone⁶⁴ avautui 18.9.2000 ja siihen vastasi Ylen portaalitoimituksen päällikön Erkki Vihtosen mukaan hieman reilut 16 000 ehdokasta. Kävijämääristä ei ole tarkkaa tietoa. Tampereella 476 ehdokkaasta vastaamassa kävi 284 eli vajaat 60 prosenttia. Vaalikoneessa oli 15 valtakunnallista ja 5 kuntakohtaista kysymystä kaikista Suomen kunnista. Molempiin vastattiin valitsemalla vaihtoehtoista *täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä, täysin eri mieltä tai en ota kantaa*.

MTV3

---

⁶¹ Aamulehden uutispäällikkö Mikko Honkala lähetti kuitenkin vastauksensa sähköpostilla, koska haastatteluajankohdan löytyminen osoittautui mahdottomaksi hänen työkiireidensä vuoksi.

⁶² <http://www.aamulehti.fi/vaalit/>

⁶³ Haastattelu sähköpostitse 12.2.2001.

⁶⁴ <http://vaali.yle.fi/>

MTV3 teki kunnallisvaaleissa ensimmäisen vaalikoneensa kautta aikojen ja se avattiin yleisölle 9.10.2000.⁶⁵ Tämä oli Internet-toimituksen päätoimittajan Tomi Lindblomin⁶⁶ mukaan syynä siihen, että koneeseen vastasi vain vajaat 10 000 ehdokasta. Yleisöä vaalikonesivuilla kävi 70 000-75 000. Lindblom ei löytänyt enää tiedostoistaan vaalikoneen runkoa, joten sen kysymyksiä ei tässä käsitellä tarkemmin. Vaalikoneeseen vastattiin Ylen tapaan valitsemalla asteikosta 'samaa mieltä -eri mieltä'.

5.1. Vaalikoneen tarkoitus ja kysymysten syntyminen

Haastateltavat ovat yksimielisiä siitä, että vaalikoneen tärkein tarkoitus heidän toimituksilleen oli nimenomaan äänestäjien palveleminen. Siitä, kuinka tämä toteutui, vastaajat esittävät hieman erilaisia ajatuksia. Sekä Aamulehdessä että Ylessä keskeinen pyrkimys oli lisätä tietoa ehdokkaista ja aktivoida näin äänestäjiä. MTV3:n Lindblom sen sijaan näkee vaalikoneen tarkoituksen varsin puhtaasti viihteelliseksi: sillä haluttiin hänen mukaansa haluttiin tarjota ”rennompia tapoja tuoda ehdokkaat ja äänestäjät lähemmäs toisiinsa”. Lindblom myös mainitsee, että vaalikone oli MTV3:lle kokeilua ja samalla ikään kuin hieman leikkimielinenkin juttu. ”Tuskin sitä kukaan ihan tosissaan otti”, hän toteaa.

Aamulehdessä ja Ylessä vaalikoneen rooli nähdään myös kuntalaisia koskevia kysymysten esiin nostamisena. Asiaa painottaa etenkin Tampereen radion uutispäällikkö Riitta-Liisa Ojala⁶⁷. Aamulehden Honkala myös mainitsee, että vaalikoneen tarkoitus oli tarjota ehdokkaille foorumi näkemystensä esilletuontiin.

Kysymysten tekoprosessi poikkesi varsin merkittävästi eri vaalikoneissa. MTV 3 teki ainoastaan valtakunnallisia kysymyksiä, kun taas Aamulehden ja Ylen toimittajat tekivät vaalikoneisiinsa sekä yleisiä että kuntakohtaisia kysymyksiä. Aamulehden alueellinen osio kattoi levikkialueensa 44 kuntaa ja Yle kaikki Suomen 432 kuntaa Ahvenanmaata lukuun ottamatta.

---

⁶⁵ MTV:n vaalikone poistettiin käytöstä heti vaalien jälkeen, joten se ei enää ole verkossa nähtävillä.

⁶⁶ Haastattelu 15.2.2001.

⁶⁷ Haastattelu 8.2.2001.

Aiheet Aamulehden kuntakohtaisiin kysymykset syntyivät aluetoimittajien kynistä. Tämän jälkeen kysymyksiä koottiin kunnissa kiertäneellä uutisautolla sekä kunnalliskäräjätilaisuuksissa, joita Aamulehti järjesti levikkialueensa kunnissa kaikkiaan 16.⁶⁸ Aamulehden kysymykset saivat lopullisen muotonsa ”kunnallis- ja aluetoimittajien ammattitaidolla”. He arvioivat teemojen merkittävyyttä, koskettavuutta ja oleellisuutta. Vaalikonekysymysten tuli Honkalan mukaan olla selkeitä ja yksiselitteisiä. Hyvä vaalikonekysymys ei myöskään hänen mukaansa saa olla johdattelua, eikä siinä saa sivuuttaa olennaista asiaan vaikuttavaa seikkaa.

Ylen valtakunnalliset kysymykset teki kolmisenkymmentä henkeä käsittänyt työryhmä, jossa oli mukana sekä Ylen omaa henkilökuntaa että ulkopuolisia henkilöitä liikelämästä, julkishallinnosta ja viestinnän alalta. Sama käytäntö on Vihtosen mukaan ollut voimassa aina kun vaalikoneita on Ylellä tehty, eli vuodesta 1996. Vaalikoneen tekemiseen on otettu talon ulkopuolisia henkilöitä, koska kysymysten muotoiluun on haluttu mukaan mahdollisimman pätevä ja sekä eri aloja edustava joukko.

Ylen kuntakohtaisista kysymyksistä vastasivat alueelliset radiot. Ne saivat Ylen portaallitoimitukselta ohjeistuksen, jossa määriteltiin ihanteellinen paikallinen vaalikonekysymys. Se on Vihtosen mukaan korvamerkitty tiettyyn kuntaan eikä sitä sellaisenaan voi esittää missään muualla. Hyvälle kysymykselle annettiin myös yleisiä ohjeita: se sanoo, ei selitä, on tulkittavissa vain yhdellä tavalla, eikä ole henkilöön sidonnainen.

MTV3:n vaalikoneen kysymykset tehtiin oman talon sisällä internet- ja uutistoimitusten yhteistyönä. Kysymyksistä haluttiin Lindblomin mukaan tehdä mahdollisimman monipuolisia ja antaa niiden kautta ehdokkaista hyvä yleiskuva. Mukaan otettiin siis myös yleisiä kysymyksiä, jotka eivät liity kunnallispolitiikkaan, mutta joiden katsottiin valottavan ehdokasta ihmisenä.

---

⁶⁸ Niissä jokainen ehdokkaita asettanut puolue ja ehdokaslista nimesi yhden ehdokkaan, jolle kunnalliset saivat esittää kysymyksiä. Aamulehti toimi tilaisuuden järjestäjänä ja puheenjohtajana sekä kirjoitti käräjiltä jutun. Honkala korostaa, että monissa kunnissa Aamulehden järjestämä tilaisuus oli ainoa, jossa kaikki kunnan ryhmittymät olivat yhtä aikaa äänestäjien tentattavina. Kunnalliskäräjiä pohjustettiin tekemällä ennakkojuttuja, joissa Aamulehden toimittaja ajoi kuhunkin kuntaan Uutisautolla, pysäköi sen vilkkaaseen paikkaan ja kokosi ns. katuparlamentin. Siinä oli mukana luottamushenkilöitä, virkamiehiä ja paikalle osuneita uteliaita kunnallaisia. Vaalikonetta mainostettiin uutisauto- ja kunnalliskäräjäjuttujen yhteydessä.

5.2. Vaalikoneen hyödyntäminen journalistisesti

Vaalikoneen vastausten selvittämisessä ja journalistisessa hyödyntämisessä viestinten vastaukset poikkeavat toisistaan selkeimmin. MTV3:ssa vastaukset poistettiin koneilta heti vaalien jälkeen, koska niille ei nähty käyttöä. Vaalikone tehtiin Lindblomin mukaan ”puhtaasti kertakäyttötarkoitukseen”.

Ylellä vastaukset ovat tallessa, mutta niitä ei ole hyödynnetty journalistisesti. Vihtosen mukaan akuutein tarve on tällä hetkellä pitää tieto tallessa. Hyödyntämisestä ei vielä olla päätetty, koska valtavan tietomassan hahmottaminen ja muokkaaminen on suuri urakka. Tampereen radiossa vaalikoneen vastauksia olisi haluttu hyödyntää vaalilähetyksissä, mutta siihen ei Ojalan mukaan ollut mahdollisuuksia paikallisen lähetyksajan vähäisyyden vuoksi. Ojala toivoikin seuraaviin vaaleihin lisää paikallista lähetyksäaikaa. Vaalien jälkeen ei vaalikoneen vastauksille hänen mukaansa ole käyttöä.

Aamulehti on hyödyntänyt vaalikonetta varsinaisesti kolmessa jutussaan. Se teki ennen vaalipäivää kaksi juttua, joista ensimmäisessä nostetaan esiin vaalikoneeseen vastanneiden ehdokkaiden kannat muun muassa pormestarimallin toteutumisesta ja Koskenniskan sillasta (Aamulehti 7.10.2000). Toisessa jutussa, joka julkaistiin vaalipäivän aattona, vedetään yhteen valtuuston päässeiden ehdokkaiden kannat eri kysymyksiin ja tehdään johtopäätöksiä valtuustoryhmien linjauksista (Aamulehti 21.10.2000). Vaalien jälkeen Aamulehti teki jutun, jossa koottiin tiedot vaalikoneeseen vastanneista ehdokkaista ja nostettiin esiin erityisesti heidän kantansa Nurmi-Sorilan kaavoituksesta (Aamulehti 10.1.2001). Lisäksi vaalikonetta mainostettiin Uutisauto- ja Kunnalliskäräjät -juttujen yhteydessä. Aamulehti on säilyttänyt vaalikoneen vastaukset ja koneelta pystytään Honkalan mukaan tarvittaessa tekemään ajoja valtuuston isompien päätösten yhteydessä.

5.3. Vaalikoneen rooli ja mahdollisuudet kansalaisten osallistajana

Aamulehti poikkesi muiden viestinten vaalikoneita siinä, että se keräsi uutispäällikkö Honkalan mukaan vaalikonekysymyksiä kuntalaisilta ”laajalla konseptilla”. Tätä ei tosin tuotu mitenkään esiin sen enempää lehden sähköisillä vaalisivuilla kuin paperilehdessäkään. Vaalikoneprosessiin liittyvät kyselyt toteutettiin Uutisauto ja Kunnalliskäräjät-juttujen avulla, mitä Honkala pitää hyvänä käytäntönä. Kysymysten lopullisen muodon tuotti kuitenkin journalistinen harkinta.

Myös Ylellä ajatus kansalaisten ideoimista kysymyksistä oli olemassa, mutta sen toteutus epäonnistui Tampereen osalta. Ylen verkkosivuilla oli tieto siitä, että kuntalaiset voivat lähettää kysymysideoitaan sähköpostilla ja osa paikallisradioista myös mainosti asiaa omilla taajuuksillaan. Paikkakuntakohtaisessa toteutuksessa oli Vihtosen mukaan suuria eroja eikä esimerkiksi Tampereen radio informoinut kuntalaisia heidän osallistumismahdollisuudestaan. Tähän oli Ojalan mukaan syynä kireä aikataulu, koska vaalikonekysymykset tehtiin loma-aikaan. Tampereen radioon tuli sähköpostitse Ylen portaali-toimituksen kautta kansalaisten lähettämiä kysymysehdotuksia, mutta niitä ei ehditty huomioida, koska vaalikone piti jo siinä vaiheessa olla tehtynä. Ojala pitää kuitenkin kuntalaisten osallistumista hyvänä ideana ja hänen mukaansa aiheesta olisikin tehty lähetysten välillä soitettava äänijingle, eli mainos, jos aikataulu olisi ollut toinen.

Myös Vihtonen pitää kuntalaisten mukanaoloa vaalikoneen teossa tärkeänä – yritettiinhan sitä toteuttaakin jo. Idean kehittelyn on hänen mukaansa lähdettävä kunnista. Uusi tekniikka, etenkin vuorovaikutteinen televisio, on hänen mukaansa keskeinen askel kohti tasapuolista osallistumista. Niin kauan kun vaalikoneet ovat sidottuja tietokoneisiin, puhutaan ”tietokoneyhteisöistä, ei koko kansasta”, hän painottaa. Kansalaisten osallistumismahdollisuuksista huolimatta Vihtonen kuitenkin muistuttaa, että Ylen kunnallisvaalikoneen onnistuminen nojasi nimenomaan alueradioihin ja heidän journalistiseen osaamiseensa. Paikalliset radiot olivat hänen mukaansa ainoa mahdollinen kunnallisten kysymysten toteuttajataho, koska asiaa ei olisi voitu lähestyä esimerkiksi puolueorganisaatioiden tai kunnanhallitusten kautta. ”Haastehan on siinä, että pitää pystyä tekemään journalistisesti oikeat kysymykset Suomen kaikissa kunnissa, hän totesi. Ei me voitu mennä kysymään demareilta tai kepulta tai kokoomukselta tai vihreiltä, mikä teillä on tärkeää”, hän toteaa.

MTV3:n Lindblom piti ajatusta kysymysten keräämiseen yleisöltä periaatteessa hyvänä, mutta huomautti, että ongelmaksi tulee tällöin kysymysten käsittely. ”Jos yhtäkkiä tulee tuhat kysymystä, eihän kukaan pysty niihin vastaamaan. Sieltä pitää sitten valita parhaimmat”, hän toteaa. Yleisöltä voitaisiin kuitenkin Lindblomin mukaan saada hyviä ideoita kysymyksiin, vaikka itse toimitus sitten viimeistelisivikin ne.

Kaikki tutkimuksessa kartoitetut viestimet aikovat tehdä vaalikoneen myös seuraavissa kunnallisvaaleissa. Vaalikoneita aiotaan parannella, mutta tarkempia suunnitelmia ei niiden varalle vielä ole. Yle ja MTV3 kohdistavat odotuksia tekniikan kehitykseen ja uusiin interaktiivisiin viestimiin, jotka voisivat mahdollistaa entistä vuorovaikutteisemmän vaalikoneen. MTV3:n Lindblom mainitsee vaalikoneen uusina toteuttamisvälineinä matkapuhelimet ja digitelevisio. Ylen Vihtonen korostaa, että vaalikone ”on saatava pois tietokoneelta”, koska sen käyttäminen vaatii teknisiä taitoja eikä ole siksi lähellä tavallista ihmistä vielä pitkään aikaan. Hänen mukaansa vaalikone voisi toimia esimerkiksi ns. supertekstitelevisiossa, joka mahdollistuu digity:n myötä. Konkreettisia parannusehdotuksia vaalikoneen sisällön kannalta mainitsee vain Aamulehden Honkala. Hänen mukaansa kysymysten muotoilua on kehitettävä: niiden on oltava yksiselitteisiä ja niissä saa kysyä vain yhtä asiaa kerrallaan.

5.4. Johtopäätöksiä: millaisen lajityypin viestinten vaalikoneet loivat?

Viestinten tekemät vaalikoneet kietoutuvat tiiviisti osaksi journalistista prosessia. Vain hieman kärjistäen voidaan sanoa, että ne valmistettiin toimitusten sisällä ja tarjottiin kaupunkilaisille valmiina tuotteina, eräänlaisena viihteenä. Näin ne tarjosivat vastaanottajilleen tyypillisen journalistisen viestinnän lajityypin, jossa tavallisen kaupunkilaisen rooli on tiedon ja tuotosten kuluttaja. Vaalikone oli toimituksille pääasiassa kertakäyttötavaraa, jolle ei nähty laajempaa yhteiskunnallista merkitystä.

Kaikki haastatellut toimitusten esimiehet suhtautuvat ajatukseen kansalaisten osallistamisesta kuitenkin myönteisesti. Tämä antaa periaatteessa mahdollisuuden siihen, että kaupunkilaisten vaalikoneessa esiin tulleita käytäntöjä voitaisiin toteuttaa myös viestimissä. Ylessä on jo nyt otettu vaalikonekysymysten tekoon toimituksen ulkopuolisia ihmisiä, mikä voidaan nähdä eräänlaisena ’kansalaisjournalistisena suuntauksena’. Ky-

symysten teossa oli mukana asiantuntijoita eri yhteiskunnan aloilta, mikä on terveellinen osoitus siitä, ettei toimituksen oma harkinta kata koko yhteiskuntaa. Tällaisen asenteen turvin vaalikoneprojektia voitaisiin kehittää suuntaan, jossa suurempi joukko kansalaisia otettaisiin mukaan ns. arjen asiantuntijoina. Kaupunkilaisten vaalikoneprosessihan havaittiin, että kaupunkilaisilta kerätyt kysymykset välittivät päättäjien tietoon ihmisten asiantuntemusta heidän oman elinympäristönsä kysymyksistä.

Ituna osallistuvammasta lajityypistä voi pitää sitäkin, että kansalaiset saattoivat Ylen vaalisivujen kautta lähettää toimituksiin ideoitaan vaalikonekysymyksiksi. Tästä mahdollisuudesta ei kuitenkaan tiedotettu johdonmukaisesti eivätkä kaikki alueradiot hyödyntäneet kansalaisten mielipiteitä. Periaatteessa tällainen tapa kansalaisten osallistumiseen voisi kuitenkin olla kehittämisen arvoinen. Ylen ja MTV3:n visioiden mukaan vaalikonetta voitaisiin kehittää kansalaislähtöisempään suuntaan myös uuden tekniikan avulla. Vihtonen ja Lindblom tarjoavat tietokoneen vaihtoehtoiksi vuorovaikutteista digitelevisiota ja matkapuhelinta. Näistä varsinkin tv olisi Vihtosen mukaan hyvä vaihtoehto, koska sen käyttö ei vaadi yhtä paljoa teknisiä taitoja kuin tietokoneen, eikä siksi myöskään rajaa käyttäjäkuntaa samalla lailla.

Kansalaislähtöisen vaalikoneen toteutus viestimissä ei näyttäydä tämän tutkimuksen perusteella kovinkaan todennäköisenä. Kaikki haastatellut nimittäin mainitsivat sen olevan erittäin työlästä ja vaativat sellaisia resursseja, joita toimituksissa ei ole. Kuvaavaa on se, että Tampereen radiossa aika ei riittänyt edes sähköpostiin tulleiden kysymysehdoitusten huomioimiseen. Osallistumisen organisoiminen vaatisi siis toimituksilta rutkasti lisäresursseja – jonka vastapalkaksi he tosin saisivat kansalaisista ilmaisen resursin. Ylen Vihtonen toteaa, että vaalikoneprojektin onnistuminen nojasi nimenomaan journalistiseen osaamiseen. Tällä kommentilla hän antaa ymmärtää, ettei kansalaisten liiallinen mukanaolo vaalikonekysymysten laadinnassa sovi ammattimaisen journalismin käytäntöihin.

Aamulehden tuotos poikkeaa tästä kaavasta sikäli, että sen vaalikonekysymykset kerättiin uutispäällikkö Honkalan mukaan kansalta muun muassa uutisauton ja kunnalliskäräjien välityksellä. Kysymyksiä siis pyrittiin tekemään aiheista, jotka ovat kaupunkilaisille tärkeitä. Aamulehdenkään vaalikoneprojektin ei kuitenkaan voi katsoa tarjoavan kaupunkilaisille roolia toiminnan aktiivisena osapuolena. Lehti ei nimittäin tiedottanut

kansalaisten osallistumismahdollisuudesta mitenkään, eikä liioin järjestänyt kansalaisille mahdollisuutta muotoilla vaalikonekysymyksiä. Se, että Aamulehden toimittajat havainnoivat kansan mielipidettä heidän pariinsa suuntautuvilla juttukeikoilla, on osa perinteistä, joskin kansalaislähtöistä journalistista toteutustapaa.

Viestinten ja kaupunkilaisten vaalikoneprojekteja vertailtaessa on muistettava, että ne eivät itse asiassa ole täysin vertailukelpoisia. Vaikka verkkoon ilmestyneet tuotokset olivat hyvinkin samankaltaisia, niiden tekeminen lähti täysin erilaisista lähtökohdista. Viestimissä lähdettiin palvelemaan asiakasta, kaupunkilaisten vaalikoneessa luomaan tietoisesti tapaa, jolla kaupunkilaiset pääsevät osallistumaan julkisuuden ja kunnallispolitiikan määrittelyyn.

Tämän tosiasian toteaminen ei kuitenkaan estä uusien vaalikonemallien kehittelyä vaan päin vastoin kannustaa siihen. Vaalikoneen ideahan tarjoaa helposti suurelle joukolle ihmisiä eräänlaisen pääsyn politiikan tekoon. Sen kautta kuka tahansa pääsee ns. 'keskustelemaan ehdokkaan kanssa' – ottamaan hänen ajatuksistaan selvää ja vertaamaan niitä omiinsa. Tämän vuoksi olisi sääli, jos viestimet uhraisivat tämän(kin) nerokkaan idean viihdyttävyytensä parantamiseksi. Ajatuksia siitä, kuinka kansalaislähtöinen toteutus ja viestinten tarjoama laaja julkinen areena voisivat hyötyä toinen toisistaan, kehitellään tutkimuksen johtopäätöksissä luvussa 7.

6. Päättäjien suhtautuminen vaalikoneisiin

Tutkimuksen tässä osassa käsitellään tamperelaisten poliitikkojen kokemuksia ja käsityksiä kaupunkilaisten vaalikoneesta. Niitä on selvitetty maaliskuussa 2001 toteutetulla postikyselyllä, joka lähetettiin Tampereen uuden kaupunginvaltuuston jäsenille. Siinä kerättiin heidän kokemuksiaan kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikoneesta sekä kartoitettiin yleisemmin vaalikoneiden roolia valtuutettujen vaalikampanjassa. Kyselyssä myös selvitettiin valtuutettujen ajatuksia vaalikoneista osallistumisen ja kansalaisseurannan välineenä. Kysymyslomake on tämän työn liitteenä.

Mielenkiintoista olisi tietysti myös tietää, kuinka kaupunkilaisten suuri enemmistö suhtautui kestävän kehityksen vaalikoneeseen. Tämä tutkimus keskittyy kuitenkin päättäjiin, koska heidän osallistumisensa vaalikoneisiin on lähtökohtaisesti tärkeää. Jos ehdolla olevat päättäjät eivät vastaa vaalikoneeseen, se ei voi palvella myöskään kaupunkilaisia sen enempää informaation tarjoajana kuin mahdollisuutena päästä haastaman ehdokkaita ja testaamaan heidän kantojaan. Poliitikkojen kantojen selvittäminen valottaa toivottavasti myös sitä, kuinka virallisen edustuksellisen demokratian edustajat suhtautuvat vaalikoneeseen, joka on samalla osa laajempaa aktiivista kansalaisvaikuttamista.

Vastaukset käydään seuraavassa läpi kysymyskohtaisesti. Käsittelytapa on laadullinen, eli vastauksia ei ole purettu sanasta sanaa eikä niitä esitetä tilastollisesti. Esiin pyritään sen sijaan tuomaan vastauksissa ilmenneitä yksimielisyyksiä sekä tutkimuskysymysten kannalta relevantteja havaintoja, kritiikkiä ja parannusehdotuksia. Kursivoitu teksti ilmentää suoria kommentteja valtuutettujen vastauslomakkeista. Tutkija on kuitenkin ottanut oikeudekseen muokata niitä ymmärrettävään muotoon.

Aluksi esitetään vastaajien ikä, koulutustausta ja puolue taulukkomuodossa. Tiedot eivät muodostuneet valtuutettujen vastauksissa millään muotoa merkittäviksi tekijöiksi, joten ne ovat mukana lähinnä taustatietona. Muutamassa kohdin vihreiden valtuutettujen vastaukset otetaan kuitenkin erityistarkasteluun. Tarkoituksena on selvittää, kokivatko

vihreät kaupunkilaisten vaalikoneen erityisen mieluisaksi, kuten osa vaalikonesivuille kertyneestä palautteesta antaa ymmärtää. (ks. 4.4.3.) Kyselyn varsinaisia tuloksia esitellään kahdessa luvussa. Ensimmäisessä tarkastellaan valtuutettujen näkemyksiä vaalikoneista osana heidän vaalityötään. Toisessa luvussa vaalikonetta tarkastellaan laajemmin, osana kunnallispolitiikkaa. Siinä käsitellään valtuutettujen käsityksiä vaalikoneista kuntalaisten osallistumisen ja kansalaisseurannan välineenä sekä pyritään selvittämään, millä tavoin kansalaislähtöinen vaalikone voitaisiin jatkossa toteuttaa.

6.1. Valtuutettujen vastausinnokkuus ja taustatiedot

Kysely lähetettiin postitse kaikille Tampereen 67:lle kaupunginvaltuutetulle, joista vastasi määräpäivään mennessä 26. Vastaamattomille lähetettiin muistutus sähköpostitse, mikä poiki vielä 4 vastausta. Kyselyyn vastasi siis kaiken kaikkiaan hieman vajaa puolet eli 30 valtuutettua, mitä ei kaiketi voida pitää kovinkaan suurena vastausinnokkuutena. Tulos on kuitenkin mielestäni tyydyttävä suhteutettuna siihen, ettei kaupunkilaisten vaalikonekaan saavuttanut kunnallisvaaliehdokkaiden keskuudessa kovin suurta suosiota.

Sukupuoli ja ikä

30 vastaajan joukossa on 16 naista ja 14 miestä. Valtaosa heistä on keski-ikäen ylittäneitä: 46-60 –vuotiaiden ikäryhmään sijoittui vastanneista 11 henkilöä ja yli 60-vuotiaiden ikäryhmään myöskin 11 henkilöä. Lisäksi joukossa oli 6 iältään 31-45 –vuotiasta vastaajaa ja 2 nuorimpaan ikäryhmään eli 8-30-vuotiaisiin kuuluvaa vastaajaa. Vastaajien ikäjakauma noudattelee valtuuston ikärakennetta. Myös siellä suurimman ikäryhmän muodostavat yli 45-vuotiaat valtuutetut. Vastaajien ikärakenne näkyy seuraavan sivun taulukosta.

18-30 vuotta	2
31-45 vuotta	6
46-60 vuotta	11
Yli 60 vuotta	11
YHTEENSÄ	30

Koulutus

Puolella kyselyyn vastanneista on korkeakoulututkinto, mikä vastaa jotakuinkin koko valtuuston tilannetta. Kaikista valtuutetuista vajaalla puolella on korkeakoulututkinto. Vastaajien seuraavaksi yleisin koulutustaso on vanha keskiasteen tutkinto tai ammattikoulu. Joukossa on myös yksi ammattikorkeakoulun suorittanut, yksi ylioppilas ja kaksi kansakoulun käynyttä henkilöä. Vastaajien koulutustausta näkyy alla olevasta taulukosta.

Kansakoulu	2
Keskikoulu	0
Peruskoulu	0
Ammattikoulu	3
Ylioppilas	1
Keskiaste (vanha)	7
Ammattikorkeakoulu	1
Korkeakoulu	16
YHTEENSÄ	30

Puolue

Kyselyyn vastanneista suurimman joukon muodostavat sosialidemokraatit. Heitä on vastaajissa 10 eli yli puolet koko 16 hengen valtuustoryhmästä. Suhteellisesti katsottuna yhtä aktiivisesti kyselyyn vastasivat vihreät, joiden kahdeksanhenkisestä valtuustoryh-

mästä vastasi viisi. Lähes yhtä aktiivisesti vastasivat vasemmistoliiton ja sitoutumattomien valtuutetut, joiden molempien ryhmistä vastasi noin puolet. Suhteellisesti vähiten vastauksia kertyi porvarillisesta valtuustoryhmästä. Siihen kuuluu 19 valtuutettua, joista vastasi vain viisi. Vastanneiden puoluekannat näkyvät alla olevassa taulukossa.

Keskusta	1
Kokoomus	5
Kristilliset	1
RKP	0
Sitoutumattomat	3
SKP	1
SDP	10
Vasemmistoliitto	4
Vihreät	5
YHTEENSÄ	30

6.2. Vaalikoneet valtuutettujen vaalivälineenä

Tutkimukseen osallistuneista 30 valtuutetusta reilu puolet eli 17 kertoi käyneensä vastaamassa kaupunkilaisten vaalikoneeseen. Heistä valtaosa vastasi myös muihin Pirkanmaan ehdokkaille tarkoitettuihin vaalikoneisiin, eli Yleisradion, Aamulehden ja MTV3:n tuotoksiin. Joukko oli siis kaiken kaikkiaan aktiivinen uuden tekniikan ja vaalikoneiden suhteen. Vastaajajoukossa on kahdeksan valtuutettua, jotka vastasivat joihinkin tamperelaisille ehdokkaille suunnattuihin vaalikoneisiin, mutta eivät kaupunkilaisten tuotokseen. Syyksi kaupunkilaisten vaalikoneen ohittamiseen he mainitsevat sen työläyden ja pituuden sekä kysymysten vaikeuden. Muutama valtuutettu arvelee lisäksi kaupunkilaisten vaalikoneen saavuttavan erittäin pienen osan äänestäjistä muihin vaalikoneisiin verrattuna ja perustelee tällä vastaamattomuuttaan. *Kilpailu kovenee ja on olemassa suuri vaara, että pienet jäävät suurten jalkoihin. Moni pohtii, missä on eniten kävijöitä*, yksi vastaaja luonnehtii tilannetta.

Vaalikoneen epäonnistunut tiedotus ilmenee vastauksissa. Yksi vastaaja kertoo, ettei tieto kaupunkialaisten vaalikoneesta tavoittanut häntä lainkaan. *Vaalikoneeseen oli kai aika vaikea päästä. Niin ainakin moni ehdokas kertoi*, kertoo yksi vastaaja. Toinen vastaaja puolestaan kertoo saaneensa linkit Aamulehden, Yleisradion ja MTV3: vaalikoneisiin sähköpostitse. *Oli hauska vastaila niihin*, hän toteaa. Kaupunkilaisten vaalikoneesta vastaavaa helppoa vastausmahdollisuutta ei hänelle tarjottu, joten vastaaminen jäi.

Tutkimusjoukosta vain viisi ilmoittaa, ettei vastannut yhteenkään vaalikoneeseen. Syyksi he mainitsevat mm. tietokoneen käyttömahdollisuuden tai –taitojen puuttumisen. Muutama myös kertoo luottaneensa äänestäjäkuntansa saavuttamisessa enemmän perinteisiin välineisiin kuten lehtien mielipidekirjoituksiin.

Yksi vastaaja ilmoittaa, ettei vastannut kaupunkilaisten vaalikoneeseen sen asenteellisuuden vuoksi. Samantyylliset kommentit toistuvat hänen kohdallaan myös muiden kysymysten kohdalla. *Tekijöiden asiantuntemus paikkakunnan asioista ja historiasta on liian teoreettista. Kysymykset ovat ohjailevia ja asenteellisia. Pitkäaikainen käytännön kokemus paikkakunnalta auttaa tekemään ns. ”reaalikysymyksiä” oikealla tavalla*, hän toteaa.

6.2.1. Olivatko vaalikoneet ehdokkaille tärkeä vaaliväline?

Yleisesti ottaen kaupunginvaltuutetut eivät näytä pitävän vaalikoneita erityisen tärkeinä. *Kunnallisvaaleissa menestyminen on 90%:sti kiinni muusta kuin vaalikoneista*, eräs vastaaja kommentoi. Hän kuitenkin vastasi kaikkiin tarjolla oleviin vaalikoneisiin, koska katsoi ryhmänsä profiilin edellyttävän sitä. Kyseessä on vihreiden valtuutettu. *Vielä tässä vaiheessa kontaktipinta muihin tiedotusvälineisiin verrattuna on vähäinen. Eivät anna inhimillistä kontaktia*, toinen vastaaja arvioi.

Vaalikoneiden roolista vaalikampanjassa esitetään toki myös myönteisiä arvioita, vaikkakin niitä esiintyy kaiken kaikkiaan kritiikkiä vähemmän. Muutaman vastaajan mukaan vaalikoneet ovat mielenkiintoisia, antavat näkyvyyttä ja palvelevat äänestäjiä tiedonkeruukanavana. *Asioihin voi ja pitää ottaa rehellinen kanta*, perustelee eräs valtuu-

tettu osallistumisestaan vaalikoneisiin. *Ne (vaalikoneet, lisäys JL) ovat myös mainosväline, eräs vastaaja toteaa.*

Vaalikoneiden rooli ehdokkaiden kunnallisvaalikampanjoissa näyttäytyi tämän kyselyn perusteella kuitenkin erittäin vähäisenä. Lähes puolet tutkimusjoukosta eli 14 vastaajaa ilmoittaa, ettei niillä ollut omassa kampanjassa merkittävää roolia. Heistä vain harva perustelee vastaustaan. *En saanut yhtäkään yhteydenottoa vaalikoneen vastausten johdosta. En siksi näe sen roolia suurena, yksi vastaaja kertoo.* Tyypillisen vastauksen mukaan vaalikoneen roolia ei nähdä suureksi, mutta niihin kuitenkin vastattiin, koska asiasta kiinnostuneille kansalaisille haluttiin kaikesta huolimatta tarjota oma mielipide näkyville.

Vain seitsemän vastaajaa kertoo, että vaalikoneista oli heille todellista hyötyä näkyvyyden antajana tai kontaktien luojana. Heistä kolme on sitä mieltä, että vaalikone saattoi todella vaikuttaa ihmisten äänestyspäätöksiin. Yksi kertoi jopa käyttäneensä vaalikonetta kampanjassaan siten, että ilmoitti julisteissaan, missä kaikissa vaalikoneissa hänen vastauksiinsa voi tutustua. *Uskoisin, että varsin keskeinen rooli. Kuulin esimerkiksi kollegoilta, että olivat käyneet tsekkaamassa kantojani, kertoo yksi vastaaja.*

Vaalikoneen rooli ei ollut merkittävästi keskimääräistä suurempi niiden ehdokkaiden vaalikampanjassa, jotka vastasivat kaupunkilaisten vaalikoneeseen. Tämä on mielenkiintoista sikäli, että kyseinen vaalikonehan olisi periaatteessa tarjonnut ehdokkaille muita paremman mahdollisuuden tuoda kantojaan esiin, koska siinä vastauksiaan pystyi myös perustelemaan. Ehdokkaat saivat myös esimerkiksi kirjoittaa vaalikoneeseen oman kestävän kehityksen linjauksensa.

Vihreiden ehdokkaiden suhtautumista kaupunkilaisten vaalikoneen hyödyllisyyteen on tässä kohtaa perusteltua tarkastella erikseen, sillä heidän on väitetty hyötynneen eniten koneen aihepiiristä. Vihreiltä valtuutetuilta saadut vastaukset eivät kuitenkaan tue tätä väittämää. Neljä viidestä vihreästä valtuutetusta kyllä kokee saaneensa vaalikoneista erityisen merkittävää hyötyä, jos vastauksia vertaa koko aineiston 'keskiarvoon'. Heistä kuitenkin vain yksi viittaa vastauksessaan nimenoman kaupunkialaisten vaalikoneeseen. *Olin mukana tamperelaisten vaalikoneen tulosten julkistamistilaisuudessa ja näyin paikallisteleviossa, joten olin tyytyväinen, hän toteaa.* Tosin sama vastaaja osoittaa myös

hemmin kyselyssä suhtautuvansa vaalikoneen aihepiiriin kriittisesti. *Vaikutelmani on... että laatijoiden näkökulmat olivat hyvin (liiankin) ilmeisiä. Tehkää silti vain ensi kerrollakin!*, hän kirjoittaa. Näin kirjoittaja siis tiedostaa vaalikoneen asenteellisuuden ja myöntää samalla sen, että se tuki vihreiden vaaliteemoja. Vihreiden vaalikoneinnostus näyttää kuitenkin liittyvän kestäväen kehityksen teemaa enemmän siihen, että ryhmä hyödyntää internetiä kaiken kaikkiaan aktiivisesti. Uusi tekniikka oli keskeisesti esillä vihreiden vaaliohjelmassa⁶⁹ ja puoleen ikärakenne on lisäksi keskimääräistä nuorempi, mikä selittää tekniikan tuttuutta.

6.2.2. Kuinka kestäväen kehityksen teemaan suhtauduttiin?

Kyselyssä tiedusteltiin myös vastaajien näkemystä kestäväen kehityksen määritelmästä sekä aihepiirin vaikutuksesta heidän vastaushalukkuuteensa. Tarkoituksena oli selvittää, mielsivätkö valtuutetut kestäväen kehityksen viittaavaan nimenomaan ympäristöasioihin, vaiko laajempiin yhteyksiin. Koska kaupunkilaisten kestäväen kehityksen vaalikonetta arvosteltiin asenteellisuudesta ja vihreän ideologian suosimisesta, tutkijan ennakkokäsityksen mukaan vaalikoneen aihepiirin miellettiin tarkoittavan lähinnä ympäristönsuojelua. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan vastoin ennako-oletuksia valtaosa vastaajista osasi määritellä käsitteen jokseenkin niin, että kyse on kaikkia yhteiskunnan sektoreita yhteen kietovasta käsitteestä. Vain kahden vastaajan mielestä käsite viittaa luonnonsuojeluun. Neljästä vastaajasta oli havaittavissa, ettei käsite ole heille tuttu.

Kestäväen kehityksen aihepiiri ei myöskään näyttänyt juurikaan vaikuttaneen ehdokkaiden vastaushalukkuuteen. Reilusti yli puolet eli 19 vastaajaa ilmoitti, ettei teema vaikuttanut heidän suhtautumiseensa kaupunkilaisten vaalikoneeseen. Niiden vastausten joukossa, joissa teemaa kommentoidaan, sävy on voittopuolisesti kriittinen. Niissä arvostellaan vaalikonekysymyksiä ideologisesti sävyttyneiksi ja yksipuolisiksi. *Vaihtoehdottomuus leimaa-antava ja vain yhden ajatusmaailman, paremminkin filosofian /ideologian mukainen*, kommentoi yksi vastaaja. *Tietokoneen kanssa seurustelemaan tasoisia kysymyksiä*, toteaa toinen. Hänen muista vastauksistaan käy ilmi, että kommentti viittaa kysymysten työläyteen ja vaikeuteen: vastaajalla pitää olla lähes sairaalloisen läheinen suhde internetiin, jotta hän jaksaa innostua kaupunkilasten vaalikoneesta.

---

⁶⁹ ks. <http://www.vihrealiitto.fi/kuvaohjelma.shtml>

Nähtyäni kysymykset en vaivautunut etsimään mahdollisuuksia käyttää vaalikonetta, kertoo yksi vastaaja.

Kestävän kehityksen teemaa kommentoitiin myös positiiviseen sävyyn. Kaksi vihreää valtuutettua kertoo vastanneensa kaupunkilaisten vaalikoneeseen erityisen mielellään. *Koneen teemat olivat muutenkin tärkeitä minulle. Olisin tosin vastannut aiheesta riippumatta*, kommentoi heistä toinen. *Toki vastasin siihen mielelläni, sillä päättelin juuri oman äänestyskuntani löytävän tämän koneen*, toinen kertoo. Tosin hänkin antaa ymmärtää, ettei koneen teema silti vaikuttanut vastausinnostukseen, vaan hän olisi vastannut kaikkiin vaalikoneisiin joka tapauksessa.

6.3. Vaalikone kunnallispolitiikan osana

6.3.1. Voisiko vaalikone tarjota väylän osallistumiseen?

Vastaajat suhtautuvat ajatukseen vaalikoneesta kuntalaisten osallistumisvälineenä kriittisesti ja tuovat esiin tekniikan asettamia rajoituksia. Valtaosan mukaan vaalikone kyllä periaatteessa mahdollistaa osallistumisen, mutta vain niille, joilla internet on sekä tavoitettavissa että hallittavissa. Tätä mieltä on peräti 20 vastaajaa. Heistä monet toteavat, että vaalikoneet tekevät laajemmassa mittakaavassa vasta tuloaan. *Vielä suppean porukan juttu*, kommentoi eräs vastaaja.

Muutama vastaaja huomauttaa, että posti, puhelin tai henkilökohtainen tapaaminen ovat edelleen hyviä osallistumismuotoja, vaikka internet voisikin tarjota yhden uuden. *Piikemminkin olisi tarvetta foorumille, jossa kuntalaiset voisivat koko valtuustokauden ajan ottaa suoraan yhteyttä valtuutettuihin*, yksi vastaaja ehdottaa.

Vain kaksi vastaaja pitää kaupunkilaisten vaalikonetta käyttökelpoisena mahdollisuutena kansalaisten osallistumiseen. Heistä molemmat asettavat vaalikoneen osallistavuuden ehdoksi sen, että kuntalaiset pääsevät rakentamaan sen kysymyksiä. *...jotta kone ei painottuisi tai ohjaisi äänestysperusteita*, toinen heistä perustelee. Kyseinen valtuutettu ei vastannut itse yhteenkään vaalikoneeseen, joten tässä mielessä hänen kommenttinsa on

ilahduttavan oivaltava. *Kehittämisen arvoinen idea, vaikka nyt pienen sisäpiirin juttu ja kysymykset osin hyvin johdattelevia*, kommentoi lisäksi yksi valtuutettu.

Se, että yllä kuvattuja kommentteja on aineistossa vain muutama, on varsin hämmäntävää. Se kertoo suoraa kieltään siitä, ettei valtaosa valtuutetuista mieltänyt kaupunkilaisten vaalikoneetta osana kuntalaisten vaikuttamispyrkimyksiä. Se, että kuntalaiset pääsivät uudenlaisen vaalikoneen kautta määrittelemään tärkeitä ja julkisuutta ansaitsevia aiheita, ei siis mennyt perille. Syynä tähän on varmasti niin tiedotuksen puutteellisuus, uuden tekniikan huono tuntemus kuin poliitikkojen konservatiivinen suhtautuminen kansalaisten osallistumiseen.

Tutkimusjoukossa on vain kolme vastaajaa, joiden mukaan vaalikoneet eivät missään muodossa tai millään edellytyksillä sovellu osallistumisen muodoksi. *Vaalikone on hierarkkinen osallistumisen malli, koska se korostaa valtuutettujen ja muiden kuntalaisten eroja. Osallistumisen tulisi perustua tasa-arvoisuuteen, arvostelea yksi vastaaja vaalikoneen ideaa. Netti voi mahdollistaa osallistumisen, mutta vaalikoneet tuskin. Keskustelu jää niissä persoonattomaksi ja asiat ratkaisematta, koska ne eivät ratkea asteikolla täysin samaa mieltä – täysin eri mieltä*, kommentoi yksi vastaaja. Hän oli omien sanojensa mukaan käynyt vastaamassa kaupunkilaisten vaalikoneeseen, mutta ei ollut ilmeisesti havainnut, että kysymyksiin ei siinä vastattu mainitulla asteikolla. Vastaus ilmentää edellisessä kappaleessa esitettyä havaintoa siitä, etteivät valtuutetut ymmärtäneet vaalikoneen ideaa. Kyseinen vastaaja näkee vaalikoneen osallistavuuden rajoittuvan lähinnä siihen, saadaanko sen avulla ratkaistua asioita. Sen sijaan kansalaisten oman vaalikoneen mahdollisuus toimia asioiden määrittelijänä ja osallistumiskanavana jää häneltä huomiotta.

Valtuutetuilta tiedusteltiin myös, kuinka he suhtautuvat ajatukseen vaalikoneen mahdollistamasta kansalaisseurannasta. Kaupunkilaisten vaalikoneeseen kertyneet vastauksethan jäävät verkkoon koko valtuustokauden ajaksi ja kaupunkilaiset voivat näin ollen palata niihin milloin tahansa ja esimerkiksi verrata valtuutettujen antamia lupauksia heidän todellisiin toimiinsa.

Valtuutettujen mielipiteen kansalaisseurannasta poikkeavat varsin paljon toisistaan. Yli puolet koko joukosta eli 16 valtuutettua on sitä mieltä, että ajatus on periaatteessa hyvä.

He perustelevat kantaansa sillä, että vastausten seuraaminen asettaa valtuutetut vastuuseen sanoistaan ja kannustaa heitä ajattelemaan asioita pidemmällä tähtäimellä. Idean mainitaan myös olevan hyväksi demokratian ja ehdokkaiden uskottavuudelle. *Erittäin hyvä. Olen nyt jo havainnut, etteivät valtuutetut muista vastauksiaan, kommentoi yksi vastaaja.* Yksi valtuutettu huomioi, että vaalikonevastaukset voivat palvella kansalaisten ohella myös heitä: sen avulla voi löytää liittolaisia yli puoluerajojen tärkeiksi katsomilleen asioille.

Toinen puoli tutkimusjoukosta asettaa vaalikoneen kautta tapahtuvalle kansalaisseuranalle tiukkoja ehtoja. Yleisin heidän esittämänsä kriittinen huomio on se, että vaalikoneen kysymykset ovat yksinkertaistettuja ja valtuutettu joutuu vastaamaan niihin valmiiksi annettujen vastausvaihtoehtojen perusteella. Tällöin kannat monimutkaisiin asioihin eivät tule selviksi. Yksi valtuutettu ehdottaakin, että vaalikonevastauksia tulisi tarkastella jälkikäteen lähinnä suurten periaatteellisten kysymysten osalta, ei yksittäisissä kysymyksissä. Useat vastaajat painottavat, että tiedon lisääntyminen saattaa muuttaa kantoja. Tällöin ehdokkaalle olisi annettava mahdollisuus perustella myös muuttunutta kantaansa kansalaisille.

Erään ehdokkaan mukaan kansalaisseuranta voi heikentää vaalikoneen suosiota ehdokkaan näkökulmasta. Kommentti on varsin erikoinen, mutta kertoo hyvin joidenkin valtaapitävien suhtautumisesta kansalaisten vaikuttamispyrkimyksiin: liika utelu ei ole suotavaa, vaan asioiden hoito tulee jättää niille, joille se kuuluu. Yksi valtuutettu toteaa, että kansalaisseurannan idea on hyväksyttävä vain, jos laaja otos äänioikeutetuista käyttää tarjottua mahdollisuutta. Tässä törmätään taas kysymykseen demokratian edustuksellisuudesta. Erään tutkimuksen mukaanhan kansalaiset odottavat valtuutettujen toimivan mahdollisimman edustuksellisesti⁷⁰. Sama näyttää tämän esimerkin valossa pätevän myös toisin päin: valtuutetun mukaan kansalaisten osallistumiskanava toimii vain, jos edustava otos kansalaisista on mukana. Tällainen asenne ei taaskaan anna kovinkaan toiveikasta kuvaa demokratian uusien muotojen kehittymisestä. Eiväthän uudet osallistumuodot voi oitis ponkaista suureen massan suosioon, vaan niiden kehittämi-

---

⁷⁰ Tämä ilmenee KuntaSuomi 2001-tutkimuksesta, jonka tulosten mukaan kansalaiset odottavat valitsemiensa henkilöiden toimivan mahdollisimman edustuksellisesti. Tutkimuksen mukaan hyvän kunnallisvaaliehdokkaan pitää ennen muuta edustaa koko kuntaa. Kaikista vähiten merkitystä tutkimuksessa haastatellut kuntalaiset näkivät sillä, että ehdokas pyrkii edistämään jonkin kansanliikkeen etuja ja näkemyk-

seen tarvitaan aina pioneereja. Heidät tulkitaan helposti äänekkääksi vähemmistöksi, mikä tekee vasta kehitteillä olevien osallistumismuotojen vakiintumisesta vaikeaa.

Vain kolme kyselyyn vastanneista valtuutetuista on sitä mieltä, että vaalikone ei sovellu kansalaisseurannan välineeksi. Yksi perustelee vastaustaan sillä, että perinteisemmät keinot, kuten puhelin, ovat parempia. *Parempi kun ei käytettäisi. ...ei voi olla kovin suuri asia pyytää uusia vastauksia samoista aiheista myöhemmin*, kommentoi yksi vastaaja. Vastauksessa ilmenee kuvaavasti asenne, joka näkyy muutaman muunkin valtuutetun mielipiteissä: kaupunkilaisten vaalikone on jonkinlainen kansan aivan oma projekti, jossa ei ole päättäjillä osaa eikä arpaa. Heidän tulisi siis päästä asiassa mahdollisimman vähällä vaivalla, kun taas kaupunkilaisten, jos kerran haluavat peliänsä pyörittää, tulisi kinuta valtuutetuilta aina mahdollisimman tuoreet vastaukset. *Ellei tule vastauksia, kone on ilmeisesti huonosti laadittu*, toteaa yksi vastaaja ja kiteyttää yllä kuvatun asenteen osuvasti.

6.3.2. Kenen tehtävä vaalikoneiden tuottaminen on – ja millä tavalla?

Kysymys siitä, kenen tehtävä vaalikoneiden tuottaminen on, oli valtuutetuille vaikea. Moni ei selvästi ollut ajatellut asiaa sen tarkemmin, mikä on loogista ottaen huomioon tavan, jolla vaalikoneita julkisuudessa yleisesti käsitellään: tärkeää on lopputulos eli verkkoon ilmestyvä kysymysmasiina, eikä sen syntyprosessiin tavata kiinnittää huomiota.

Tutkimusjoukossa on neljä vastaajaa, jotka joko jättivät kokonaan vastaamatta tähän kysymykseen tai ilmoittivat, etteivät osaa vastata. Viisi valtuutettua vastaa lisäksi kysymykseen erittäin epämääräisesti tyyliin ”tuottakoon kuka tuottaa, eihän niihin sitten ole pakko vastata”.

Eniten kannatusta valtuutetuilta sai ajatus siitä, että vaalikoneiden tuottaminen on viestintien tehtävä. Tätä mieltä on kahdeksan vastaajaa. Lisäksi kysymys poiki listan yksittäisiä ehdotuksia vaalikoneiden mahdollisista tekijätahoista: Tampereen kaupunki, Pirkanmaan maakuntaliitto, erilaiset järjestöt ja yhdistykset, yliopisto, puolueet ja eTampe-

---

siä. Puolueiden ulkopuolisiin kansalaisryhmittymiin identifioituikin tutkimuksen mukaan vain pieni osa

re – hanke. Eniten mainintoja tästä listasta saivat järjestöt. Yksi vastaaja mainitsee, että kyseessä tulisi olla ”merkittävän aseman omaava” kansalaisjärjestö. Vastauksessa viitataan jälleen kerran vaateeseen demokratian edustuksellisuudesta. Yhden vastaajan mukaan oikea tekijä olisi alan asiantuntija. Hän ei kuitenkaan tarkemmin perustele, mistä tahosta voisi olla kyse. *Niiden tahojen* (tehtävä, lisäys JL), *jotka tietoa haluavat*, kommentoi puolestaan yksi vastaaja. Tämäkään vastaaja ei kuitenkaan perustele, mitä mahdollisia tahoja hän vastauksessaan tarkoittaa.

Vain neljän vastaajan mielestä kaupunkilaisten vaalikoneen toteutustapa voisi tarjota hyvän mallin muillekin vaalikoneille. *Ilman muuta paras kaikista koneista, vaikkakin työläs. Seuraavaa kertaa varten varmasti kertynyt kokemusta entistä paremman rakentamiseen*, toteaa yksi vastaaja. Lisäksi kolmessa muussa vastauksessa viitataan siihen, että vaalikoneen tuottajien joukossa pitäisi olla kaupunkilaisia. *Suuri kaupunkilaisten joukko, jossa edustettuna koko elämän kirjo*, kuvailee yksi valtuutettu tekijäjoukkoa. Nykyisissä sovellutuksissa vedetään hänen mukaansa aivan liian selviä rajoja eri ikäpolvien välille.

Yleisvaikutelma valtuutettujen vastauksista on se, että vaalikoneita saisivat tuottaa mahdollisimman monet eri tahot, jotta tuloksena olisi moniäänisyyttä. Se, kuinka paljon nämä koneet sitten keräisivät ehdokkailta vastauksia, jää kuitenkin vähintäänkin epäselväksi. Monet ehdokkaathan mainitsevat, etteivät millään löytäneet aikaa vastata kaikkiin vaalikoneisiin. Mikä olisi tilanne sitten, jos koneita olisi vielä nykyistä enemmän ja esimerkiksi eri alojen järjestöt muotoilisivat niihin kiperiä kysymyksiä omista aihepiireistään?

Valtuutettujen vastauksista paistaakin selvästi asenne, jonka mukaan vaalikoneet eivät varsinaisesti ole ehdokkaiden päänvaiva. Monet näkevät koko vaalikoneidean jonkinlaisena täysin itsestään ulkopuolisena showna, jota he voivat seurata ja johon he voivat halutessaan osallistua. Moni näyttää unohtaneen, että juuri ehdokkaiden osallistuminen vaalikoneisiin on se tekijä, jonka mukaan koko vaalikoneen toimintaperiaate saa mielekkyytensä. Kenen kantoihin vaalimasiinoissa surffailevat kansalaiset kantojaan vertaavat, elleivät ehdokkaiden?

---

ehdokkaista, mikä vastasi kuntalaisten toiveita hyvin. (Kuitunen 1998, 64-65.)

Aineistosta löytyy ainoastaan yksi vastaus, jossa arvostellaan kaupunkilaisten vaalikoneen toteutusta, mutta ilmoittaudutaan samalla itse mukaan seuraaviin talkoisiin. *Tämän koneen kysymyksiin en katsonut voivani vastata. Voin haluttaessa olla mukana seuraavia kysymyksiä laadittaessa*, vastauksessa todetaan. Kyseessä on aineiston ainoa valtuutettu, joka kokee itse konkreettisesti voivansa ottaa roolin kaupunkilaisten osallistumisen mahdollistamisessa.

Jos kysymys vaalikoneen tekijästä oli valtuutetuille vaikea, kysymys siitä, **millä tavoin** vaalikoneita voitaisiin tehdä, osoittautui lähes mahdottomaksi. Yli puolet vastaajista oli ymmärtänyt kysymyksen ”*miten kysymykset vaalikoneeseen tulisi mielestänne laatia*” tarkoittavan *millaisia* kysymyksiä koneessa tulisi olla. Sitä tiedusteltiin kysymyskaavakkeessa kohdassa 11 (ks. kysymyskaavake, liite II).

Tämä osoittaa mielestäni jälleen kerran sen, ettei suurin osa valtuutetuista ollut tajunnut kaupunkilaisten vaalikoneen ikään kuin esitelleen ’uuden tavan vaalikoneen tekemiseksi’. Näin ollen he eivät tulleet ajatelleeksi, että vaalikone todellakin voidaan tehdä eri tavoin, ja mielsivät siksi kysymyksen väärin. Toisaalta ’väärien vastausten’ määrä on niin suuri, että myös haastattelukysymysten tekijän täytyy ottaa tässä kohtaa vastuu. Kysymys oli ilmeisen vaikea ja huonosti aseteltu, koska siihen ei kerran osattu vastata. Kenties jonkinlainen esimerkki siitä, millä eri tavoin vaalikoneita voitaisiin tehdä, olisi helpottanut ymmärrystä.

Kysymys tuotti kaikesta huolimatta muutamia mielenkiintoisia vastauksia. Kaksi vastaajaa kehuu Tampere-foorumia tapaa vaalikoneen tekemiseksi ja esittää samalla parannusehdotuksia. *Kestävän kehityksen vaalikoneen osallistava prosessi liki ihanteellinen. Kysymysten muotoilussa olisi voinut olla asiantuntija-apua*, kommentoi toinen. *Mansefoorumia systeemi hyvä, mutta tuotti liian pitkän lomakkeen*, arvioi toinen. Myös eräs toinen valtuutettu esittää, että kysymykset olisi pitänyt testata jollain ryhmällä etukäteen. Idea on hyvä ja olisi varmasti auttanut johdattelevuuden karsimisessa. Edellisten lisäksi neljä valtuutettua esittää sen suuntaisia kommentteja, että kuntalaisten tulisi päästä suunnitteluun mukaan. *Kuntalaiset laativat. Puolueet laskelmoivat liikaa, samoin järjestöt ja virkamiehet*, yksi vastaaja toteaa.

Kysymykseen siitä, millainen on hyvä vaalikonekysymys, valtuutetut antavat varsin yksimielisiä vastauksia. Lähes puolet koko joukosta on sitä mieltä, että hyvä kysymys on lyhyt, selkeä ja yksiselitteinen. Monet myös mainitsevat, ettei kysymys saa olla johdatteleva. Tässä näkyy selvästi kaupunkilaisten vaalikoneen 'malli': lähes kaikki johdattelevuutta arvostelleista nimittäin kertovat käyttäneensä kyseistä vaalikonetta. *Kysymykset olivat liian johdattelevia, vaikka itse ehkä katselen asioita samasta näkökulmasta, ilmoittaa yksi vastaaja.* Useat vastaajat myös muistuttavat, että hyvässä vaalikonekysymyksessä tulee olla tilaa vastausten perusteluun. Pelkkiä samaa mieltä - eri mieltä -asteikkoja ei siis pidetä hyvinä. Muutama vastaaja arvostelee niistä Aamulehden vaalikonetta.

Yksittäisiä kommentteja hyvästä vaalikonekysymyksestä esitetään pitkä liuta: niiden tulisi olla ”kuntalaisten suusta tulevia”, laajalta alueelta kerättyjä, ajankohtaisia asioita koskevia, tärkeitä sekä jokapäiväiseen elämänpiiriin liittyviä. *Kannattaisi tehdä virtuaalivaalikone, jossa tarkoituksena olisi jakaa kaupungin budjetin rahamääriä eri sektorien kesken. --- Eipä voisi sanoa enää jeesustellen kyllä kaikkiin kohtiin, ehdottaa yksi vastaaja.*

Vain muutamassa vastauksessa tyrmätään täysin vaalikoneiden mielekkyys. *Hyvää vaalikonevastausta ei ole olemassakaan. Elämä – edes politiikka, ei ole kyllä-ei -peliiä. Tein vaalikoneilla kokeiluja ja huomasin, että asioiden ehdottomat kannattajat ja vastustajat löytyivät helposti, mutta asioita puntaroivat päätyivät päättämättömien joukkoon,* kertoo heistä toinen.

6.4. Vastausten yhteenvetoa ja pohdintaa

Yleisvaikutelma valtuutettujen vastauksista on varsin masentava demokratian uudistamisen näkökulmasta: aineistossa on vain muutama vastaus, jossa kaupunkilaisten vaalikoneen idea kaupunkilaisten osallistumisväylänä on ylipäätään ymmärretty. Suurimassa osassa vastauksia se nähdään yhtenä vaalikoneena muiden rinnalla – ja tässä vertailuryhmässä epäonnistuneena liian pitkine ja johdattelevine kysymyksineen. Kaupunkilaisten roolia julkisuuden tuottajana ja sen aktiivisena määrittelijänä ei siis ainakaan valituksi tulleiden ehdokkaiden joukossa ymmärretty, tai ainakaan otettu tosissaan, vaan

kaupunkilaisten vaalikone mielletään äänekkään vähemmistön puuhailuksi, jonka onnistuminen ei juurikaan kuulu päätöksentekijöille. Tämä tulee ilmi useassa vastauksessa eikä anna kovin toiveikasta kuvaa siitä, että myös päättäjät saataisiin mukaan osallistuvamman politiikan suunniteluun.

Toisaalta on muistettava, että kysymys vaalikoneiden mahdollisesta toteuttajatahosta herätti valtuutetut esittämään liudan ehdotuksia. Yleisimmän vastauksen mukaan viestimet ovat luontevimpia vaalikoneiden toteuttajia, mutta joukossa oli myös muita konkreettisia ideoita, kuten eTampere ja Tampereen kaupunki. Tämä osoittaa mielestäni sen, että vaalikoneita halutaan jatkossakin toteuttaa monimuotoisesti. Esimerkiksi Tampereen kaupungin saaminen kaupunkilaisten vaalikoneen toteutuksen taakse onkin ajatuksena ilahduttava, koska se toisi projektille varmasti lisää tunnettavuutta. Tämä ratkaisisi kenties joidenkin valtuutettujen mainitseman ongelman siitä, etteivät he saavuttaneet kaupunkilaisten vaalikoneen kautta haluamaansa näkyvyyttä. Jokunen ehdokas mainitsi, että vaalikoneen toteuttajina voisivat olla kaupunkilaiset, vaikka resurssit tulisivatkin viralliselta hallinto-organisaatiolta. Ehdotus on järkeenkäypä ja sitä kaavailivat myös kaupunkilaisten vaalikoneen tekijät.

Yli puolet vastaajista kannatti kansalaisseurannan ideaa, jonka kaupunkilaisten vaalikone mahdollistaa. Tämä saa valtuutetut vastaamaan sanoistaan ja miettimään kantojaan pidemmällä tähtäimellä. Tämä on nähtävä kaikesta huolimatta positiivisena asiana demokratian tilan kannalta, vaikkei sen kehittyminen tämän kyselyn perusteella häävinä näyttäytyäkään. Lisäksi jokunen valtuutettu mainitsee, että vaalikonevastausten jääminen verkkoon antaa mahdollisuuden selvittää myös kollegojen kantoja ja etsiskellä näin yhteistyökumppaneita asioiden ajamiseen.

Internet sekä siellä toimivat vaalikoneet näyttäytyvät kyselyn perusteella yleisesti ottaen tamperelaisvaltuutetuille varsin merkityksettöminä välineinä, mikä tietysti selittää myös kaupunkilaisten vaalikoneeseen osoitettua vähäistä kiinnostusta. Useampi ehdokas toteusi, että vaalikone on kaiken kaikkiaan mahdoton juttu: vaikka vastauksiaan voisikin perustella, kone toimii kuitenkin valmiiksi annettujen vastausten pohjalta. Ja ne eivät kerta kaikkiaan ole oikea väylä asioiden arvottamiseen, niistä keskustelemiseen saatikka päättämiseen ja päätöksenteon valvomiseen. Yksi ehdokas myös huomautti, että vaalikone on hierarkkinen osallistumisväline, koska se korostaa valtuutettujen ja kaupunki-

laisten eriarvoisuutta. Kommentti on kiintoisa ja laittaa pohdiskelemaan vaalikoneidean mielekkyyttä poliittisessa prosessia.

Kysymyksissä esitettyjen lukuisten kriittisten huomioiden avulla on mahdollista koota liuta ehdotuksia siitä, kuinka vaalikone voitaisiin ensi kerralla tehdä paremmin. Tämä on sinällään arvokasta. Muutamia tärkeimpiä epäkohtia, kuten tiedotuksen takkuamista ja kysymysten johdattelevuutta, korjaamalla vaalikone voidaan kenties saada toimimaan huomattavasti paremmin seuraavissa vaaleissa. Ehdotukset on kerätty liitteeseen I.

Toisaalta voidaan pohtia, onko vaalikone ylipäättään vielä tässä vaiheessa oikea tapa tuoda kansalaisia mukaan politiikan määrittelyyn – ainakaan Tampereella. Valtuute-tuista valtaosa on nimittäin sen ikäpolven ihmisiä, joille tietotekniikka ei avaudu lainkaan itsestään selvästi minkäänlaisena käyttökelpoisena välineenä. Siksi onkin syytä muistaa, että vastauksissa näkyy internetin vieraus osallistumisen välineenä – eivät pelkästään ennakkoluulot kansalaisten osallistumista kohtaan. Tämä tulee vastauksista esiin selvästi etenkin kohdassa, jossa valtuutettuja pyydetään arvioimaan vaalikonetta kaupunkilaisten osallistumisvälineenä. Monet tuovat ilmi, ettei kaikilla ole pääsyä tekniikkaan tai taitoja sen käyttöön.

Uuden tekniikan vieraus tämänhetkisille päättäjille asettaa siis koko vaalikoneprojektin jo lähtökohtaisesti varsin kivikkoiselle tielle. On kuitenkin muistettava, että kaupunkilaisten vaalikoneen luomaa osallistumismallia kannattaneet valtuutetut ovat poikkeuksetta varsin nuoria. Tämä antaa uskoa siihen, että jonkin ajan päättäjätkin voidaan saada innostumaan demokratian kehittämisestä internetin välityksellä. Jos kaupunkilaisten kestävä kehityksen vaalikoneen kaltainen projekti toteutetaan uudelleen neljän vuoden päästä, tekijöiden ei siis kenties tarvitsisi löydä kirvestään kiveen ainakaan aivan yhtä pahasti. Internet tarjoaa lisäksi sen verran ainutlaatuisia ominaisuuksia demokratian kehittämiseen – esimerkiksi mahdollisuuden uudenlaisten keskustelusuhteiden luomiseen – että sitä ei tietenkään välineenä tule hylätä. Vielä tällä hetkellä kaupunkilaisten osallistumisen ja julkisen roolin kehittämiseen kannattaa kuitenkin tämän selvityksen perusteella etsiä muita välineitä. Kyselyssä tulevat esiin henkilökohtaiset yhteydenotot ja keskustelut sekä keskustelufoorumit, jotka kaikki jo toimivat osana kunnallispolitiikkaa. Niiden kehittäminen kaupunkilaisten todellisiksi vaikutuskanaviksi vaatii kuitenkin lisäponnisteluja, kuten tässä tutkimuksessa on moneen kertaan tullut ilmi.

7. Loppupäätelmiä kansalaislähtöisen lajityypin mahdollisuuksista

Tämän työn yksi tavoite oli tarkastella, tarjoaako kaupunkilaisten vaalikoneesta syntynyt julkisuus mahdollisuuden mieltää kansalaiset julkisonäkökulmasta sen sijaan, että heitä tarkasteltaisiin viestintää vastaanottavina kuluttajina. Vastauksena voidaan todeta, että kaupunkilaisten vaalikoneen synnyttämät julkiset puheenvuorot muodostivat julkison siinä mielessä kuin se luvussa 4.4.1. määriteltiin: aiheesta syntyi julkisuutta eri paikoissa ja julkiset tuotokset myös reagoivat toisiinsa jossain määrin. Syntynyt julkisuus myös tarjosi kaupunkilaisille mahdollisuuden tarkastella vaalikoneprojektia julkisonäkökulmasta eli mieltää itsensä julkisuuden määrittelyyn ja sen tuottamiseen osallistuviksi toimijoiksi. Tätä näkökulmaa toivat esiin Tampere-foorumin tiedotteet ja raportit sekä myös osa journalistista tuotoksista, etenkin Tamperelainen. Alueen valtaviestin Aamulehti sen sijaan tarjosi lukijoilleen lähinnä kuluttajanäkökulmaa käsittelemällä vaalikonetta yhtenä tuotoksena muiden rinnalla ja tekemällä ”kuluttajavertailun” eri tahojen tuottamista vaalikoneista. Näin ollen tavallisen tamperelaisen saama julkisuuskuva kaupunkilaisten vaalikoneesta tuskin poikkesi muista tuotoksista ainakaan siinä, että se olisi tarjonnut vastaanottajilleen muita asianosaisempaa roolia.

Koska vaalikoneprojekti tarjosi kaupunkilaisille mahdollisuuden julkiseen osallistumiseen, sitä voidaan pitää esimerkkinä viestinnän lajityypin uudelleenmäärittelystä. Kuten aiemmin todettiin, lajityyppien määrittely on keskeisestä kansalaisjulkisuuden tulevaisuuden kannalta, sillä kaikenlainen viestintä toteutuu lajityypeiksi kutsuttujen kulttuuristen muotojen kautta. Tämän vuoksi on ratkaisevaa voidaanko perinteisiä lajityyppejä määritellä uudelleen niin että ne tarjoavat vastaanottajilleen kuluttajayleisön roolin asemasta mahdollisuuden samaistua julkisesti osallistuvan kansalaisen asemaan. Kaupunkilaisten vaalikone on esimerkki tällaisesta uudelleenmäärittelyprosessista, koska siinä kuluttajanäkökulmaa pyrittiin korvaamaan julkisonäkökulmalla. Kaupunkilaisethan pääsivät vaalikoneensa kautta paitsi määrittelemään julkisuuden sisältöä, myös osallistumaan sen tuottamiseen.

Se, millainen tulevaisuus tällaisella uudella kansalaislähtöisellä lajityypillä voisi olla ja millaisen aseman se voisi paikallisjulkisuuden tuottamisessa saada, on tämän tutkimuksen herättämistä kysymyksistä visaisin. Seuraavassa luvussa kootaan yhteen tämän tutkimuksen aikana kypsyneitä ideoita kaupunkilaisten vaalikoneen uusista suunnista sekä pohditaan kansalaisjulkisuuden mahdollisuuksia myös yleisemmällä tasolla.

7.1. Kaupunkilaisten vaalikoneen haasteet

Tärkein edellytys kansalaislähtöisen vaalikoneen toteutukselle myös tulevaisuudessa on teknisten valmiuksien paraneminen niin kaupunkilaisten kuin päättäjienkin keskuudessa. Tällaiseen lopputulokseen päädyttiin myös Locality-projektissa. (ks. Heinonen ym. 2000.) Vastuu tästä tulee olla etenkin Tampereen kaupungilla, esimerkiksi teknologiahanke eTampereen osana, oppilaitoksilla, järjestöillä sekä myös talouselämällä ja yksityisellä sektorilla. Sitä ei yleensä tavata mieltää vastuulliseksi kansalaisten tietoyhteiskuntataitojen kehittämisessä, mikä on mielestäni ristiriitainen tilanne. Ovathan uuden tekniikan tuottamiseen keskittyneet yritykset suuresti riippuvaisia siitä, että heidän palveluilleen löytyy myös käyttäjiä. Tämänhetkisten hittituotteiden, kuten kännykkään tilattavien julkispäiväkirjojen ja logojen, käyttö ei toki vaadi suurtakaan teknistä osaamista, mutta niiden markkinoiden arvioinnissa ei kannattaisi mielestäni olla liian optimistinen. Oma idealistinen arvioni on, ettei pelkkä viihde riitä tyydyttämään oman ikäpolveni tietoyhteiskuntatarpeita, vaan ennen pitkää tulee tarvetta myös järkevimmille palveluille. Kysyntää olisi varmasti esimerkiksi kansalaisvaikuttamista edistävillä sovellutuksille. Niiden potentiaalista ostajakuntaa ovat ne, jotka todella ovat päässeet sinuiksi uuden tekniikan kanssa.

Toinen tärkeä tekijä tulevassa vaalikoneprojektissa - samalla tavoin kuin verkon kehittämisessä yleensäkin, kuten Localityn loppuraporttissakin todetaan (Heinonen ym. 2000) - on uuden tekniikan tasapuolinen saatavuus. Sitä ilman on turha puhua tietoyhteiskunnasta, saatikka suunnitella internetiä kansalaisten yhteiskunnallisen aktivoitumisen toivossa. Tampereella askel oikeaan suuntaan olisi kaikille kaupunkilaisille avoimen verkotetun kohtaamistilan järjestäminen. Tästä ns. kansalaistalosta on Tampereella puhuttu pitkään ja mahdollisuus sen toteutumiseen oli esillä myös kaupunkilaisten vaalikoneessa. Ajatus sai suurta kannatusta sekä vaalikoneeseen vastanneilta kaupunkilaisilta että

valtuutetuilta⁷¹. Kansalaistaloon on toivottu paitsi verkkoyhteyksiä ja julkaisemiseen tarvittavaa välineistöä, myös teknistä tukea antavaa henkilökuntaa. Näin se tarjoaisi oivallisen areenan kansalaisjulkisuuden tuottamiseen.

Monet valtuutetut mainitsivat kyselyssä, etteivät he kannata internetiä kansalaisten osallistumisen välineenä, vaan pitävät parempana tapana esimerkiksi keskustelufoorumeja. Niistäkin voitaisiin rakentaa osa kansalaisten omaehtoista julkisuutta, mikäli kansalaistalon julkaisuvälineistö tarjoaisi siihen riittävät edellytykset. Kansalaiset voisivat esimerkiksi tehdä keskustelutilaisuuksissa esiinnousseista kysymyksistä lisäselvityksi ja työstää niistä omia julkaisujaan. Raportteja erilaisista tilaisuuksista palautteenantomahdollisuuksineen, tietoa paikallisista kiistakysymyksistä, hankkeista jne. voitaisiin myös pitää esillä kansalaistalossa. Näin kaikille kaupunkilaisille olisi tarjolla tietoareena, jossa he voisivat halutessaan päivittää tietojaan oman elinympäristönsä asioista ja ottaa osaa julkiseen keskusteluun.

Se, kuinka tällainen kansalaisten oma julkisuustuotanto suhteutuisi ensinnäkin viralliseen hallintokulttuuriin ja toisekseen paikallisjournalismiin, ovat keskeisiä kysymyksiä. Jos kansalaisjulkisuus jää syrjään muusta paikalliskulttuurista ja eristäytyy omaksi pikku piirikseen, uudet kansalaislähtoisemmät lajityypit tuskin pystyvät vaikuttamaan yhteiskuntaa ohjaaviin käytäntöihin. Tämän estämiseksi tarjolla on ainakin kaksi potentiaalista mahdollisuutta, jotka ovat toteutuskelpoisia myös kaupunkilaisten vaalikoneen tapauksessa. Valtuutetuille tehdyssä kyselyssä tulee ensinnäkin ilmi ehdotus, jonka mukaan Tampereen kaupunki voisi olla rahoittamassa ja resursoimassa vaalikonetta, jonka kaupunkilaiset toteuttaisivat. Kaupungin rahoittama kansalaistalo olisi tälle idealle hyvä alusta. Kaupungin ympäristövalvontayksikkö oli mukana vaalikoneen toteutuksessa jo nyt, mutta esimerkiksi viestintäyksikkö suhtautui projektiin nuivasti. Koko kaupunkiorganisaation julkilausuttu tuki projektille sekä esimerkiksi kaupungin virallisten vaaliviejien valjastaminen kansalaisten vaalikoneen tunnetuksi tekemiseen olisivat potentiaalisia ratkaisuja ainakin joihinkin projektin kohtaamiin ongelmiin. Osa valtuutetuista nimittäin kertoi jättäneensä vastaamatta vaalikoneeseen sen heikon näkyvyyden ja tun-

---

⁷¹ Tampere-foorumin suunnitteluryhmä teki huhtikuussa 2001 valtuutetuille jatkokyselyn kaupunkilaisten osallistumismahdollisuuksien parantamisesta. Kyselyssä tiedusteltiin valtuutettujen kantoja myös kansalaistalosta. Se löytyy Mansefoorumilla osoitteesta <http://mansefoorumi.uta.fi/KYSELYT/osallistumiskysely.htm>

nettavuuden takia. Kaupungin tiiviimpi mukana olo saattaisi estää myös sen, ettei vaalikone leimautuisi pienen äänekkään vähemmistön marginaaliseksi puuhailuksi.

Liittoutuminen virallisen hallinto-organisaation kanssa ei kuitenkaan saisi tarkoittaa sitä, että projektista tulisi laitostuneen politiikan jatke, eivätkä kansalaiset enää tuntisi sitä omakseen. Kaupunkilaisten olisi saatava toteuttaa vaalikone omien ideoidensa pohjalta, ja kokea vaikutusmahdollisuutensa projektissa todellisiksi. Muuten kiinnostusta osallistumiseen on turha odottaa. Kansalaisten ja päättäjien toimiminen yhteistyössä vaatii asennemuutosta hallinto-organisaatiossa. Oleellista on kuntalaisten mieltäminen aktiivisina ja järkevinä toimijoina, koska heidän perinteinen roolinsa asiakkaan ja kuluttajan asemassa estää tasa-arvoisten keskustelusuhteiden syntymistä.

Hieman vähemmän radikaali vaihtoehto valtaapitävien kannalta olisi kaupunkilaisten vaalikoneen toteutus paikallisviestinten kanssa liittoutumalla. Tällöin viestimet tarjoaisivat tilan kansalaisten omalle julkisuustuotannolle esimerkiksi omilla verkkosivuillaan, mikä hyödyttäisi sekä toimituksia että kaupunkilaisia: toimitukset saisivat kansalaisista arvokkaan resurssin ja kansalaiset pääsisivät ääneen sekä myös saisivat äänelleen kuuluuutta. Tässäkin on kuitenkin vaarana, että journalismi ottaa määrittelyvallan itselleen ja kaupunkilaisten rooliksi jää lähinnä ehdottaa, mitä aiheita vaalikoneessa voitaisiin käsitellä. Tällöin projekti ei anna kaupunkilaisille mahdollisuutta toimia julkisina ja osallistuvina kansalaisina. Tämän estämiseksi on ensiarvoisen tärkeää, että journalismi todella ymmärtää kansalaisten tuottaman julkisuuden nimenomaan resurssina – ei jonain itsekkäänä toimijana, joka omaa etuaan ajaen pyrkii tunkeutumaan sen hallitsemaan julkisuustilaan.

Vaikka tällainen yhteistyö viestinten ja kansalaisten välillä ei toteutuisikaan, paikallisviestimillä tulisi joka tapauksessa olla tärkeä rooli kaupunkilaisten vaalikoneprojektin tunnetuksi tekemisessä. Tärkeää on, että ne käsittelevät julkisesti myös kaupunkilaisten mahdollisuuksia päästä vaalikoneen ja julkisuuden määrittelijöiksi, eivät vain prosessin lopputuloksena syntynyttä masiinaa. Tällainen lähestymistapa, joka tällä kertaa tuli ilmi lähinnä Tamperelaisen pääkirjoituksissa, saattaisi aktivoida kaupunkilaisia ja koota julkisuustalkoisiin aiempaa suuremman joukon ihmisiä. Myös kaupunkilaisten vaalikoneen aktiivinen linkki paikallislehtien verkkosivuilla auttaisi kansalaisjulkisuutta saamaan sitä tunnettavuutta, jota se kehittyäkseen väkisininkin tarvitsee.

Ihanteellisin tapa paikallisen kansalaisjulkisuuden tuottamiseen olisi jonkinlainen kokonaisuus, jossa viestimet, aktiiviset kansalaiset, kaupungin virallinen taho, kansalaisjärjestöt ja muut mahdolliset tahot keskustelisivat yhdessä tärkeäksi katsomistaan asioista ja määrittelisivät julkisuuden agendaa toisiaan täydentäen. Uusia toteutusvaihtoehtoja pohdittaessa ei saa kuitenkaan unohtaa, että myös jo toteutetusta projektista on syytä ottaa opikseen. Kaupunkilaisten vaalikoneen teossa tulee seuraavalla kerralla kiinnittää huomiota etenkin siihen, että tieto siitä saavuttaa kaikki vaaliehdokkaat. Vaalikonekysymykset kannattaa toisekseen muotoilla niin, etteivät ne johdattelevuudellaan nosta ehdokkaiden ja kaupunkilaisten niskakarvoja jo valmiiksi pystyyn. Myös kysymysten vähäisempi määrä saattaisi madaltaa kynnystä vaalikoneeseen vastaamiseksi.

Kansalaislähtöisen vaalikoneen teossa – oli sen julkaisukanava sitten mikä tahansa – ei saa kuitenkaan mielestäni lähteä siitä, että projekti on toteutettava kaikkia osapuolia mahdollisuuksien mukaan miellyttäen. Valtaapitävien varpaille astuminen kuuluu mielestäni kansalaisvaikuttamiseen – voidaanhan sen yhdeksi tavoitteeksi mieltää se, että osa edustuksellisesta vallasta todella saadaan kansalaisten käyttöön.

8. Lopuksi

Työn lopuksi on syytä palata kaupunkilaisten vaalikoneprojektin lähtökuoppiin ja esittää kysymys siitä, mihin sitä tarvittiin? Mihin tarvitaan kansalaisjulkisuutta, kun kerran viestimet ja lukuisat viralliset tiedotusorganisaatiot on keksitty juuri sitä varten, että ne loisivat julkisuutta – ja vieläpä sellaista, joissa suuren yleisön huoliin tartutaan kansan pariin menemällä. Vastaus näyttäytyy tämän työn perusteella varsin yksinkertaisena. Kansalaisjulkisuutta tarvitaan asioiden tiedostamiseen, niihin vaikuttamiseen sekä yhteiskunnallisten käytäntöjen kehittämiseen. Luvussa 4.5.2. esitetty esimerkki kaupunkilaisten vaalikoneen tuottamasta julkisuudesta on havainnollinen esimerkki siitä, ettei pelkkä journalismi kykene näiden päämäärien tavoittelijaksi. Analysoidussa jutussa (Aamulehti 13.10.2000) ääneen pääsee vaalikonetta käyttävä kaupunkilainen. Sen lähestymistapa on siis äkkiä ajateltuna hyvinkin kansalaismielinen. Asema, johon juttu lukijansa paikoittaa, on kuitenkin *kuluttajan*, ei osallistuvan ja tiedostavan kansalaisen. Jutussahan kaupunkilainen käyttää hänelle valmistettua tuotetta, ei osallistu sen määrittelyyn. ”Kansan pariin meneminen”, jota journalisteilta tavataan edellyttää, ei siis vielä sinänsä luo kansalaiselle mahdollisuutta tunnistaa osallisuuttaan jossain asiassa. Todellinen osallistuminen on pitkäjänteistä mukanaoloa asioiden määrittelyssä ja käsittelyssä, ei niiden kommentoimista toimittajan haastattelussa tai edes kansalaisjournalistin raadissa.

Tämän työn johdannossa esitettiin havainto siitä, että kansalaisten omaehtoinen julkisuus aiheuttaa hämmennystä niin julkishallinnossa kuin paikallisviestimissäkin. Tämän havainnon todenpitävyys on tämän työn kuluessa tullut todistettua useampaan otteeseen. Kaupunginvaltuutettujen kyselystä ilmenee suoranainen hämmennys, joka sai jo tämän tutkimuksen tekijänkin jossain vaiheessa ehdottamaan vaihtoehtojen etsimistä koko vaalikoneprojektille. Hämmennyksestä huolimatta – ja kenties myös sen avulla – kaupunkilaisten vaalikone on kuitenkin myös sysännyt liikkeelle jotain tärkeää. Kaupunkilaisten vaalikoneen edistämä tasa-arvoinen pääsy uuden tekniikan hyödyntämiseen on ensinnäkin – kaikessa kliseisyydessään – todellinen askel kohti tasa-arvoisempaa tietoyhteiskuntaa. Tässä mielessä tutkimuskohteen ja –aineiston merkittävyyden puolesta ei ole vaikea argumentoida. Tätähän pidetään yhtenä laadullisen tutkimusentekijän velvollisuutena. (Mäkelä 1990, 48).

Kaupunkilaisten vaalikone on lisäksi osa tamperelaisten sinnikkäitä ja räväköitä vaikuttamispyrkimyksiä, joilla on epäilemättä ollut todellista vaikutusta sekä tamperelaiseen paikallisdemokratiaan että -julkisuuteen. Molemmissa versoo ituja uudennaisista kansalaislähtöisemmistä käytännöistä, enkä usko niiden olevan yksinomaan lainsäädännön tai uusien muotivirtausten tulosta.

Tutkimuksen alkupuolella esitetty kansalaisjulkisuuden määrittely tulee näin ollen toivottavasti jossain vaiheessa kaipaamaan uudennaisista tarkennusta. Käsitteen todettiin liittyvän demokratian kriisiytymiseen: jos paikallinen hallintokulttuuri ja -viestimet näyttävät olevan kykenemättömiä tekemään politiikkaa julkisesti ja kansalaisten mielipiteitä kuunnellen, kansalaiset saattavat hypätä itse ongelman määrittelijöiksi ja järjestää vaihtoehtoisia julkisuutta, jossa kiistanalaiset aiheet nostetaan keskusteluun. Ihanteellisempi lähtökohta kansalaisjulkisuudelle olisi mielestäni sen kehittyminen hallinnon ja journalismin tarjoamaa avoimuutta hyödyntäen, ei sen sulkeutuneisuudesta ponnistuen.

Lähteet

Kirjallisuus:

Ahopelto-Marjamäki, Niina 1996: *EU-vaaliehdokkaiden kampanjoinnin laajuuden, muotojen, rahoituksen, sisällön ja rakenteen peruskartoitus*. Valtio-opin pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Anttiroiko, Ari-Veikko & Koskinen, Marko & Mikola Juho Pekka 1996: *Kunnallisvaalien valttikortit. Vaalimenestyksen edellytysten ja vaalien viestinnällistymisen tarkastelua erityisesti Tampereen kunnallisvaalien osalta*. Tampereen yliopisto, Jäljennepalvelu.

Anttiroiko, Ari-Veikko & Suhonen, Pertti 1996: Vaalikenttien kutsu. Pohdintoja viestinnällistyvien kunnallisvaalien taustoista. Teoksessa Anttiroiko, Ari-Veikko & Koskinen, Marko & Mikola Juho Pekka (1996): *Kunnallisvaalien valttikortit. Vaalimenestyksen edellytysten ja vaalien viestinnällistymisen tarkastelua erityisesti Tampereen kunnallisvaalien osalta*. Tampere: Tampereen yliopiston julkaisujen myynti 1996. s. 1-7.

Berninger, Kati & Tapio, Petri & Willamo, Risto 1999: *Ympäristönsuojelun perusteet*. 3. painos. Tammer-Paino Oy, Tampere.

Calhoun, Craig 1992: Introduction: Habermas and the Public Sphere. Teoksessa Calhoun, Craig (toim.): *Habermas and the Public Sphere*. Massachusetts Institute of Technology. s. 1-48.

Cronberg, Tarja 2001: Tietoyhteiskunta kaikille! Tietoyhteiskunnan kolme käskyä. Teoksessa *Verkon kokijat paikallista tietoyhteiskuntaa tekemässä*. Toimittaneet Johanna Uotinen, Sari Tuuva, Marja Vehviläinen ja Seppo Knuuttila. Kultaneito IV. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura 2001. s. 27-40.

van Dijk, Jan 1996: *Models of Democracy: behind the Design and Use of New Media in Politics*. Javnost/The Public on Virtual Democracy, Vol. III (1). s. 43-56.

Fiske, John (1994): *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Vastapaino, Tampere. Alkuperäisteos Introduction to Communication Studies. Routledge 1990.

Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto 1997: *Julkisen journalismin äärellä. Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä*. Tiedotustutkimus 20 (1997): 4. s. 4-21.

Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto 2000: *Julkisuuskoe. Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistolle*. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 21. Pole-Kuntatieto Oy ja tekijät.

Heikkilä, Heikki 1999: *Ohuesta journalismista vankkaan journalismiin. Julkison tuottamisen mahdollisuuksista ja rajoista kansalaisjournalismissa*. Tiedotustutkimus 22(1999): 3, s. 60-74.

- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto 1999: Pelkkä asenne ei riitä. Kansalaisjournalismi kehityshankkeena suomalaisissa sanomalehdissä. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.): *Journalismin muutoskaruselli*. Journalismin tutkimusyksikkö. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto 1999. s. 102-123
- Heinonen, Ari; Mäkinen, Maarit; Ridell, Seija; Martikainen, Ari; Halttu, Mika; Sirkkunen, Esa 2000: *Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Paikallisuus verkkomediassa –projektin loppuraportti*. Journalismin tutkimusyksikön julkaisuja. Sarja C32/2000. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Heinonen, Ari (1997): *Sanomalehdistö ja internet – toiveita, huolia, epätietoisuutta*. Journalismin tutkimuksen ja kehitystyön yksikön raportti. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja C 21/1997.
- Huusko, Marjo 2000: ”Saa vähän niinku toteuttaa itseään”. *Aktiivien kokemuksia osallistumisesta Paikallisuus-verkkomediassa –hankkeeseen*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.
- Kestävän kehityksen käsikirja kunnille* 1994, 2. painos. Sisäasianministeriö, Stakes, Suomen Kuntaliitto, Ympäristöministeriö. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Kestävän kehityksen pullankaulat kunnissa* 1998, 1. painos. Paikallinen agenda 21-projektin julkaisu. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Kunelius, Risto 1999: *Journalismi keskustelun tiellä*. Tiedotustutkimus 22(1999): 3. s. 42-59.
- Knight Jack & Johnson James 1994: *Aggregation and deliberation: on the possibility of democratic legitimacy*. *Political Theory* 22:2. s. 272-296.
- Koivisto, Juha & Väliaverronen, Esa 1987: *Julkisuuden valta. Jurgen Habermasin sekä Oskar Negtin ja Alexander Klugen julkisuusteorioiden tarkastelua*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 57.
- Kuitunen, Soile 1998: Puolue-edustaja vai kuntakokonaisuuden puolestapuhuja? Kuntalaisten käsityksiä hyvästä vaaliehdokkaasta. Teoksessa Mäki-Lohiluoma, Kari-Pekka; Pekola-Sjöblom, Marianne & Ståhlberg, Krister (toim.): *Kuntalaisten valta ja valinnat*. KuntaSuomi 2004 –tutkimuksia nro 13. Suomen Kuntaliitto, Helsinki. s. 56-85.
- Kunelius, Risto 2000: *Hyvän ulottuvuuksia. Raportti ”ei kenen tahansa” journalismia arvioivista ajatuksista*. Journalismin tutkimusyksikön raportti. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- Kuntalaisten valta ja valinnat*. KuntaSuomi 2004 –tutkimuksia nro 13. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Kyläteiltä tiedon valtateille*. Oppiva Ylä-Karjala tienraivaajana –raportti 2000. Toim. Saarelainen, Anu. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, julkaisusarja nro 235. Kuopio.

- Laine, Markus & Peltonen, Lasse 1997: *Paikallisten ympäristöongelmien politisoituminen. Ympäristökysymys ja aseveliaksi Tampereella*. Tiede & Edistys 3/1997. s. 210-223.
- Lammi, Johanna 1992: *Tarina Tampella-liikkeestä*. Tiedotusopin pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Leino, Helena 1999: *Vuores-prosessin osallistumiskäytännöt. Tutkimus uuden maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta*. Tampereen kaupunki / Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos, Asumisen ja ympäristön tutkimuksen yksikkö.
- McLaughlin, Margaret 1993: *Feminism, the public sphere, media and democracy*. Media, Culture & Society 15 (1993). s. 599-620.
- Martikainen, Ari 2000: Keskustelevaa verkkojournalismia kehittämässä. Teoksessa Heinonen ym. 2000: *Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Paikallisuus verkkomediassa –projektin loppuraportti*. Journalismin tutkimusyksikön julkaisuja. Sarja C32/2000. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. s. 99-118.
- Mills, Wright C. ([1956] 1995): *The Mass Society*. Teoksessa Robert Jackall (toim.) *Propaganda*. Houndmills: The Macmillan Press. s. 74-101.
- Mäkelä, Klaus (toim.) 1990: *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus, Helsinki.
- Mäki-Lohiluoma, Kari-Pekka 1998: Vaalikäyttäytyminen kunnallis- ja eurovaaleissa. Teoksessa Mäki-Lohiluoma, Kari-Pekka; Pekola-Sjöblom, Marianne & Ståhlberg, Krister (toim.): *Kuntalaisten valta ja valinnat*. KuntaSuomi 2004 –tutkimuksia nro 13. Suomen Kuntaliitto, Helsinki. s. 56-85.
- Mäkinen, Klaus (toim.) 1990: *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus, Helsinki.
- Mäkinen, Maarit 2000: Internet yhteisöllisenä mediana. Teoksessa Heinonen ym. 2000: *Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Paikallisuus verkkomediassa –projektin loppuraportti*. Journalismin tutkimusyksikön julkaisuja. Sarja C32/2000. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. s. 29-54.
- Möttönen, Sakari 1999: *Kunnalliseen demokratiakeskusteluun kaivataan uusia aineksia*. Kunnallistieteen aikakauskirja 4/99. s. 503-511.
- Niemi-Iilahti, Anita 1997: ”*Paikallisagenda 21*” kunnallishallinnon haasteena. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/97. s. 234-243.
- Nieminen, Hannu 1998: Viestintä ja demokratia. Kohti pluralistista julkisuutta. Teoksessa Kivikuru, Ulla-Maija ja Kunelius, Risto (toim.). *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Juva: WSOY. s. 275-299.

Nummela, Juhani 1998: *Kuntien ja valtion väliset suhteet – perustuslain uudistus*. Kunnallistieteen aikakauskirja 26 (1998):1. s. 69-74.

Pajula, Elina 2001: Kansalaistalo: Miten luodaan osallisuutta tukeva rakenne? Teoksessa *Verkon kokijat paikallista tietoyhteiskuntaa tekemässä*. Toimittaneet Johanna Uotinen, Sari Tuuva, Marja Vehviläinen ja Seppo Knuutila. Kultaneito IV. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura 2001. s. 93-108.

Pesonen, Pertti; Sänkiaho, Risto & Borg, Sami 1993: *Vaalikansan äänivalta*. WSOY, Juva.

Pietilä, Veikko 1999: *Julkiso ja yleisö*. Tiedotustutkimus 22(1999):3. s. 4-13.

Pietilä, Veikko & Ridell, Seija 1998: *Julkea ehdotus*. Tiedotustutkimus 21(1998): 1. s. 95.

Pietilä, Veikko; Ridell, Seija; Kunelis, Risto; Heikkilä, Heikki 1999: *Julkiso: tienviittaa tutisevien hyppyhiirien ja räkäisesti nauravan kansan maailmassa*. Tiedotustutkimus 22(1999): 3. s. 1-3.

Pöyhönen, Aulis 1998: *Kuntien kehittämisen pitkä linja*. Kunnallistieteen aikakauskirja 26 (1998): 3. s. 259-264.

Rajala, Vili 1998: *Journalistinen suoritus osana demokraattista prosessia*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Ridell, Seija 2000: Kansalaisjulkisuuden kokeilua verkossa. Mansefoorumi ja paikallisen julkisen viestinnän käytännöt. Teoksessa Heinonen ym. 2000: *Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Paikallisuus verkkomediassa – projektin loppuraportti*. Journalismin tutkimusyksikön julkaisuja. Sarja C32/2000. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. s. 55-98.

Ridell, Seija 1999a: *Tutkimus julkisoa tuottamassa. Paikallisuus verkkomediassa –hanke irtiottona kulttuurisen yleisötutkimuksen käytännöistä*. Tiedotustutkimus 22(1999): 3. s. 29-41.

Ridell, Seija 1999b: Verkkoviestinnän haasteet journalismin yleisösuhteelle – tapaus Locality-hanke. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.): *Journalismin muutoskaruselli*. Journalismin tutkimusyksikkö. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto 1999. s. 126-141.

Ridell, Seija 1998: Suuri yleisönmetsästys. Joukkoviestinnän vastaanoton käsitteellisestä ja tutkimisesta 1930-luvulta nykypäiviin. Teoksessa Kunelius, Risto & Kivikuru, Ulla-Maija: *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. WSOY, Juva. s. 431-453.

Rättilä, Tiina 1999: Kaksi näkökulmaa poliittiseen osallistumiseen: performatiivinen politiikka rationaalisen tyylin haastajana. Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.) 1999: *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Julkaisuja 11/1999. s. 48-64.

Tampereen Agenda 21. Tamperelaisten näkemys kestävän kehityksen sisällöstä
1.12.1999. Tampereen kaupunki, ympäristövalvonta.

Sainio, Ari 1993: *Kunnallisen demokratian muutospaineet palveluyhteiskunnassa. Kansalaisten poliittisen osallistumisen resurssien kehityksen ja tuotantotavan sekä arvojen muutoksen vaikutukset kunnalliseen demokratiaan*. Kunnallistieteiden lisensiaattityö. Tampereen yliopisto.

Sassi, Sinikka 2000: *Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. Tutkimus internetistä ja uusista politiikan muodoista*. Helsingin yliopisto, viestinnän laitos.

Silvan, Minna 1995: *Järjestelmä, demokratia ja kansalaisliikkeet: teoreettinen tutkimus kunnallisdemokraattisesta järjestelmästä ja siinä toimivien kansalaisliikkeiden asemasta ja toiminnasta*. Kunnallistieteiden pro-gradu –työ. Tampereen yliopisto.

Sjöblom, Stefan 1997: *Kuntalaisten vaikuttamismahdollisuudet*. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/1997. s. 271-275.

Suhonen, Pertti (1998): *Kansan tahto – siis kenen? Kamppailu yleisen mielipiteen käsitteestä*. Teoksessa Kivikuru Ulla-Maija ja Kunelius Risto (toim.). *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Juva: WSOY. S. 171-188.

Vehviläinen, Marja 2001: *Paikallista tietoyhteiskuntaa tekemässä*. Teoksessa *Verkon kokijat paikallista tietoyhteiskuntaa tekemässä*. Toimittaneet Johanna Uotinen, Sari Tuuva, Marja Vehviläinen ja Seppo Knuutila. Kultaneito IV. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura 2001. s. 12-26.

Lehtiartikkelit:

Lassy, Johanna 2001: *Kestävän kehityksen vaalikone palautti kansalaistalon keskusteluun. Löytyykö Tampereelta tahtoa toteuttaa kansalaisten verkotettu kohtauspaiikka?* PaperiFoorumi 1/2001. s. 4-5.

PaperiFoorumi 1/2001.

PaperiFoorumi 3/2000: Mettiäinen, Ilona & Ridell, Seija: *Valtuustoehdokkaille taottiin pohdittavaa kysymyspajassa*. s. 5.

PaperiFoorumi 3/2000: Tampere-foorumien suunnitteluryhmä: *Mikä ihmeen vaalikone? Ja miksi tamperelaiset tekivät kunnallisvaaleihin oman?* s. 3.

PaperiFoorumi 3/2000: Rättilä, Tiina: *Vaalien jälkeen tarvitaan kansalaisseuranta*. s. 2.

Suomen Kuvalehti 41/2000: Pöntinen, Petri: *Kuuleeko verkossa kukaan?* s. 34-36.

Julkaisemattomat lähteet:

Harju, Auli 2001: *Julkinen keskustelu tamperelaisten virkamiesten silmin*. Työpäperi viestinnäntutkijoiden ja –opiskelijoiden Julkes-opintopiirissä 5.2.2001.

Linjakumpu, Aini 2000: *Internet ja poliittisen osallistumisen muutos*. Esitelmä Kansalaisaktivismi murroksen maailmassa – seminaarissa Tampereella 1.12.2000.

O'Donnell, Susan 2001: *Analysing the Internet and the Public Sphere: The Case of Womenslink*. Esitelmä Tansanational Public Sphere –konferenssissa Tampereella 12.-14.1.2001.

Rättilä, Tiina 2001: *Kansalaistuva politiikka?* Kirjoituksen lyhennetty versio on esitetty XXXIII Poliitiikan tutkimuksen päivillä 10.-12.1.2001.

Sähköiset lähteet:

Anttiroiko, Ari-Veikko 2000: *Suomi ja globaali teledemokratialiike. Professori Ted Beckerin haastattelu 5.10.2000*. Viitattu 26.4.2001. <URL: <http://www.uta.fi/~kuaran/becke2.html>>

Fishkin, James S.: *Deliberative Polling As a Model for ICANN Membership*. Viitattu 8.2.2001. Representation in Cyberspace Study. Berkman Center for Internet & Society at Harvard Law School. <URL: <http://cyber.law.harvard.edu/rcs/fish.html>>

Hakala, Sirkku 2000: *Asukasvaikuttamisen realiteetit: case-tutkimus asukasvaikuttamisen teoriasta ja käytännöstä maankäytössä ja kaavoituksessa*. Kunnallistieteiden pro gradu –työ. Tampereen yliopisto. Viitattu 2.5.2001. Julkaistaan myös paperimuodossa. <URL: <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.phtml?id=9043>>

Karhulahti, Mika & Laine, Jarkko 1999 [online]: *Vaalit vai karnevaalit? Verkkovaalitoiminnan mahdollisuudet ja rajoitukset Internet-aikana*. Viitattu 8.2.2001. Kunnallisan kehittämissätiö. Jyväskylän yliopiston informaatioteknologian tiedekunta/Ryhmätyöteknologiat. Saatavana vain www-muodossa. <URL: <http://www.kaks.fi/pages/julkaisut/pdf/Vaalit.pdf>>

Kuntaliitto 2001: Kuntalaki (365/95) Viitattu 29.3.2001. <URL: [http://www.kuntaliitto.fi/laki/kuntalaki/kuntalaki.htm#27 §](http://www.kuntaliitto.fi/laki/kuntalaki/kuntalaki.htm#27_§)>

Lassy, Johanna & Lehtinen, Tuuli 2001: *Valtuuston uudelta puheenjohtajalta odotetaan paljon. Alkavatko Tampereen päätöksenteossa puhaltta avoimet tuulet?* Tampereen kaupunginvaltuuston puheenjohtajan Sirkka Merikosken haastattelu. Viitattu 28.4.2001. <URL: <http://mansefoorumi.uta.fi/demokratia/Merikoski.htm>>

Locality-projekti 1999: *Osallistujan opas*. Viitattu 26.3.2001. <URL: <http://mansefoorumi.uta.fi/kansalaisopas/>>

Osallisuushanke 2000: *Vaikuttaminen kunnallisasioiden kiinnostavuuden lisääntymiseen kunnallisvaalivuonna*. Viitattu 12.12.2000. <URL: <http://www.intermin.fi/suom/osallisuus/toteutus2000.html>>

Nevalainen Markus 2000: *Kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikoneen tuloksia*. Viitattu 26.3. 2001. <URL: <http://mansefoorumi.uta.fi/trefoorumi/selvitykset/VKtulos1.htm>>

Rantanen, Heli 2001: *Kuntalaisten digitaaliset foorumit rakentuvat kotikadulta*. Seminaariesitelmä osallisuusfoorumissa, Tampereella 1.3.2001. Viitattu 29.3.2001. <URL: <http://www.intermin.fi/suom/osallisuus/rantanen.html>>

Tampere-foorumi 2001: *Tampere-foorumin toiminta-ajatus*. Viitattu 13.2.2001. <URL: <http://mansefoorumi.uta.fi/trefoorumi/F-ajatus.htm>.>

Tilastokeskus 2000: *Kunnallisvaalit 2000. Äänestäneet kunnallisvaaleissa 1921-2000*. Viitattu 26.3.2001. <URL: <http://www.tilastokeskus.fi/tk/he/vaalit/vaalit2000kun/aanestaneet2196.html>>

Haastattelut:

Aamulehden internet-toimituksen uutispäällikkö Mikko Honkala 12.2.2001.

MTV3:n internet-toimituksen päätoimittaja Tomi Lindblom 15.2.2001.

Tampereen radion uutispäällikkö Riitta-Liisa Ojala 8.2.2001.

Ylen portaalitoimituksen päällikkö Erkki Vihtonen 9.2.2001.

Tutkija Seija Ridell ja tutkimusapulainen Tuuli Lehtinen 6.3.2001.

Analysoidut jutut:

Aamulehti 21.10.2000: Erola, Marko: Vaalikoneen mukaan virkamiehille koittaa kohta kovat ajat. Tampere & naapurit, s.A16.

Aamulehti 10.1.2001: Erola, Marko: Vaaka kallistumassa kaavan tekemiseen Nurmi-Sorilaan. Tampere & naapurit, s. A10.

Aamulehti 7.10. 2000: Torvinen, Sari: Tampereen ehdokkailta kyllä pormestarille ja ei sillalle. Tampere & naapurit, s. A13.

Aamulehti 8.10.2000: Kestävän kehityksen vaalikone avaa maanantaina.

Aamulehti 13.10.2000: Erola, Marko: Hyvässä vaalikoneessa on lyhyitä kysymyksiä paikallisista aiheista. Tampere & naapurit, s. A16.

Aamulehti 17.10.2000: Ridell, Seija: Vähemmän vaivan vaalikone? Mielipide, s. A4.

Aamulehti 19.10.2000: Nimipoliitikot eivät innostuneet Mansefoorumin vaalikoneesta. Tampere & naapurit, s. A12.

Aamulehti 21.2.2001: Erola, Marko: Tamperelaiset haluavat kansalaistalon. Tampere & naapurit, s. A12.

Aamulehti 25.8.2000: Torvinen, Sari: Tampere-foorumilta kestävä kehityksen vaalikone internetiin. Tampere & Naapurit.

Aamulehti 17.11.200: Tänään tästä. Tampere & naapurit, s. A12.

Hervannan Sanomat 11.10.2000: Mäki-Panula, Marianne: Vaalikone etsii äänestäjälle sopivimman ehdokkaan. s. 3.

Hervannan Sanomat 23.8.2000: Mäki-Panula, Marianne. Pääkirjoitus, s. 2.

Mansemedia 11.10.2000: Martikainen, Ari: *Vaalikone kulkee*. Viitattu 13.3.2001.
<URL: <http://mansemedia.uta.fi/framejuttu.idc?SiId=846>>

Tamperelainen 11.10.2000: Tamperelaiset tekivät oman vaalikoneen. s. 8.

Tamperelainen 11.11.2000: Niemelä, Jari: Kansalaistalo Tampereelle? Pääkirjoitus, s. 4.

Tamperelainen 21.2.2001: Niemelä, Jari: Kaikki mukaan tulevaisuustalkoisiin. Pääkirjoitus, s. 4.

Tamperelainen 7.10.2000: Niemelä, Jari: Kestävä kehityksen kone avataan. Pääkirjoitus, s. 4.

LIITTEET

Liite I: Huomioita ja parannusehdotuksia kaupunkilaisten vaalikoneen toteutuksesta

Kompastuskiviä ja opetuksia

Aiheen viestinnällinen vaikeus

- Tuotoksesta väännettiin useita erilaisia nimityksiä: Tampere-foorumin vaalikone/Mansefoorumin vaalikone/yliopiston vaalikone/kestävän kehityksen vaalikone/kaupunkilaisten vaalikone

⇒ Lyhyempi, yksiselitteinen nimi, esim. kaupunkilaisten vaalikone?

Tiedotus

- Kaikki valtuutetut eivät saaneet tietoa lainkaan

⇒ Henkilökohtainen sähköpostiviesti kaikille, jossa aktiivinen linkki vaalikoneeseen

- Viestimet käsittelivät tuotosta yhtenä vaalikoneena muiden rinnalla

⇒ Tiedotus entistä selvemmin siitä näkökulmasta, **kuinka** vaalikone tehtiin ("Tamperealaiset pääsivät ensi kertaa itse mukaan vaalikoneen tekoon...")

Kysymysten johdattelevuus

- johtui pitkälti kestävän kehityksen teeman "arvolatautuneisuudesta"

⇒ Kysymykset luetettava ulkopuolisella taholla

⇒ Aihepiirin pohdinta: voisiko olla "vain" kaupunkilaisten vaalikone. Keskeisin pontti silloin osallisuus, ei kestävä kehitys, joka nyt vei huomiota.

Näkyvyys

⇒ Kaupungin verkkosivut ja paikallisviestimet käyttöön/yhteistyöhön

⇒ Koko kaupungin organisaation sitoutuminen. Nyt vain ympäristövalvonta mukana.

Teknisiä parannusehdotuksia

⇒ Suurempi fontti!

⇒ Eniten samaa mieltä olevat ehdokkaat näkyviin puolueyhmittäin (esim. kuka kristillisistä ehdokkaista eniten samaa mieltä).

⇒ Vaalikoneesta voitava tarkistaa, ketkä ehdokkaat jostakin tietystä kysymyksestä samaa mieltä vastaajan kanssa.

⇒ Vastausten arvottaminen asteikolla erittäin tärkeä – ei niin tärkeä. Vaalikoneen antamat pisteet painottuvat vastaavasti.

Liite II: Kysely viestinten vaalikoneen tekijöille

Aamulehti/Mikko Honkala
Yleisradio/Erkki Vihtonen
Tampereen radio/Riitta-Liisa Ojala
MTV3/Tomi Lindblom

Kysely vaalikoneen tekijöille

I Teknisen tiedot:

1. Kuinka monta ehdokasta vaalikoneeseen vastasi ennen vaalipäivää?
2. Kuinka monta äänestäjää vaalikoneeseen vastasi ennen vaalipäivää?

II Vaalikoneen luonne:

1. Mikä oli vaalikoneen tärkein tehtävä oman toimituksen kannalta?
2. Onko medianne tehnyt vaalikoneita myös edellisiin vaaleihin? Jos on, kuinka vuoden 2000-kunnallisvaalien vaalikone poikkesi edellisistä?
3. Aikooko toimituksen tehdä vaalikoneen myös seuraavissa kunnallisvaaleissa? Aiotaanko vaalikoneideaa kehittää ja millä tavalla?
4. Kuinka kysymykset vaalikoneeseen muotoiltiin? Haluttiinko niissä painottaa tiettyjä seikkoja?
5. Säilyvätkö vaalikoneen vastaukset toimituksen tiedossa vaalien jälkeen? Jos säilyvät, onko niitä hyödynnetty journalistisessa mielessä vaalien jälkeen?

III Kansalaislähtöinen vaalikone?

1. Tampereella ryhmä kansalaisia toteutti oman vaalikoneen, jonka kysymykset kerättiin kaupunkilaisilta verkon, kirjastojen ja yleisötilaisuuden välityksellä. Mitä mieltä olette ajatuksesta, jonka mukaan vaalikonekysymyksiksi kerättäisiin yleisöltä?

Liite III: Kysely Tampereen kaupunginvaltuutetuille

Johanna Lassy
Tampereen yliopisto
Tiedotusopin laitos

Tampereen kaupunginvaltuutetut

Arvoisat luottamushenkilöt,

Teen tutkimusta vuoden 2000 kunnallisvaaleihin tuotetusta Kaupunkilaisten kestävästä kehityksen vaalikoneesta. Kartoitan työssäni vaalikoneen toteutusta ja sen saamaa vastaanottoa julkisuudessa.

Tutkimukseni osana pyydän Teitä ystävällisesti vastaamaan kyselyyn, jolla kartoitan mielikuvianne ja kokemuksianne Kaupunkilaisten kestävästä kehityksen vaalikoneesta. Sen toteutti kuntalaisverkosto Tampere-foorumi yhteistyössä kaupungin Ympäristövalvontayksikön kanssa, joka rahoittaa myös tätä tutkimusta.

Vastauksenne käsitellään nimettöminä. Tutkimus julkaistaan Tampereen yliopistossa syksyyn mennessä.

Toivon, että lähetätte vastauksenne mahdollisimman pian, kuitenkin keskiviikkoon **21. maaliskuuta** mennessä oheisella palautuskuorella, jonka postimaksu on valmiiksi maksettu. Mikäli käytössänne on sähköposti, toivon, että lähetätte vastauksenne osoitteeseen johanna.lassy@uta.fi. Tämä onnistuu parhaiten siten, että numeroitte vastauksenne kysymyskaavakkeen mukaiseen järjestykseen. Voin myös halutessanne lähettää kysymykset Teille sähköpostitse.

Kysymyksiä on yhteensä 13, joista osa on erittäin helppoja, osa vaatii hieman miettimistä. Toivottavasti löydätte hetken aikaa vastaamiseen kiireisestä aikataulustanne huolimatta! Painotan, että **kysely koskee koko valtuustoa** eli myös niitä, joilla ei ollut mahdollisuutta tutustua tai vastata internetissä toimineisiin vaalikoneisiin. Tutkimukseni ideana on pohtia osallistuvan demokratian ja kunnallispolitiikan haasteita, joten uskon, että siitä on hyötyä meille molemmille!

Jos haluatte tarkennusta kysymyskaavakkeeseen tai tutkimukseeni, vastaan numerosta 050 352 4236.

Kiitos yhteistyöstä ja mukavaa kevään odotusta!

Johanna Lassy

Taustaa vaalikoneesta:

Kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikoneen (lisätietoja <http://mansefoorumi.uta.fi/vaalikone>) toteutti aktiivisten kaupunkilaisten muodostama kuntalaisverkosto Tampere-foorumi syksyllä 2000. Kysymykset vaalikoneeseen kerättiin elokuussa pidetyssä avoimessa kysymyspajassa sekä verkon ja kirjastoissa olleiden palautuslaatikoiden kautta. Vaalikoneen ideana oli ottaa kaupunkilaiset mukaan tekemään kysymyksiä ja näin määrittelemään, mikä kunnallispolitiikassa on tärkeää. Kysymysten lopullisen muodon muokkasi Tampere-foorumin suunnitteluryhmä.

Kaupunkilaisten vaalikoneen teemaksi valittiin kestävä kehitys, koska sen katsottiin mahdollittavan sisäänsä viime vuosina paljon keskustelua herättäneitä kysymyksiä. Vaalikoneessa on 40 kysymystä, jotka on jaettu neljään kestävän kehityksen teeman mukaiseen ryhmään: kansalaisten osallistuminen, hyvä ympäristö sekä taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävät ratkaisut. Valtuustoon valittujen ehdokkaiden vastauksen säilyvät verkossa koko seuraavan valtuustokauden.

Tietoja vastaajasta (rengasta tai valitse [sähköpostivastaajat!] oikea vaihtoehto):

1. Sukupuoli A. Mies B. Nainen	2. Ikä A. 18-30 vuotta B. 31-45 vuotta C. 46-60 vuotta D. yli 60 vuotta
3. Koulutustaso A. Korkeakoulu B. Ammattikorkeakoulu C. Opistotaso D. Ylioppilas E. Peruskoulu F. Muu	4. Puoluekanta A. Liberaali B. Keskusta C. Kokoomus D. Kristilliset E. Rkp F. Sitoutumaton G. Sosiaalidemokraatti H. Vasemmisto I. Vihreä J. Muu?

9. Kaupunkilaisten kestävän kehityksen vaalikoneen vastauksen säilyvät yleisesti nähtävillä koko seuraavan valtuustokauden ajan. Kaupunkilaiset voivat näin ollen palata niihin koska tahansa ja verrata antamianne vastauksia toimintaanne valtuustossa. Kuinka suhtaudutte tähän? Perustelkaa.

---

10. Kaupunkilaisten vaalikoneen teemana oli kestävä kehitys. Kuinka miellätte sen sisällön? Vaikuttiko vaalikoneen aihepiiri vastaushalukkuuteenne? Perustelkaa.
